

**Bertha – English –
Amharic – Arabic
Dictionary**

abandú áddawayó *n* ስ. pencil ብራና القلم *Geedí kqalóógálágú thá á máré fáró abandú áddawayó.* The children were told to bring a pencil. ልጆቹ ብራና እንዲያመጡ ተነገራቸው። طلب من الأطفال أن يحضروا أقلام البوص *Syn: algálam .*
See: addawáya .

abañsqiriña *n* ስ. *Fadq. for albúhia*

abarbad *n* ስ. spider ሸረሪት العنكبوت *Abarbad múúfa horóñ.* The spider caught a fly. ሸረሪቷ ዝንብ ያዘች። مسك العنكبوت الذباب

abaro *n* ስ. tail ጅራት الذنب *Guuróó gálíñkqa na abaro.* He pulled our dog's tail. እሱ የውሻችንን ጅራት ጎተተው። هو جر ذنب كلبنا

abasho *n* ስ. fight, conflict, war ጦርነት፣ ጥል፣ ግጭት / الحرب / المعركة / النزاع القتال / الشكل / الاقتتال *Abasho zúqí thá guurú.* There is a fight happening in the field/meadow. በሜዳው ላይ ጥል እየሆነ ነው። في شكل في الميدان *See: bashu .*

Fadq. for alhárb

abbá *n* ስ. 1) my father የእኔ አባት ابوى *Abbá fíóó kquria doño.* My father has killed a snake. የእኔ አባት እባብ ገድሏል። قتل ابى الثعبان *Partial Syn.: déédéé ; Syn: bóbó. 2) Father (respectful address for elder men) አባት፣ ጋሼ / أبوى / سيدى* *Abbá Muhammed, ñgó pqishí busqikqeá?* Father Mohammed, how are you? አባት መሀመድ እንደምን አሉ? أبوى محمد كيف حالك

abbá baalá *n* ስ. uncle (father's younger brother) አጎት عم *Abbá na*

agúdíne baalá, abbá baalá né maanégéqí. My father's younger brother is an uncle to me. የአባቴ ታናሽ ወንድም አጎቴ ነው። أخ أبى الصغير هو عمى *Syn: amí, abbá dqááñí .*

abbá dqááñí *n* ስ. uncle (father's older brother) አጎት عم *Abbá agudíne dqááñi, abbá dqááñí né maanégéqí.* My father's older brother is my uncle. የአባቴ ታላቅ ወንድም አጎቴ ነው። أخ والدى الأكبر هو عمى *Syn: amí, abbá baalá .*

abúné (der.) *n* ስ. 1) his/her father የእርሱ/የእርሷ አባት. 2) owner ባለቤት / سيده / صاحبه *Shiñirálé abunékqedqe dírshí.* This donkey's owner is sleeping. የአህያው ባለቤት ተኝቷል። صاحب هذا الحمار نائم

abúñó (der.) *n* ስ. your father የአንተ አባት أبوك / والدك

ábbada (From:Arabic) *v* ግ. call out to s.o. የጩኸት ልመና / أعاونه / أساعده

abéñ *n* ስ. porcupine ጃርት *Aafióó abéñ doño thá ber.* I killed a porcupine with a spear. በጦር ጃርት ገድያለሁ። أنا قلت أبو شوك بالحربه

abó *pro* ተ.ሰ. “You” (address for children, or disrespectful) አጂሬ (ለጓደኛ የሚባለው) يقال للند أو الأخ *Abó, tháma ile tha algiráyayú.* You, pay attention in school. አጂሬ ትምህርትህን ተከታተል። ياولد اهتم بمدرستك

abobó *adj* ቅ. elder (for relatives only) ታላቅ (ለዘመድ ብቻ) صيغه احترام للكبار *Gadí kqosqí sqúli águdíné abobó.* The little child calls his elder brother. ትንሹ ልጅ ታላቅ ወንድሙን ጠራው። ينادى الولد الصغير اخاه الكبير ابوبو *See: bóbó .*

abobone *n* ስ. caterpillar አባጩንሬ دودة محرقة *Abobone hóri ma abúrbúdu.*

A caterpillar becomes a butterfly. አባጩንሬ ቢራቢሮ ይሆናል።

تتحول الدوده المحرقة الشرقة الى فراشه

abua *v* ግ. 3.sg. swim ቁፕ عوم *Ñine madi abua.* He knows how to swim.

እንዴት እንደሚቁፕ ያውቃል። يعرف كيف يعوم *See: ííla firi*

abuldu (Belej.: abullu; Fadq., Und.: gorombo) *n* ስ. navel እንብርት الصرة

Aamadi abuldú gádúqi. I see the child's navel. የህፃኑን እንብርት አየሁት።

أنا رأيت صرة الطفل

abullu *n* ስ. navel እንብርት الصرة *Belej. for abuldu*

abúné *n* ስ. 1) his/her father የእርሱ/የእርሷ አባት. 2) owner ባለቤት صاحبه / سيده

Shiñirálé abunékqedqe dirshí. This donkey's owner is sleeping. የአህያው

ባለቤት ተኝቷል። صاحب هذا الحمار نائم (*der. of abbá*)

abúñó *n* ስ. your father የአንተ አባት والدك / أبوك (*der. of abbá*)

abúrbúdu *n* ስ. butterfly ቢራቢሮ الفراشة *Abúrbúdu badi millañ thá shorú.*

A butterfly flies up high. ቢራቢሮ ወደ ላይ ይበራል። تطير الفراش الى أعلى

aburgeñ *n* ስ. diplomacy ማግባባት التفاهم / البصارة *Thíkqa gíñmáñ shámbá*

ádigánéne tha aburgeñ. Find a diplomatic way to do it. ማግባባት

የምትችልበትን መንገድ ፈልግ። أعرف البصاره والطريقه التي تتفاهم به معه

adá (Fadq.: dúa) *v* ግ. 1) go (sg) ሄደ ለمشى *Adá ñgó mathó.* Go and come back

now. ሄደህ ተመለስ። أَمْشَى وَأَرْجِعْ . 2) match (e.g. clothes, shoes, etc) ሄደ يناسب

Albantalonáñkqo mbálé adí tha algamísáléle. My trousers match with

this shirt. ሱሪዬ ከሸሚዜ ጋር ሄዷል። يتناسب بنطلوني هذا مع هذا القميص *pl. verb: záá .*

adó (*der.*) (pqeriñí) *v* ግ. come (sg.) መጣ / أتى / جاء *Adó thá ñinele.* Come with

him. ከእርሱ ጋር ና። Awúné pqeriñiñó? When will you come? መቼ

ትመጣለህ? متى تأتي? *pl. verb: záo .*

adálfa *n* ስ. wooden stool, used by women በርጩማ الكرسى / المقعد *Niñé dqóñóshi tha adálfa thá sqísqía hu.* A woman is sitting on a stool under the tree.

ጌትየዋ በርጩማ ላይ ዛፍ ስር ተቀምጣለች። تجلس المرأة على المقعد تحت الشجرة

adâr *n* ስ. living place, country, village ሀገር القطر / النلد *Adáráqa wááné?*

Where are you from? ሀገርህ የት ነው? من اى البلاد أنت؟ *Partial Syn:* alhílla.

adari *adv* ተ.ግ. eventually, surprisingly (expression of surprise) ገረመ - تعجب

Adarí ñgó ádishéqí tha súúgú. I am surprised you came here to the

market. ወደ ገበያ በመምጣትህ ተገርሜአለው። تعجبت لأنك مشيت السوق

addárajá (From:Arabic) *n* ስ. high rank ደረጃ المكانه / الدرجة *Syn:* agúr ndu.

addáwa (From:Arabic) *n* ስ. medicine መድኃኒት الدواء *Addáwá almilarió*

kqasqí millañ. Malaria medicine is very bitter. የወባ መድኃኒት መራራ ነው።

دواء الملاريا مرّ جداً

addawáya (From:Arabic) *n* ስ. ink ቀለም الدوايه / الحبر البلدى *Daagé addawáya*

áákátaba tháñ. Give me the ink so that I can write with it. ብራናቀለም ስጠኝ

ልግፍቦት። أعطنى الدوايه والقلم لأكتب *See:* abandú áddawayó.

addór *n* ስ. week ሳምንት اسبوع *Free Variant of* dôr

addúkqush (From:Arabic) 1) *n* ስ. morning ጠዋት *Partial Syn.:* añsqasqír.

2) *adv* ተ.ግ. early, in the morning ማለዳ፣ ጠዋት الدغش / الصباح *Aagísqi are*

addúkqush. I wash my face in the morning. በጠዋት ፊቴን እታጠባለሁሁ።

في الصباح الدغش أغسل وجهى

addúnia *Free Variant of* dúnia

ádidiña *v* ግ. stretch out, reach ዘረጋ مشيه *Bakqá ádidiña máré thaba!*

They should not stretch out their hands! لا تجعلهم يمشون بأيديهم

adígiñ *n* ስ. 1) chin አገጭ الذقن *Maabálé shápúthóogi na adígiñ.* This man has

just hit me on the chin. ይህ ሰው አገጩን መታኝ። هذا الرجل ضربنى فى ذقنى

2) beard ደም الشنب

adigu *n* ስ. neighbour ጎረቤት الجار *Syn:* ajaar, maabá íthíguqi tháñ .

See: iqidigwa, ithiga.

adô (pqeriñí) *v* ግ. come (sg.) መጣ / أتى جاء *Adó thá ñinele.* Come with him.

ከእርሱ ጋር ፍ። Awúné pqeriñiñó? When will you come? መቼ

ትመጣለህ? متى تأتى? *Pl. verb:* Záo . (*der. of* adá).

adurgáñ *n* ስ. old cloth/clothes አሮጌ ልብስ قماش قديم *Maaba ñisha*

adurgáñákqedqe u né adé thá gáfúéqí. The man wore his old clothes and

went to the farm. ሰውየው አሮጌ ልብስ ለብሶ ወደ እርሻ ሄደ።

لبس الرجل ملابسه القديمه وذهب الى الحقل . *Syn:* ashérbé .

adqadqáfed *n* ስ. stirring stick, wisk ማማሰያ المفرآة *Adqadqáfed fathilá hárañiyú tháñ.* A wisk is used for cooking stew. ማማሰያ ወጥ ለማማሰል ይጠቅማል ። تستعمل المفرآة لتذويب الملاح

ádqafaru *v* ግ. discriminate, treat differently አዳላ(ለዩ) يفرق *Aíds walá ádqafaru maabí.* Aids does not discriminate people. ኤድስ ሰው አይለይም። الأيدز لا يفرق بين الناس *See:* dqafaru .

ádqañthiña (*Fadq.:* ádqunthiña) *v* ግ. raise, bring up አሳደገ كبر / ربي *Gadí adqañthiña walá mbá dídine ñine dqukqúnúñ né maané.* Raising a child is not the responsibility of the mother alone. ልጅ ማሳደግ የእናት ሐላፊነት ብቻ አይደለም። تربية الطفل ليس مسؤولية الأم وحدها *Syn:* rábba .

adqihirí *n* ስ. traditional shorts, made out of animal skin ቁምጣ الرداء *Maabálé ñíshi adqihirí.* This man wears shorts. ይህ ሰው ቁምጣ አድርጓል። لبس الرجل الرداء الجلدى

adqihirí squiriñí *n* ስ. trousers ሱሪ البنطلون / السروال *Agorthé ágóróó adqihirí squiriñí.* A thief stole the trousers. ሌባው ሱሪ ሰረቀ። الحرامي سرق البنطلون *Syn:* assurwâl .

ádqunthiña *v* ግ. raise, bring up አሳደገ كبر / ربي *Fadq. for* ádqañthiña

afanfé *n* ስ. mongoose, squirrel-like animal, lives in a hole in the ground ጉድጓድ ውስጥ የሚኖር አውሬ፣ እባቦችንና አይጦችን የሚበላ አውሬ *Aamaadóó afanféqi thá thoñorú gúdí.* I saw a mongoose on the road yesterday. ትናትና መንገድ ላይ ሽኮኮ አይቻለሁ። رأيت بالأمس الصبره في الطريق

afañfarasq (*Fadq.:* afoñforosq) *n* ስ. lung ሳንባ الرئ / الفشفاش *Ndimiilí thá afañfarasq ñine né shóriné.* Lungs enable a person to breathe. የሰው ልጅ የሚተነፍሰው በሳንባው ነው። يتنفس الانسان بالرئ *Syn:* alfashfásh .

afigiña *v* ግ. 3.sg. forgive, have mercy ምህረት አደረገ፣ ይቅር አለ أعفاه / العفو *Irreg. Infl. of* afiiña

afiiña (*Irreg. Infl.:* afigiña) *v* ግ. forgive, have mercy ምህረት አደረገ፣ ይቅር አለ أعفاه / العفو *Ñgó geera abúñó alú addúkqush addúkqush shá áné áfigiña ñgó!* Greet your father every morning so he will be merciful to you! ይቅር እንድትባል ሁሌ ጠዋት ጠዋት አባትህን ሰላም በል። صباح لوالدك كل يوم في الصباح ليعفو عنك

afióñkqo *n* ስ. *Pronun. Variant of fióñkqo*

afóñforosq *n* ስ. lung ሳንባ الفشفاش / الرئة *Fadq. for afañfarasq*

afufúr *n* ስ. joke ቀልድ لعب / هزل *Gíñ kqaliñó kqílliñ afufurí né maané.*

Everything you say is a joke. የምትናገረው ሁሉ ቀልድ ነው።

كل ما تتكلمه كله حكايات مضحكه

áfula *v* ግ. switch on አበራ نور / وعل *Áfula albatqária! Switch on the torch!*

ባትረውን አብራው። وعل البطارية See: fulá .

afutháh (From:Arabic) *n* ስ. brain አንጎል المخ / العقل *Maabá gídi afutháh.*

People have brains. ሰዎች ህሊና አላችው። *Gíñ zíi thaare kqílliñ, gídi*

afutháh. All human beings have brains. ሁሉም ህይወት ያላችው ነገሮች አንጎል

አላችው። كل الحيوانات لها عقل

agamó *n* ስ. pan pipes (tradit. Berta musical instrument) እንደ ዋሽንት ሆኖ ግን

የተያያዘ زنباره من البوص صغيرة الحجم من خمس مثل الصفارة *Aahárí tha agamó.* I am

playing on pan pipes. ዋሽንት እየነፋሁ ነው። *gen: bolo .*

agemba *n* ስ. side, direction አቅጣጫ (ጎን) الجنب / الجانب

ágena (Belej.: zabula; Fadq.: lebena; Und.: hebena) *v* ግ. send ላክ ارسل *Náñ*

ágenshéñgáñóne? What did you send him for? ለምንድን ነው የላከው?

لماذا أرسلته؟

agoñgór *n* ስ. fence አጥር الحوش *Agorthé gúúdqóóqí tha agoñgór álú.* A thief

jumped over the fence. ሌባው በአጥር ነው የዘለለው። نظ الحرامى من فوق الحائط

ágora *v* ግ. steal ሰረቀ سرق *Agorthé ágóróó miáñkqa.* A thief stole our goat.

ሌባ የእኛን ፍየል ሰርቀ። سرق الحرامى بهيمتنا

ágortha *n* ስ. theft ስርቆት سرقة

agorthé *n* ስ. thief ሌባ حرامى / سراق *Agorthé ágóróó miáñkqa.* A thief stole

our goat. ሌባ የእኛን ፍየሎች ሰርቋል። سرق السراق بهائمنا

aagu *n* ስ. pumpkin ዱባ الدبه / القرع *Ammá daóógé aagu ááthiña.* My mother

gave me a pumpkin to eat. እናቴ ዱባ እንድበላ ሰጠችኝ። أعطتني أمي الدبه لأكلها

aagú kqooshú (comp.) *n* ስ. bottle (calabash container, mainly for oil) ቅል

قرع الزيت *Gadíñkqo, daagé aagú kqooshú.* My child, give me a calabash

bottle for oil. ልጄ ቅሉን ለዘይት ሰጠኝ። أعطاني ابني القرع للزيت

aagúkqaasqí (comp.) *n* ስ. calabash, gourd ቅል القرع المر *Aagúkqaasqí giilá*

ma afióñkqo. A gourd is made into a ladle. ከቅል ቅልፍ ይሰራል።

تعمل الكمشه من القرع See: kqasqí .

aguáfa *n* ስ. *Pronun. Variant of ajuáfa*

agudi *n* ስ. brother ወንድም أخ *Niñéthí na agudíné maadóóna*qi. We saw that woman's brother. እኛ የሴትዬዎን ወንድም አይተናል። نحن رأينا أخو تلك المرأة

Partial Syn.: déédé ; *Syn:* bóbó 1 .

águdqutha *v* ግ. *Pronun. Variant of águrutha*

agúr *n* ስ. chief, boss, ruler ኃላፊ / الرئيس *Agúrá dqáñinné*. He is the big boss. እሱ ትልቅ ኃላፊ ነው። زعيم كبير

agúr ndu (*Fadq.:* alú ágúr) *n* ስ. high rank, high position ስልጣን

الزعامة / الرئاسة / السلطه *Agúr ndu tha almúh ñinéñ thiqáñóne*. You will get a high rank if you're clever. ትልቅ ስልጣን የምታገኘው በማስተዋል ነው።

السلطه الكبيره تجدها بالعقل *Syn:* addárajá .

agúúru *n* ስ. cloud ደመና سحاب *Munzú pqaará águuru áre*. The sun is behind a big cloud. ፀሐይዎ በደመና ተሸፍናለች። غطى السحاب الشمس

águrutha (*Pronun. Variant: águdqutha*) *v* ግ. thicken , make tasty (a soup or stew) ስራ(ጥሩ ወጥ) ولذيد وطاعم غليظ *Daagé bilíá áaqágurutha hárañ tháñ ma sqabí*. Give me onions so that I can prepare a thick/tasty stew. ሽንኩርቱን ስጠኝና ጥሩ ወጥ ልስራ። اعطيني البصل أعمل به ملاح غليظ ولذيد *See:* guruthí .

ahapqu *n* ስ. friend ጓደኛ صديق *Free Variant of haapqu*

ahátha *v* ግ. 1) stand up ብድግ አለ م *Aháthá ñgó shúriña assáqá híi máabi dqóñondiñí*. Whenever elderly people come in, stand up! ትልልቅ ሰዎች በሚመጡበት ጊዜ ብድግ በል። عندما يأتي الكبار أنهض واقفًا *Syn:* shúriña . 2) start, begin ጀመረ بدأ

ahégéló *Pronun. Variant of ayégéló*

ááhir (From:Arabic) *adv* ተ.ግ. at last, finally በመጨረሻ أخيرا / في النهاية *Ant:* áwal 2 .

ahúdqu *n* ስ. lot እግ القرحه *Maré dqakqá ahúdqu*. They threw the lot. እግ ተጣጣሉ። رموا الودع

ajaar (From:Arabic) *n* ስ. neighbour ጎረቤት الجار *Syn:* adigu, maabá íthíguqi tháñ.

ajuáfa (From:Arabic) (*Pronun. Variant: aguáfa*) *n* ስ. guava ዘይቱን الجوافه

ajuma (From:Arabic) (*Pronun. Variant: ajumaqa*) *n* ስ. Friday አርብ الجمعة

ákqasqiña areyú *v* ግ. be serious, strict (lit: make the eye's inside bitter)
ኮስታራ ሆነ Areyú akqaziña geedí biilóeqí walá pqishí. To be strict with a
child is not good. ለልጆች ኮስታራ መሆን ጥሩ አይደለም። See: kqasqí .

akqurfe *n* ስ. Pronun. Variant of kqurfe

al- (From:Arabic) *def* the (definite article on Arabic loan words) -አ-

التعريفية / ال *alqítima* the meeting

albabur *n* ስ. mill ወፍጮ Free Variant of babur

albáhar (From:Arabic) (Free Variant: báhar) *n* ስ. sea, very wide river ባህር

البحر *Partial Syn.:* gaama ; *Syn:* déélí .

albáákqa (From:Arabic) *n* ስ. jerrycan የውሃ ጎማ/መያዣ الباعة / الجركان التي تحمل بها الماء

albál (From:Arabic) *n* ስ. attention, care ሀሳብ/መንከባከብ اهتمام / اعتبار *Walá geedí*

thámóó albál tha algiráyayú. The children did not pay attention in

school. ልጆቹ ትምህርት ቤት ውስጥ አልተከታተሉም። الأولاد لا يتابعون دروسهم في المدرسة

See: thámbálálú .

albambé *n* ስ. sweet potatoe ስኬር ድንች البامبي

albaanatqúr (From:Arabic) *n* ስ. tomato ቲማቲም الطماطم *Hatháñ pqáli*

albaanatqúr kúllu assána. We grow tomatoes every year. በየአመቱ

ቲማቲም እንዘራለን። نحن نزرع الطماطم كل سنة

albatqaría (From:Arabic) *n* ስ. flashlight, torch ባትሪ البطاريه

albîr (From:Arabic) (Free Variant: albíir) *n* ስ. well የውሃ ጉድጓድ البئر *Firi*

kqóódé tha albíirú. The water in the well is gone. የጉድጓዱ ውሃ አልቋል።

نشفت و نضب وانتهى ماء البئر *Syn:* fulá firú .

albirísh *n* ስ. grass mat ኬሻ ምንጣፍ *Shíibé shákalilí albirísh tháñ.* I am

making a grass mat out of palm leaves. يعمل البرش من السعف

albolís (From:Arabic) *n* ስ. police ፖሊስ البوليس *Aamaadóó albolísíqi ma*

álé ápquli albúndug. I saw a policeman shoot a gun. ፖሊሱ መሳሪያ ሲተኩስ

አይቻለሁ። رأيت البوليس يضرب البندقية

albóósha *n* ስ. festivity, celebration, party ድግስ الحفل العزومه *Mohámméd gióó*

albóóshá dqááñi tha ñine daóó gadi hu. M. gave a big party for the

naming of his baby. መ.ለልጁ ስም ለማውጣት ትልቅ ድግስ አዘጋጀ።

عمل محمد حفلاً كبيراً لتسمية مولوده

- albúhia** (From:Arabic) (Fadq.: abañsqiriña) *n* ስ. 1) color ቀለም اللون *Shúllé dqúláláqi tha albúhiá fudí*. This house is painted in white color. ቤቱ ነጭ ቀለም ተቀብቷል። هذا البيت تم طلاؤه بالبوهية البيضاء. 2) paint ቀለም البوهيه *Ma ñgó dqúlá shúli thá albúhia sqáwarthiñ ñine*. If you paint the house it becomes pretty. ቤቱን ቀለም ከቀባሽው ያሳምረዋል። اذا طليت بيتك بالبوهيه يصبح جميلاً
- albún** (From:Arabic) *n* ስ. coffee ቡና
- alfalíta** (From:Arabic) *n* ስ. pain, sore muscle ህመም/ጉዳት الفليته *Bakqá dááñó gíñ ñésqí, shá gii ñgó alfalíta*. Don't carry heavy things, it will cause you pain. ከባድ ነገር አትሸከም ትጉዳለህ። لاتحمل الأشياء الثقيله لأنها تعمل لك فليته
- alfamíila** (From:Arabic) *n* ስ. pullover ሹራብ الفنياله *Gadi ñíshi alfamíila beñení*. The child is wearing a red pullover. ልጁ ቀይ ሹራብ ለብሷል። لبس الطفل الفنياله الحمراء *Syn: ashérbíge* .
- alfasád** (From:Arabic) *n* ስ. bad behaviour, evil, wickedness ብልግናነት الفساد *Alfasád dqááñáqí tha adárú*. The wickedness became great in the country. በአገር ውስጥ ሙስና በዛ። كثر الفساد في البلد
- alfashfásh** (From:Arabic) *n* ስ. lung ሳምባ الرئه *Alfashfásh kqoli máru*. A cat eats lung. ድመት ሳምባ ይበላል። يأكل القطط الرئه الفشفاش *Syn: afañfarasq* .
- alfatqúr** (From:Arabic) *n* ስ. breakfast ቁርስ الفطور *Thiña alfatqúr ñgó baró ádá pqáála*. First eat your breakfast, then go to plow. ቁርስህን ብላና እርሻ ታርሳለህ። كل الافطار أولاً بعدها أمشى الزراعة *Syn: asqúúndiyú* .
- alfíl** (From:Arabic) (Belej. , Fadq.: meteke) *n* ስ. elephant ዝሆን الفيل *Ñine hibi alfíl*. He is afraid of elephants. እሱ ዝሆን ይፈራል። هو يخاف من الفيل *Syn: úñ* .
- alfurash** (From:Arabic) *n* ስ. funeral ለቅሶ الحزن /الفراس
- algáda** (From:Arabic) *n* ስ. bowl, plate ጎድጓዳ ሳህን القدح *Tqukqa tha algádáyú né thiñiláné*. Porridge is eaten from a bowl. ነገር በጎድጓዳ ሳህን ይበላል። تؤكل العصيده في القدح
- algáádi** (From:Arabic) *n* ስ. judge ዳኛ፣ ፈራጅ قاضى
- algálam** (From:Arabic) *n* ስ. pencil እርሳስ قلم الرصاص *Algálam sqikqé*. The pencil fell down. እርሳሱ ወደቀ። وقع قلم الرصاص *Syn: abandú áddawayó* .

algalláya (From:Arabic) *n* ስ. wooden pan (for roasting coffee over hot coals) ቡና መቁልያ القلايه / المقلاه *Daagé algalláya ááhérmiña albún alú tháñ.*

Give me a pan so I can roast some coffee with it. መቁልያውን ስጭኝ ቡና ልቁላበት። اعطني القلايه اقلي بها البن *Partial Syn: atqáwa .*

alغانífa (From:Arabic) *n* ስ. toilet ሽንት ቤት المرحاض / بيت الأدب / الدبلوسى الأدبجانه *Mádiñagé alغانífa añá zíné, billáhi.* Please show me where the toilet is. እባክህ ሽንት-ቤቱን አሳዎኝ። بالله أرني الدبلوسى

algarítqa (From:Arabic) *n* ስ. bag (made out of a piece of cloth) ቦርሳ Damá fuuda tha algarítqa, bakqá dqúkqínéñgóqi.

Hold the money with a bag, do not loose it. ብር እንዳይጠፋብህ በቦርሳ ያዘው። لكي لا يضيع منك القروش ضعه في الكيس *Partial Syn: aúra .*

algarítqá húú *n* ስ. socks (lit: bag of foot) (Fadq) ካልሲ. الشرابات *Gísqa algarítqá húúqá, bakqá ñoniné ma shúní.* Wash your socks so they don't smell bad. ካልሲህ መጥፎ ጠረን እንዳኖረው እጠበው። لكي لا يكون لشراباتك رائحة أغسلها *Syn: añgishúr húú , asharabât .*

algazáza (From:Arabic) *n* ስ. bottle ጠርመስ الزجاج *Kqithá ir tha algazázayúéi.*

Pour the milk into a bottle. ወተቱን ጠርመስው ውስጥ ጨምረው። أسكب اللبن في الزجاج

algena (From:Arabic) *n* ስ. paradise, Garden of Eden ገነት الجنينه *Gíñ gíida are mbá zii tha algenayú kqillíñ gádariñó ñgó thiña...* All things in the

Garden that have fruits you may eat..... በገነት ውስጥ ካሉ ዛፎች ፍራፍሬ

መብላት ትችላላህ። تستطيع أكل الثمار كلها الموجوده في الجنينه

algebba (From:Arabic) (Pronun. Variant: agibba) *n* ስ. Muslim man's clothing. ጀለቢያ الجلايه *Ááñisha algebba.* Let me wear the algebba. ጀለቢያ

ልልበስ። ألبس الجلايه

alginis (From:Arabic) *n* ስ. tribe ጎሳ الجنس قبيله *Syn: ndímiilí 2 .*

alginzír (From:Arabic) *n* ስ. chain, thicker than necklace ሰንሰለት الجزير

Gálínkqa ma muufá tha alginzír. Our dog is being kept on a chain. ውሻችን በሰንሰለት ታስሯል።

كلبنا مربوط بالجزير *Partial Syn: assilsíla .*

algráya (From:Arabic) (Pronun. Variant: agiráya) *n* ስ. 1) school ትምህርት ቤት المدرسة *Ñgó ádí tha algráyayúá?* Do you go to school? ትምህርት ቤት

ትሄዳህ? هل تذهب الى المدرسة ؟ 2) education ትምህርት التعليم *Algráya pishí thá*

maabíé kqillíñ. Education is good for everybody. ትምህርት ለሁሉም

ይጠቅማል።

- algúra** (From:Arabic) (Pronun. Variant: alkúra) *n n.* 1) ball ኳስ الكرة *Geedí hībba algúra iila.* Children like to play with the ball/football. ልጆች ኳስ መጫዋት ይወዳሉ። يجب الأولاد لعب الكرة. 2) bowl አስኩራ الكوره أم قعر. *Daagé algúra áákqithá hárañ tháñ.* Give me a bowl in which I can fill some stew. አስኩራውን ስጠኝ ወጥ ላድርግበት። أعطني الكوره لكي أسكب فيه الملاح
- alhábar** (From:Arabic) *n n.* news, information ዜና المعلومه / الخبر *Náñ zíiqí shókqóñ na alhábar?* What is the news today? ዛሬ ያለው ዜና ምንድን ነው? ما هي أخبار اليوم? *Syn:* roothá tqokqoló .
- alhaj** (From:Arabic) *n n.* pilgrimage መንፈሳዊ ጉዞ الحج
- alhakq** (From:Arabic) *n n.* justice (ሃቅ) እውንታ الحق
- alhamâm** (From:Arabic) *n n.* dove እርግብ الحمام *Syn:* gurgudú .
- alhamís** (From:Arabic) *n n.* Thursday ሐሙስ الخميس *See:* hámsa .
- alhárɓ** (From:Arabic) (Fadq.: abasho; Und.: bérfiqí) *n n.* war (combat) ጦርነት الحرب *Maabí fáálé zaaqígú tha alhárbúé.* The men are going off to war. ወንዶቹ ወደ ጦርነት ሄዱ። الرجال ذاهبون الى الحرب *Syn:* ber² 2 .
- alháss** (From:Arabic) *n n.* 1) luck ጥሩ እድል الحظ *Gadíñkqo mbálé gidígé alháss.* My child is bringing me luck. ልጄ ጥሩ እድል አስገኘልኝ። ولدى هذا محظوظ *Ant:* almusíba. 2) good deed (done to me) ውለታ المعروف
- alheván** (From:Arabic) *n n.* animals እንስሳት الحيوانات *Syn:* gíñ buushú .
- alhílla** (From:Arabic) (Fadq.: láñkqa) *n n.* village መንደር القرية أو الحلة *Tha alhilláñkqayú shúli ñera hámsa ñinéñ zíiqí.* There are five huts in our village. በመንደራችን ውስጥ አምስት ጎጆዎች አሉ። في حلتنا يوجد خمسة قساطى أو أكواخ *Partial Syn:* adâr .
- alhisáb** (From:Arabic) *n n.* thought, idea ሀሳብ فكر / رأى *Alhisábámáre náñ maané?* What are their thoughts? ሀሳባቸው ምንድን ነው? ما رأيهم? *Syn:* fikra . *See:* hánsaba² .
- alhól** *n n.* year ዓመት السنه / الحول *Free Variant of hól.*
- alhúmma** (From:Arabic) *n n.* fever ትኩሳት الحمى *Syn:* alkqubía .
- ali** *pro t.n.* I እኔ أنا *Múnzúmáñ ali adi mathóqí.* One day I will come back. አንድ ቀን እመለሳለሁ። سأعود يوماً

- alíí** *prt የገ.ቃ.ክ.* expression of reproof, emphasis, only sentence initiallyly *ما أنا*
Alíí ali dqokqothi ñgó! Náñ walá móthigañógé rootha? I am asking you!
 Why do you not answer me? *እየጠየኩህ ነው !ለምንድነው ያልመለስክልኝ?*
 ؟ ما بسألك لماذا لاترد لي *Alíí shiniráñkqonné!* This is my donkey *ይሄ የሄ አህያ*
ነው። هذا حاري *Der. of léé*
- alíliañ** (Pronun. Variant: alílihañ) *n ስ.* hyena *ጅብ / المرفعين / الذئب* *Alíliañ múúfóó*
miáñkqo gíídí. Yesterday, a hyena caught my goat. *ትናንትና የሄን ፍየል ጅብ*
ያዘው። مسك الذئب غني بالأمس *Syn: buuñú .*
- alkábal** (From:Arabic) *n ስ.* the exact place, right here *ልክ እዛው ቦታ ላይ*
القيل / مكانه في *Tháma thálo alkábal.* Put it right there. *ልክ እንደእዛው*
አስቀምጭው። أضعه هناك قبله أو في نفس المكان
- alkajâm** (From:Arabic) (Fadq.: diiñí ma dqoñ) *n ስ.* trap *ወጥመድ*
الشرك الكجام أو *Alkajám fióó kqóntqe.* The trap has killed a diker. *ወጥመዱ*
ሚዳቆ ገደለ። قتل الشرك الغزال
- alkaráma** (From:Arabic) *n ስ.* offering, sacrifice *መስዋዕት / كرامه*
- alkúra** *n ስ.* *Pronun. Variant of algúra*
- alkúrsi** (From:Arabic) *n ስ.* chair *ወምበር / الكرسي* *Dqoñósha tha alkúrsi alú.*
 Sit down on the chair. *ወምበር ላይ ቁጭ በል።* أجلس على الكرسي
- alkqáába** (From:Arabic) *n ስ.* 1) deserted place, desert *በረሀ / الغابه* 2) forest
الغابه
- alkqálatq** (From:Arabic) (Fadq.: gíñ dogoshí) *n ስ.* mistake, fault *ስህተት፣*
ጥፋት / الخطأ / الغلط *Alkqálatq ma zíí ñgóthi, ñgó gámúlaqi.* If it's your
 mistake, you have to admit it. *ስህተት ካለብህ ተናዘዝ።* إذا عندك خطأ عليك أن تقبله
See: kqaltqán .
- alkqásh** (From:Arabic) *n ስ.* trick *ማታለል / خداع / غش* *Walá aapqishigá*
álqash. I do not like tricks. *ማታለል አልወድም።* أنا لا أحب الغش
- alkqubía** (From:Arabic) *n ስ.* fever *ትኩሳት / الحمى المصحوبه بالبرد الغبيه*
Syn: alhúmma .
- Álla** (From:Arabic) *n ስ.* God *እግዚአብሔር / الله* *Álla ñinéñ hálágági.* God is the
 one who created me. *የፈጠረኝ እግዚአብሔር ነው።* الله هو الذي خلقني
Syn: maabá giidó .
- allama** (From:Arabic) *v ግ.* teach *አስተማረ / علم* *Ndá állámá ñgó shúgo?*
 Who taught you this way? *ማነው ይሄን ነገር ያስተማረህ?* من الذي علمك هكذا?
- allek** (From:Arabic) *adv ተ.ግ.* for sake of *ስለ / عليك الله* -

allemún *n* ስ. lemon ሎሚ الليمون *Free Variant of lemún*

allubán *n* ስ. incense እጣን اللبان *Thá gologoloqí ñinéñ thikqilá allubán.* On the gologolo tree, incense is found. እጣን ከጎልጎሎ ዛፍ ይገኛል። يوجد اللبان في شجر القفل

almadág (From:Arabic) *n* ስ. mortar ሙቀጫ المدق *Maabí dísqi albún tha almadág.* People pound coffee with a mortar. ሰዎች በኑና በሙቀጫ ይወቅጣሉ። يدق الناس البن بالمدق

almadína (From:Arabic) *n* ስ. town ከተማ المدينة

almahádda (From:Arabic) *n* ስ. pillow ትራስ المخده / المسنده *Hasqúlogé almahádda.* Bring me a pillow. ትራስ አምጣልኝ። أعطني المخده أو المسنده
Syn: orá dóñó .

almaharûg (From:Arabic) *n* ስ. hip, thigh ሸንጥ/ዳሌ الورك أعلى الفخذ؛ *Kqoñkqoñ almaharúgákqedqe.* He is scratching his hip. እሱ ሸንጡን ያዳል። يحك وركه

almahía (From:Arabic) *n* ስ. salary, pay ደመወዝ الماهيه / المرتب *Almahíaqqa kámmu?* How much is your salary? ደምወዝ ስንት ነው? كم مرتبك ؟

almakqâm (From:Arabic) *n* ስ. honor, respect ክብር המקام أوالمكانه المحترمه *Daa maabí dqoñondié almakqâm.* Show elders respect. ታላቅህን አክብር። أعطي الناس الكبار المقام والأحترام
Syn: ashân .

almáñgel (From:Arabic) *n* ስ. sickle ማጭድ المنجل *Aakqithí ñera tha*

almáñgel. I'm cutting the grass with a sickle. ሳር በማጭድ እያጨድኩ ነው። أنا أقطع القش بالمنجل

almaqún (From:Arabic) *n* ስ. belongings, utensils, furniture ንብረት

Almaqúnáñkqagú gashé tháñtháñ. Our belongings stayed in the house. የእኛ ንብረት እቤት ውስጥ ቀረ። تبقى ممتلكاتي والمواغين في البيت
Syn: gíñ shúlú, alqídda .

almártaba (From:Arabic) (Fadq.: orá athogodqiño) *n* ስ. mattress ፍራሽ

Abbá shibilóó almártaba. My father bought a mattress. አባቴ ፍራሽ ገዛ። اشترى أبي المرتبه / الفراش

almisikín (From:Arabic) *n* ስ. poor person ዳሃ ሰው المسكين *Almisikín walá*

gádarí né gia gíñmáñ. A disabled person is not able to do much. ደካማ ሰው ምንም መስራት አይችልም። المسكين لا يستطيع عمل شيء *See:* masikín .

almóz (From:Arabic) *n* ስ. banana ሙዝ

almuftâh (From:Arabic) (Fadq.: gíñ pqúdí) *n* ስ. key ቁልፍ المفتاح *Aadqukqóó*

almuftáh handuñúqi. I have lost the key for the door. የበር ቁልፍ ጠፋብኝ። ضاع مني مفتاح الباب

- almugulâm** (From:Arabic) *n* ስ. chisel መር *المقلام* *Maabí fathí sqisqíayú tha almugulâm*. People carve wood with a chisel. ሰዎች እንጨትን በመር ይሰሳሉ።
يقطد الحطب بالمقلام
- almúh** (From:Arabic) *n* ስ. cleverness ጉብዝና
- almuhámi** (From:Arabic) *n* ስ. advocate ጠበቃ *المحامي* *Syn*: maabá zíí ñgó hu, maabá shúriñi ñgó thá gundi, maabá pqilu ñgó thá gundi .
- almúndura** (From:Arabic) *n* ስ. mirror መስታወት *المرآيا / الزجاج* *Aahoshalóó aréñkqó tháñ tha almúndura*. I looked at my face in a mirror. ፊቴን በመስታወት አየሁ።
أنا نظرت لوجهي في المرآيا
- almurúa** (From:Arabic) *n* ስ. strength አቅም፣ ጉልበት *القوة أو المرؤة* *Ali maabá walá gídi almurúa*. I am a person who has no strength. እኔ አቅም የሌለኝ ሰው ነኝ።
أنا رجل ماعندى قوه
- almusíba** (From:Arabic) *n* ስ. misfortune, bad luck መጥፎ እድል *المصيبة*
Ant: alháss 1.
- almusmâr** *n* ስ. nail ሚስማር *المسمار* *Free Variant of musmâr*
- alnóoba** *n* ስ. drum ከበሮ *النوبة* *Free Variant of nóoba*
- alnús** (Pronun. Variant: annús) *n* ስ. half ግማሽ *النصف* *Free Variant of nús*
- alparramâl** (From:Arabic) *n* ስ. 1) election ምርጫ *الانتخابات* *Maaba tha alparramáál né thámiláne ma agúr*. A person is made a ruler by election. ሰውየው በምርጫ ገዢ ሆነ።
أصبح الرجل حاكماً بالانتخابات 2) regional council ፓርላማ (ቤት) (Fadq.: shúli pqulu fá rothe thayó)
- alqadáwa** (From:Arabic) *n* ስ. enmity የጠላትነት ስሜት *العداوة* *See*: alqadu .
- alqadu** (From:Arabic) *n* ስ. enemies ጠላቶች *العدو* . . . *u tha geedíqa tha geedíkqedqe maré mau alqadu*. ...and your children and her children will be enemies. ..ልጆችሽና የሷ ልጆች ጠላቶች ይሆናሉ።
أطفالك وأطفالها سيكونون أعداء
See: alqadáwa .
- alqáfia** (From:Arabic) *n* ስ. health ጤና *والعافية والصحة* *Maabá dqááñilé walá gídi alqáfia*. This old man is not healthy. ሽማግሌው ጤነኛ አይደለም።
العجوز ماعنده عافيه *Syn*: busqikqe pqiisha .
- alqahád** (From:Arabic) *n* ስ. Sunday እሁድ *الأحد*
- alqáhad** (From:Arabic) *n* ስ. covenant, agreement ስምምነት *عهد / اتفاق*
- alqamaliât** (From:Arabic) *n* ስ. action, performance ድርጊት፣ አፈጻጸም *من عادتك*
- alqámur** (From:Arabic) *n* ስ. order, permission, command ትዕዛዝ፣ ፍቃድ *الأوامر*
Syn: attalimât.

alqarabía (From:Arabic) (Fadq.: mulelé ma dqoñ) *n* ñ. car መኪና العربة / السيارة
Alqarabía walá zió gábul. There were no cars in ancient times. ድሮ መኪና ክልነበረም።
 السيارة كانت غير موجوده في الماضي

alqarbaqa (From:Arabic) *n* ñ. Wednesday እሮብ الأربعاء *See:* arba .

alqásha (From:Arabic) *n* ñ. evening meal, dinner እራት العشاء *Náñ fédqíñó ñgó thiña ma alqásha shókqóñ?* What do you want for dinner today?
 ماذا تريد أن تأكل اليوم في العشاء
 ማሪ እራት ምን ለመብላት ትፈልጋለህ?

alqáyna (From:Arabic) *n* ñ. kind, sort, type አይነት العينه / النوع *Tha adaráñkqayú almóz hóri áñ míllañ tha alqáyna.* In our country, there are many kinds of bananas. በእኛ ሃገር ውስጥ የተለያዩ የመዝ አይነቶች አሉ።
 في بلدنا يوجد كثير من أنواع الموز *Syn:* anóqa .

alqibáda (From:Arabic) *n* ñ. prayer and worship ጸሎትና አምልኮ العباده

alqíbira (From:Arabic) *n* ñ. needle መርፌ الإبرة *Aaqápqúlóó hofi zióógi thá hu tha alqíbira.* I pricked the puss out of my feet with a needle. በመርፌ
 أنا فقتت المده التي كانت في رجلى بالابره
Syn: mundqíl .

alqíd (From:Arabic) (Fadq.: mufá añ godqá) *n* ñ. holiday አውደ ዓመት፣ በዓል
 Hatháñ gídi alqíd assabá. Tomorrow, we have a holiday.
 نحن عندنا عيد غدا
 ነገ አውደ ዓመት ነው።

alqídda (From:Arabic) *n* ñ. cargo, belongings ጭነት العده *Syn:* almaqún, gíñ shúlú .

alqímma (From:Arabic) (Fadq.: shikqidqi olo) *n* ñ. head cover/turban (cloth wrapped around man's head) ጥምጣም العمامه *Abbá gídi alqímmá sqawarí thaayú.* My father has a nice turban at home. አባቴ እቤት ቆንጆ ጥምጣም አለው።
 لأبي عمامه جميله في البيت

alqitimá (From:Arabic) *n* ñ. meeting ስብሰባ الاجتماع *See:* buura alú .

alqitinên (From:Arabic) *n* ñ. Monday ሰኞ الأثنين

alqúmur (From:Arabic) *n* ñ. age እድሜ العمر

alráhma (From:Arabic) *n* ñ. grace ጸጋ الرحمة

alú (Belej.: olo) 1) *n* ñ. head ጭንቅላት الرأس *Ñine gídi alú dqááñí.* He has a big head. እሱ ትልቅ ጭንቅላት አለው።
 2) *post* መዋ. on top of, above
 -ላይ *Sqíkqe mín tha sqisqíá alú.* He fell down from the top of the tree.
 وقع من فوق الشجره
 እሱ ከዛፍ ላይ ወደቀ።

alú shuushúkq *n* ስ. fright, shock ፍርሃት / الخوف / الصدمة *Alú shuushúkq walá pqishí.* Being frightened is not good. ፍርሃት ጥሩ አይደለም።
الخوف ليس جميلاً *See: shukqa álu .*

alú ágúr *n* ስ. high rank ስልጣን / زعامه / رئاسه / سلطه *Fadq. for agúr ndu*

alúfinshó (Pronun. Variant: alúfenshó) *n* ስ. chameleon እስስት / الحرباء
Alúfinshó walá pqidqí. Chameleons do not bite. እስስት አይናከስም።
الحرباء لا يلدغ

alwanása (From:Arabic) *n* ስ. chat, talk ጩዋታ / السمر / اللعب / الونسه *Áñ záá tha alwanásayú.* Let's go to a place where we can chat. ወደ ጩዋታ ቦታ እንሂድ።
فلنذهب الى مكان السمر *Syn: rootha 2 . See: wánasa .*

alwáqad (From:Arabic) *n* ስ. appointment ቀጠሮ / الوعد

alwárga (From:Arabic) (Fadq.: golgolo faashu) *n* ስ. 1) paper ወረቀት / الورقه
Alwárgáñkqo sqééróógé gádi. A child tore up my paper. ህፃኑ ወረቀቴን ቀደደብኝ።
مزق الطفل ورقتي 2) letter ደብዳቤ / الخطاب

alwókit (From:Arabic) (Fadq.: ááñ) *n* ስ. period of time, point in time ጊዜ
Alwókitálo, aabadqaqí. At that time, I was sick. በዚያን ጊዜ ታምጫ ነበር።
أنا كنت مريض في ذلك الوقت *Syn: assáqa 2.*

amadqí *n* ስ. saddle ኮርቻ / السرج *Shiñíráñkqa walá gídi amadqí.* Our donkey does not have a saddle. አህያችን ኮርቻ የለውም።
حمارنا ما عنده سرج

amadqí dóñó *n* ስ. pillow (Fadq.) ትራስ / الوساده / المخده / مسندة الرقبه *Apqááni ñinēñ giilá ma amadqí dóñó.* Cotton is used to make a pillow. ጥጥ ትራስ ለመስራት ያገለግላል።
يصلح القطن لعمل الوساده *See: oorá dóñó .*

ámaha *n* ስ. communal labour ሕብረት / النفير *Hatháñ pqáálóógalá tha amahá.*

We had the community to help us dig. እኛ ለቁፋሮ የሚረዳን ሕብረት አለን።
حشوا لينا بالنفير

ámala alú *v* ግ. trick, comfort someone by tricking/decieving አታለለ
Ñgó ámálóó gadi alú mbá thámigané ileá? Did you trick the child so that he became quiet? ልጁን አታለሽው ነው ጸጥ ያለው?
الولد سكت عشان غشيتته؟

ámama (From:Arabic) *v* ግ. believe አመነ / آمن *Aaqámani tha Álla zíiqí.*

I believe there is a God. እግዚአብሔር እንዳለ አምናለሁ።
آمن بأن الله موجود *Syn: gamúla 4 .*

amanzi *n* ስ. beads ጩሌ /السكسك الحرز *Míhi ñíshi amanzi thá doño.*

Women wear beads around their neck. ሴቶች አንገታቸው ላይ ጩሌ ያደርጋሉ።
تلبس النساء الحرز في الرقبه

amáñ *n* ስ. envy ቅናት /الغيرة *Niñé ma féédqáñó holoñoniñ giyyu amáñgú.*

If you marry two wives they are going to envy each other. ሁለት ሚስት ካገባህ ይቀናናሉ።
لو تزوجت امرأتين تغير الواحد على الأخرى

ámara *v* ግ. transmit, transfer (diseases, a message) አስተላለፈ. *Yámúth ámari maabí almilária.* Mosquitos transmit malaria to people. የወባ ትንኝ ወባ ታስተላልፋለች።
ينقل البعوض مرض الملاريا See: mání, mará.

amare *n* ስ. partridge ቆቅ /الكوير *Agudi baalá múúfóó amare thá gáfú.*

My little brother caught a partridge on the farm. ታናሽ ወንድሜ እርሻ ውስጥ ቆቅ ያዘ።
قبض اخي الصغير الكوير في المزرعه

amazíñ *n* ስ. rat አይጥ /الفأر *Shumpqú múfi amazíñ.* A hedgehog catches rats.

ጃርት አይጥ ይይዛል።
أبو قنفت يقبض الفأر

ambudúr *n* ስ. dust አቧራ /الغبار / التراب *Tha amoozó ambudúr dqáñí míllañ.*

There is a lot of dust during the dry season. በበጋ ወራት ብዙ አቧራ አለ።
في الصيف يكثر التراب

amí *n* ስ. uncle አጎት /عم *Aamaadóó ámíqi.* I saw my uncle. አጎቴን አይቸጥለሁ።

رأيت عمي Partial Syn.: haalí ; Syn: abbá baalá, abbá dqááñí.

amilañgañ *n* ስ. 1) nighttime ሌሊት /الظلمه *Á Yonán áné gúda thá*

yaguthiyú 3 yóm, thá munzúyú u amilañgañ. And Jonah stayed in the fish for three days and three nights. ዮናስ በአሳ ነባሪ ውስጥ ለሶስት ቀን እና

ለሶስት ሌሊት ቆየ። مكث سيدنا يونس في بطن الحوت ثلاثة أيام وليال 2) darkness ጨለማ *Amilañgañ adôqí.* Darkness came. أمسى Syn: amilo . See: milí .

amilo *n* ስ. darkness ጨለማ /الظلام *Amilo zúqí shókqón.* Today, there is

darkness. ዛሬ ጨለማ ነው። اليوم مظلم Syn: amilañgañ 2 . See: miilu añ, ámilu añ .

ámilu añ *v* ግ. darken አጨለመ /أظلم *Náñ ámilugañó añ.* Why did you make

it dark? (ቤቴን) ለምን አጨለምከው? لماذا أظلمت البيت? {only animated subject}

See: miilu añ .

ámiluo añ *v* ግ. darken አጨለመ /أظلم المكان *Dquutha ámiluo añ.* Smoke

darkens a place. ጭሱ ቦታውን አጨለመው። أظلم الدخان المكان {only non-animated subjects.}

ammá (Infl: didíné; Infl: didíñó) *n* ስ. 1) my mother የእኔ እናት *Amí Gadi*

ápqishiñ didiné. The child loves his mother. ልጁ እናቱን ይወዳል።

يحب الطفل أمه 2) "Mother" (respectful address for older woman) "እናት"

صيغة احترام للنساء الكبريات أم - *Ammá Fatna, ñgó pqishíá?* Mother Fatna, how

are you? እናት ፋትና እንደምን አሉ? أمى فاطمه هل أنت بعافيه ؟

ammá baalá *n* ስ. aunt (one's mother's younger sister) አክስት የእናት ታናሽ

እህት አልጊዲ ልኒያ ሕይወት *(Aagúdi añá ziiála ammá baalá.)* I live with my aunt.

አክስቱ ጋር ነው የምኖረው። أنا أسكن مع خالتي *Partial Syn.: mamá ; Syn: ammá*

dqááñí.

ammá dqááñí *n* ስ. aunt (one's mother's older sister) አክስት (የእናት ታላቅ

እህት) አልጊዲ ልኒያ ሕይወት *Alqadishé tha ammá dqááñíathá.* I went to my aunts.

አክስቱ ጋር ሄጃለሁ። ذهبت الى عمتي *Partial Syn.: mamá ; Syn: ammá baalá.*

amoozó (Fadq., Und.: ayégéló) *n* ስ. dry season በጋሪ ልደቱ *Adí ádóqí tha*

amoozó. He will come in the dry season. እሱ በበጋ ይመጣል። هو يأتي في الصيف

amúdudú *n* ስ. sister-in-law የሚስት እህት (ምራት) ስሙን ለእናት *Amúdudú*

pqishí míllañ. My sister-in-law is very nice. የሚስቱ እህት ጥሩ ሰው ነች።

حماتي لطيفه

amudqa *n* ስ. flower, blossom አበባ الزهور

amudqu *n* ስ. tiny worm that destroys harvest; woodworm ትል ልሳን

Amudqu kqóódegé zili alú thá gáfú. Worms destroyed the crops of my

field. ትሎች ሰብሉን ጨረሱት። السوس كمل العيش في الحقل *Partial Syn.: kqudédé 1 .*

amúhulé (Pronun. Variant: amúllé; Und.: zarabu) *n* ስ. maize በቆሎ

ሰብሉን ለእናት *Ñine risqa amúhulé thá gáfú.* He cultivated maize in

his field. እሱ መሬቱ ላይ በቆሎ ያለማል። هو زرع عيش الريف في الحقل

amúllé *n* ስ. *Pronun. Variant of amúhulé*

amúné *interrog* መጠ.ተ.ስ. when መቼ *Free Variant of awúné*

amúñ *n* ስ. nose አፍንጫ الأنف *Ñine kqoñkqoñi amúñákqedqe.* He is

scratching his nose. እሱ አፍንጫውን ያካል። يحك أنفه

amúr (From:Arabic) *n* ስ. loan ብድር / الدين *Aagídi amúr añá ziiála*

Atqéib. I gave a loan to Ateib. ለአጠይብ ብድር ሰጠውት። أنا سلفت الطيب

ánamu alú *v* ግ. make straight ቀጥ አደረገ / أجعله متساوي *Hóra sqisqíá ñgó*

ánamu alú! Make the lumber straight! እንጨቱን ቀጥ አድርግ።

أنجر الحطب عدل وساويه *See: namu -qí .*

ándí *interrog መጠ.ተ.ስ.* 1) where (close by) የት اين *Ándí añá holi máré?* Where are they? የት ናቸው? أين هم موجودين? *Syn: wááné.* 2) which one የትኛው أى /أي *Ándí shúliqa?* Which one is your house? የትኛው ነው የአንተ ቤት?

andugúné (Pronun. Variant: undugúné) *n ስ.* 1) great-grandchild የልጅ ልጅ ልጅ الحفيد / جد الجد *Geedí géédiñkqó ma abbáé andugúnégú.* My children's children are my father's great-grand children. የልጆቹ ልጆች ለአባቴ ቅድመ አያት ናቸው። ابن أولادى لآبى حفيدهم 2) great-grand parent ቅድመ አያት الجد الثانى *Abbá ma geedí géédiñkqó andugúné.* My father is a great-grandfather to my children's children. የኔ አባት ለኔ ልጅ ልጆች ቅድመ አያት ነው።

anóoba *Pronun. Variant of nóoba .*

anóqa (From:Arabic) *n ስ.* a kind አይነት النوع *Gíñbuushú anóqa dqafaruqí.*

There are different kinds of animals. የተለያዩ አይነት እንስሳት አሉ።

أنواع مختلفه من الحيوانات *Syn: alqáyna .*

anthamañ *n ስ.* fox ቀበሮ الثعلب *Anthamañ horogiñóóqí hábítháñ.* Foxes

shouted at night. ግታ ቀበሮ ሲጮህ ነበር። نبح الثعلب فى الليل

añ¹ *n ስ.* 1) place, land ቦታ مكان *Aañálé pqishí.* This place is nice. ይህ ቦታ ጥሩ

ነው። *Syn: sqakqa .* 2) compound, yard ግቢ ساحة

añ squiriñí *n ስ.* far away place ፋቅ ቦታ مكان بعيد *Syn: masááfa . See: squiriñi*

añ .

aañá zíí- *adv ተ.ግ.* the place where there is ... (with pronoun suffix)

ያለህበት/ሽበት ቦታ المكان الذى فيه *Mádiñagé alganífa aañázíiné billáhi.* Please

show me where the toilet is. እባክህ ሽንትቤቱን አሳየኝ። بالله أرنى مكان بيت الأدب

aañá zíilá *adv ተ.ግ.* from, which is at... ያለውን مكان الناس موجودين *Aadugí shíñír*

aañá zíilá Jámál. I will bring the donkey from/which is at Jamal's place.

ጀማል ጋር ያለውን አህያ አመጣለሁ። أنا ماش أجيب الحمارمن عند جمال

añ² *prt የጌ.ቃ.ክ.* verbal particle *Áli pqishiga áñ.* Ali is happy. أنا فرحان

añ³ *n ስ.* the time of, season of የ...ጊዜ ,የ...ወቅት *añ babádq* heat, hot season

ሙቀት ,የሚሞቅ ወቅት السخانه *See: ááñ ; mufá añ godqá .*

añ babádq *n ስ.* hot time, heat, temperature ሙቀት السخانه *Tha amoozó añ*

babádq dqáñí míllañ. In dry season, the heat is very strong/the

temperature is high. በበጋ ጊዜ ሙቀት ከፍተኛ አለ። فى الصيف تشدد السخانه

See: badqí .

áñ *pro ተ.ስ.* let us (1.pl jus.) እን ———— فل - *Áñ geeru mé!* Let's greet each other!

مع السلام عليكم *Áñ záá!* Let's go! አ.ንሂድ! فلنذهب *Áñ gudatháyá?* Shall we say

good-bye? مع السلامه

Áñ gúdáthá! *interj* ቃ.አ Bye-bye! (lit. "Let us live!") ደህና ሁን(ኝ) ,ደህና ሁኑ
أقعدوا مع السلامه

áañ *n* ስ. time, season ጊዜ الوقت See: añ³. *Fadq. for alwókit*

añgishúr *n* ስ. shade ጥላ الظل *Áñ shúriña tha añgishúrí, tha munzú bádqí millañ.* Let's stand in the shade, the sun is very hot. ጥላ ላይ እንሁን ፀሐዩ በጣም ያቃጥላል ። فلنقف في الظل لأن الشمس حار شديد *Partial Syn: ashiríñkqíth .*

añgishúr húú *n* ስ. sock (lit. shade of foot) ካልሲ ጥ.ት.፡.የእግር ጥላ الشرابات
Syn: algarítqá húú . Fadq. for asharabât

añgúñ (Pronun. Variant: iñgúñ; Spell. Variant: ñguñ) *n* ስ. excrement, dung, droppings ፋንድያ البراز / البعر / الروث *Aathíqóó alfil na añgúñ.* I found some elephant dung. የዘሆን ፋንድያ አገኘሁ። وجدت بعر الفيل

añish *n* ስ. pot of clay ሸክላ ድስት فخاريه / الكنتوش *Tháma añish thá múyú!*
Put the pot on the fire! ሸክላ ድስቱን እሳቱ ላይ ጣደው። ضع الكنتوش في النار

añkqomal *n* ስ. 1) son-in-law አማች نسيب *Maabá dqáñilé ápqishiñ añkqomalánéatha.* This old man likes his sons-in-law. ሸማግሌው አማችቱን ይወዳል። هذا العجوز يعامل نسيبانه معاملة لطيفه 2) parent-in-law የሚስት ወላጆች
أهل الزوجه /النسيبان

añkqulañgi *n* ስ. time of harvest (Oct-Dec) የአጩዳ ጊዜ وقت الحصاد *Tha añkqulañgi maabígú kqésqékqí zili.* At harvest time, people harvest grain. በአጩዳ ጊዜ ሰዎች እህላቸውን ያጭዳሉ። وقت الحصاد يحصد الناس المحاصيل

añona *v* ግ smell አሽተተ شم *Walá aaqáñonga gíñmañ sha aafii shíñkqa.*
I cannot smell anything, because I have got flue. ምንም ማሽተት አልችልም ጉንፋን ይዞኛል። أنا لأشم شيئاً لأنتى مصاب بالزكام See: ñona .

añsqakqale (Pronun. Variant: ansqakqale) *n* ስ. rainy season ክረምት الخريف
Ró bidaqí millañ tha añsqakqalélé. It has rained a lot this rainy season. በአሁኑ ክረምት በጣም ዘንቧል። نزل المطر كثيراً في الخريف

añsqasqír (Pronun. Variant: ansqasqír) *n* ስ. dawn, light (lit: time of dawning) ማለዳ፣ ብርሃን الصباح / الصبح *Á Álla áné maada gundi sha añsqasqír gíñ pqiishí né maané.* And God saw that the light was a good thing. እግዚአብሔርም ብርሃን መልካም እንደሆነ አየ። لا بد أن نعبد الله بعد أن أصبحنا لأنها نعمة *Partial Syn.: addúkqush 1 . See: sqará añ, mansqaré .*

apqaááni *n* ስ. cotton ጥጥ القطن *Apqaáani giilá ma or.* Cotton is made into cloth. ከጥጥ ልብስ ይሰራል። يعمل الملابس من القطن

ápqila ndu *v* ግ. sharpen ሳለ (ለቢላ) أفقعه /أويجعله حاداً *Aafédi ápqila hangir ndu.*

I want to sharpen a knife. ቢላ መሳል እፈፈጋለሁ። أريد أن أسن السكين

See: pqílí ndu .

ápqula *v* ግ. 1) burst, prick, አፈረጠ أفقع *Aaqápqúlóo hoofi zióógi thá hu tha*

alqíbira. I pricked the puss out of my foot with a needle. በመርፌ እግሬ

ውስጥ የነበረውን መግል አፈረጥኩት። أنا فقعت المده التي كانت في رجلي بالأبره 2) shoot,

fire a gun ተኮሰ أضرب *Aamaadóo albolísíqi máálé ápquli albúndug.* I saw a

policeman shooting a gun. ፖሊሱ ሲተኮስ አይቻለሁ። 3) explode አተነፈሰ نفس

See: pculé.

aaqá- *infl* እር. 1.sg cause: I will cause አስደርጋለሁ يسبب *Aaqábidi ró.* I will

cause rain to fall. ዝናብ እንዲዘንብ አስደርጋለሁ። أنا أنزل المطر ؟

aqethó *n* ስ. boundary ድንበር፣ ገደብ الحدود *Daagé sqafíífi ááshíilá thálé ma*

aqethó. Give me a peg in order to mark the boundary. ቼካሉን ስጠኝ ድንበር

ላይ ልትከለው። أعطني الضقل لكي أثبته في الحدود

árapqu *v* ግ. jump (from tree to tree) ዘለለ يقفز من شجرة الى أخرى *Ítsquí árapquqi*

thá sqísqía alú. Colobus monkeys jump from tree to tree. ጉሬዛ ከዛፍ ወደ

ዛፍ ይዘላል። يقفز القرد من شجرة الى أخرى Syn: guúdqá.

arba (From:Arabic) (Free Variant: arbaqa) *num* ቁ. four አራት أربعة

Syn: mannamu . See: alqarbaqa .

are 1) *n* ስ eye አይን عين *Maré gúshigushiñi arémáre.* They are rubbing their

eyes. እነሱ አይናቸውን ያሻሉ። يكون أعينهم 2) *n* ስ fruit ፍራፍሬ ثمر *Mimbá faasqáli*

ajuáfálo, alhóliyú kqillíñ gii are. Since I planted that guava tree, it bears

fruit every year. ዘይቱን ከተከልኩ ጀምሮ በየአመቱ ያፈራል። 3) *n* ስ .face ፊት وجه

Marú sqoomóo gadi na are. The cat scratched the child's face. ድመቷ

የልጁን ፊት ቧጨረችው። 4) *post* መዋ. directly on, on top of በቀጥታ *thá*

atqarabeza are dirctly on the table በቀጥታ ጠረጴዛው ላይ።

are bush *n* ስ. eyebrow ቅንድብ الرموش *Are busháñkqo fúrí.* My eyebrows are

falling out. ቅንድቤ ይነቃቀላል። يتساقط رموشى

are gundi *n* ስ. forehead ግንባር الجبهة *Aabiidqóo ñónsho na are gundi.*

A bee has stung me on the forehead. ንቧ ግንባሬን ነደፈችኝ። عضنى النحل في جبهتى

arisqa *n* ስ. seed ዘር التيراب *Arisqa harábé.* The seeds are rotten. ዘሩ ተበላሽቷል።

فسد التيراب See: risqá .

arríha (From:Arabic) *n* ስ. perfume ሽቶ العطر /الريحه *Arríhá ma kqááli millañ ñinén shibilóolí.* I bought a very expensive perfume. በጣም ውድ ሽቶ ገዛሁ።
اشترت عطر غالى جداً

arrûh (From:Arabic) *n* ስ. soul, life ነፍስ الروح *Sqisqía walá gídi arrûh.*

Trees do not have a soul. ዛፎች ነፍስ የላቸውም። النباتات ليس لها أرواح

asalam alekum *Free Variant of salamalekum*

assaa *Pronun. Variant of assáqa*

assabá (From:Arabic) *adv* ተ.ግ. tomorrow ነገ *Syn: mansqaré 1.*

assábab (From:Arabic) *n* ስ. sin, mistake, fault ሐጢያት፣ ስህተት፣ ጥፋት
الخطأ - الغلط - السبب

assábit (From:Arabic) *n* ስ. Saturday ቅዳሜ السبت *See: sábaqa .*

assáhan (From:Arabic) *n* ስ. plate ሳህን صحن *Free Variant of sáhan*

assalám (From:Arabic) *n* ስ. peace ሰላም سلام

assáma (From:Arabic) *n* ስ. sky ሰማይ السماء *Tha assámáyú úsqú hóri áñ míllañ.* There are many stars in the sky. በሰማይ ላይ ብዙ ኮከቦች አሉ።
يوجد في السماء كثير من الكواكب *Syn: rumpquñ, shor 1 .*

assána *n* ስ. year አመት العام /السنة *Aatímmá assáná thalé.* I have spent a whole year here already. እዚህ ቦታ አንድ አመት ቆይቻለሁ። أنا أكمّلت سنه هنا
Free Variant of sána

assandúkq (From:Arabic) *n* ስ. box ሳጥን الصندوق *Tháma súkárálé tha assandúkqú!* Put this sugar into the box! ይህን ስኳር በሳጥን ውስጥ ክተት!
ضع هذا السكر في الصندوق

assáqa (From:Arabic) (Free Variant: sáqa; Pronun. Variants: assaa; saa)

1) *n* ስ. hour ሰአት الساعة *Adó baqad assáqa dqukqínúñ!* Come after one

hour! ከአንድ ሰአት በኋላ ና! تعال بعد ساعه واحده 2) *adv* ተ.ግ. At the time, when

ጊዜ ጊዜ /الزمن /الوقت /الساعة *Assáqálo ñinéñ hásqúlaña assúrákqedqe.* It was at

that time that we took his picture. በዚያን ጊዜ ነው ፎቶ የወሰድንበት።

أخذنا صورته في ذلك الوقت *Syn: alwókit .*

assaatqûr (From:Arabic) *n* ስ. machete ቆንጮራ الساطور *Aasqíira ñera tha assaatqûr.* I'm cutting grass with a machete. ሳሩን በቆንጮራ መነጠርኩት።

assigin (From:Arabic) *n* ስ. prison እስር ቤት السجن *Aadqooshóólá tha assigin tha Assósa.* I have been in prison in Assosa. አሶሳ እስር ቤት ውስጥ ነበርኩ።
Syn: shúli dgooshó .

- assilsíla** (From:Arabic) *n* ስ. necklace, thin chain የአንገት ጌጥ سلسلة العنق
Musháñ ñíshi assilsíla thá doño. The girl is wearing a necklace on her neck. ልጅቷ የአንገት ጌጥ አድርጋለች። تلبس البنت السلسل في رقبتها *Partial Syn:* alginzír.
- assuâg** (From:Arabic) *n* ስ. driver ሹፌር السواق *Syn:* dolábi .
- assûg** (From:Arabic) *n* ስ. market ገበያ مثل هذا *Free Variant of sûg* .
- assúkar** (From:Arabic) *n* ስ. sugar ስኳር السكر *Free Variant of súkar* .
- assúra** (From:Arabic) *n* ስ. picture ፎቶ الصورة *Assáqálo ñinéñ hásqúlaña assúrákqedqe.* It was at that time that we took his picture. በዚያን ጊዜ ነው ፎቶ የወሰድንበት። أخذنا صورته في ذلك الوقت *Syn:* ashiríñkqíth .
- assurwâl** (From:Arabic) *n* ስ. trousers ሱሪ (ከጃለቢያ ጋር የሚለበስ) السروال
Aañíshi assurwálá tqokqoló. I am wearing a new pair of trousers. አዲስ ሱሪ ለብሻለሁ። *Syn:* adqihirí squiriñí .
- ashábaka** (From:Arabic) (Und.: shanshá) *n* ስ. net መረብ الشبكة *Tha ashábakáñgáma maíyu yaguth millañ.* You (pl) have many fish in your nets. በእናንተ መረብ ውስጥ ብዙ አሳዎች አሉ። يوجد سمك كثير في شبكتكم
- ashad** *n* ስ. basket (made out of bamboo) ቅርጫት القنا / سله من الريكة *Aadámi ashad thá doño.* I am carrying the basket on my shoulder. በትከሻዬ ቅርጫት ተሽክሜያለሁ። أنا أحمل الريكة في الكتف *Syn:* ashambákq .
- asháhar** (Pronun. Variant: ashâr) *n* ስ. month ወር شهر *Free Variant of sháhar*
- ashakûsh** (From:Arabic) *n* ስ. hammer መደሻ الشاكوش *Syn:* dúúme .
- ashambákq** *n* ስ. basket (made out of palm leaves) ዘንቢል قفه/سله من السعف
Wááné hadqigañó ashambákqiqi? Where are you taking the basket to? ዘንቢሉን ወደ የት ነው የምትወስድው? الى أين تأخذ قفتي? *Syn:* ashad .
- ashan** (Free Variant: inshan; Pronun. Variant: shan) *conn* መፃ. because, that's why, in order to, so that ምክንያቱም / عشان / كي *Yámuth, ashan áné ólá úúhúlúkqedqe, ñine fédqí kqáfa.* In order to lay her eggs, the mosquito needs blood. ቢንቢ ደም ይፈልጋል ምክንያቱም እንቁላል ለመጣል።
 لكي تبيض البعوض تحتاج الى دم *See:* sha .
- ashân** (From:Arabic) *n* ስ. honor, respect, priority ክብር الشأن / المكانة *Daa ashân maabí dqoñondié.* Give respect to the elderly. ለሽማግሌዎች ክብር ስጥ። أعطى شأنًا للناس الكبار *Syn:* almakqâm .
- áshara** (From:Arabic) *num* ቁ. ten አስር عشرة *Syn:* matuma .

asharabât (From:Arabic) (Fadq.: añgishúr húú) *n* ስ. socks ካልሲ. الشرايات

Gísqiña asharabáátí tqokqoló! Wash the new socks! አዲሱን ካልሲ. እጠብ።

أغسل الشرايات الجديدة Syn: algarítqá húú .

asharámbe *n* ስ. stirring stick used for cooking porridge ማማሰያ

آله من الحطب تستعمل في عواسة العصيده *Asharámbe gúúzilá tqukqa tháñ.* A stirring stick is used for cooking porridge. ማማሰያ ገንፎ ለማገንፋት ያስፈልጋል።

تستعمل في عواسة العصيده

ashátha *n* ስ. hot red pepper በርበሬ الشطه *Walá aapqishiga thiñtiñá maíyu*

ashátha míllañ. I do not like food with a lot of berbere. በርበሬ የበዛበት ምግብ

አልወድም። أنا لأحب الطعام الذي يكثر فيه الشطه

ashérbé *v* ግ. be old, worn out (for mats) ያረጀ/ያለቀ القديم من البروش

Albirisháñkqo mbá gabulú sqíkqa ma ashérbé. My old mat became worn

out. ያረጀው ምንጣፌ እያለቀ ነው። برشى القديم تمزق وتقطع Syn: adurgáñ .

ashérbíge *n* ስ. pullover ሹራብ الصديري Syn: alfamííla .

ashetqán *n* ስ. devil, bad person ሰይጣን ,መጥፎ ሰው Free Variant of sheetqán

aashí *n* ስ. speck, thorn እሾህ الشوك *Aashúkqóó ááshi huu.* I have a thorn in

my foot. እሾህ እግራን ወግቶኛል። طعننى الشوك فى رجلى

aashí górfá or tháñ *n* ስ. sewing needle መርፌ الأبره / الشوك *Aashibilóó aashí*

ágorá oráñkqó tháñ. I bought a needle to sew my clothes. ልብሴን

የምሰፋብት መርፌ ገዛሁ። اشتريت الابره التي أخيط ملابسى

ashííba *n* ስ. pole (in the middle of a hut holding up the roof) ምሰሶ الشعبه

Ashííba walá ma zúqí, shúliñkqo walá bádqiqí. If there is no pillar, my

house will not be strong. ምሰሶ ካልኖረው ቤቴ ጠንካራ አይሆንም።

لا يقوى البيت بدون شعبه

ashídda (From:Arabic) (Fadq.: gíñ húshi) *n* ስ. difficulty, problem ችግር

الشده / المتاعب Syn: attáqab .

áshimbiriña *v* ግ. turn around ዞረ يدور / يلف *Ali adí áshimbiriña.* I am going

to turn around. ወደ ኋላ እዞራለሁ። أريد أن أدور أو ألف See: shimbír .

ashiríñkqíth *n* ስ. 1) shadow that moves, of a human being ጥላ الظل

Ashirínkqíth adí thá maabile ma dqukqúnúñ. The shadow moves equally

with people. ጥላ ከሰው እኩል ነው የሚንቀሳቀሰው። يتحرك الظل سويًا مع الانسان

Partial Syn: añgishúr 2) picture (Fadq.) ፎቶ الصورة Syn: assúra . 3) image

(Fadq.) ምስል الشبح

ashíshi *n* ስ. big army ant (which bites people) ጉንዳን (ትልቅ ፡ የሚናከስ)

نوع من النمل الأسود كبير الحجم *Ashíshi ma pqiidqá ñgó, bádquqi millañ.* If an army ant bites you, it hurts a lot. ትልቁ ጉንዳን ከነከሰህ በጣም ያማል።
إذا لدغك النمل الأسود فإنه يؤلمك كثيراً

ashowál (From:Arabic) *n* ስ. sack ጃንዖ / الجوال / الشوال *Free Variant of showál .*

ashúkqul (From:Arabic) *n* ስ. work ስራ / الشغل / العمل *See: shákqala .*

asqísqi *n* ስ. guest እንግዳ الضيف *Aagídi asqísqi shókqoñ.* I have a guest today.

ዛሬ እንግዳ አለብኝ። عندي ضيف اليوم

asqúúndiyú (Fadq.: asqúúnduyó) *n* ስ. breakfast ቁርስ / الفطور *Billá, amma, kqapqishúgé asqúúndiyú baalámáñ ááthiña.* Please, mother, find me some breakfast to eat. እባክሽ እናቴ የሚበላ ቁርስ ፈልጊልኝ።

من فضلك أُمي أبحث لي عن فطور *Syn: alfatqúr .*

attáájir (From:Arabic) (Fadq.: maabá ga fuudá) *n* ስ. dealer, trader, merchant ነጋዴ / التاجر *Maabá lé attáájirá kqoshú né maané.* This man is an oil dealer. ይህ ሰው የዘይት ነጋዴ ነው። هذا الرجل هو تاجر الزيت *See: attijáára .*

attaláta (From:Arabic) *n* ስ. Tuesday ማክሰኞ / الثلاثاء *See: talata .*

attalimât (From:Arabic) *n* ስ. order, command ትዕዛዝ / الأوامر / التعليمات *Daagá attalimáát thá áné gásama uquñ!* Order him to divide the meat! ስጋውን እንዲያከፋፍል ትእዛዝ ስጠው። اعطيه تعليمات لكي يقسم اللحم *Syn: alqámur .*

attáqab (From:Arabic) (Fadq.: gíñ húshi) *n* ስ. problem, difficulty ችግር / التعب *Attáqab walá ziiqí.* There is no problem. ችግር የለም። ما في تعب *Syn: ashídida*

attár (From:Arabic) *n* ስ. revenge, grudge ቁም / الغبن / الثأر

móótha attár *v* ግ. revenge, avenge ተቀብሎ / رجع الثأر *Aafédqí áámóótha*

attaráñkqo ñgóthiéqí shókqoñ. I want to avenge myself today. ዛሬ ቁሜን

መበቀል እፈልጋለሁ። أنا أريد أن ارجع ثأري منك اليوم

attaríh (From:Arabic) *n* ስ. history ታሪክ / التاريخ

attijáára (From:Arabic) (Fadq.: fuuda gagó) *n* ስ. trade ንግድ / التجارة *Attijáára tha amoozó ñinéñ pqishiné.* Trade is better in dry season. ንግድ በበጋ ጊዜ ይሻላል።
التجاره سمحه في الصيف *See: attáájir .*

attór (From:Arabic) *n* ስ. bull ኮርማ / الثور / الفحل

-athá *poss* አገ.ተ.ስ. his/her/their የሱ ፡ የሷ ፡ የእነርሱ / حقها / حقها / حقهم *Neqema íli thá*

haapqúnéáthále. Neema is playing with her friends. ነዲማ ከጓደኞቿ ጋር

እየተጫወተች ነው።

athahikqazia *n* ስ. meskel flower አደይ / الندى / نبات ذات زهور صفراء

athimbákq (From:Arabic) *n* ስ. tobacco ትምባባ *Oqó thami athimbákq*

tha ndu. My grandmother chews tobacco. አያቴ ትንባባ ታኝካለች።

تسف حبوتى التباك

áthogodqiño *n* ስ. bed አልጋ *Fadq. for mañgifa*

atqábula (From:Arabic) (Fadq.: mulhí handuñú) *n* ስ. lock ሰረገላ ቁልፍ *الطبله*

Aashibilóó atqábúlá tqokqoló hándúñé. I bought a new lock for the door.

ለሰሩ አዲስ ሰረገላ ቁልፍ ገዝቻለሁ። اشتريت طبله جديده للباب

atqagía (From:Arabic) (Fadq.: gumbú) *n* ስ. hat of muslim men ቆብ *الطاقيه*

atqarabeza *n* ስ. table ጠረጴዛ

atqáwa (From:Arabic) (Fadq.: gáy) *n* ስ. metal pan ብረት ምጣድ *الطوه*

Hadqo atqáwa ááhérmiña zili alú tháñ. Bring a pan so I can roast the

grain in it. የእህል መቁያ ብረት ምጣድ አምጣ። احضر الطوه تقلى به العيش

Partial Syn: algalláya .

átqirthiña *v* ግ. remind አስታወስ تذكر *Átqirthiña abúñó giñ kqalóólí ñinéqí.*

Remind your father of what I told him. ለአባትህ የነገርኩት ነገር አስታውሰው።

ذكر أبوك ماقلت له *See:* tqirthiña .

aúra *n* ስ. bag (made out of leather) ቦርሳ (የቆዳ) الجراب *Tqikqa aúra.* Stuff the

bag. ቦርሳውን ጠቅጥቀው። أنا ملئت جرابي فل *Partial Syn:* algarítqa .

áwal (From:Arabic) (Fadq.: náholé; Free Variant: áwali) *adv* ተ.ግ. 1) first

መጀመሪያ أولاً *Théména tqukqáléqi áwal ma náfañgóqí.* First taste this

porridge to see if you like it. መጀመሪያ ገንፎው የሚሆንህ ከሆነ ቅመሰው።

2) before ቀበ *Ant:* ááhir . ذوق الطعام أولاً اذا يتنفع معك

awaza (Pronun. Variant: hawaza) *Free Variant of waza*

awúné (Belej.: alaro; Free Variant: amúné) *interrog* መጠ.ተ.ስ. when መቼ متى

Awúné adí ádoñó? When will you come? መቼ ትመጣለህ? متى تأتي؟

ayégéló (Pronun. Variant: ahégéló) *n* ስ. dry season ቦሻ *Fadq., Und. for*

amoozó .

azíñki *n* ስ. corrugated iron sheet ቆርቆሮ الزنك *Aafédqí áágia shúli ma azíñki.*

I want to build a house with a corrugated iron sheet roof. ቆርቆሮ ቤት

ለመስራት እፈልጋለሁ። أريد أن أعمل بيت من الزنك

azola *n* ስ. hill ኮረብታ (ተራራ) التل *Gaama zíqí tha azola gundi.* The lake is

behind the hill. ሃይቁ ከኮረብታው በስተጀርባ ነው። توجد بحيره خلف التل

azzáád (From:Arabic) *n* ስ. picnic food, food for travel ስንቅ الزاد *Atqéib áné sááfara u nine gídi azzáádákqedqe*. Atqeib travelled and had his picnic with him. አጤብ ለጉዞ የሚሆን ስንቅን ይዟል። الطيب شاييل معه زاد السفر

ázzala (From:Arabic) *v* ግ. choose, select መረጠ / اعزل / شibilagé almóz ñgó ázzalogéqí mbá pqishí. Buy bananas for me, (but) choose good ones. መዝ ግዛልኝ ግን ቆንጆውን ምረጥልኝ። اشترى لى الموز اختار لى السمح

azzamb (From:Arabic) *n* ስ. wickedness ክፋት፥ ግፍ *Syn: shuuna*.

azzé *n* ስ. truth, reality እውነት / الحق / الحقيقة / الصاح *Azzé né kqaliñóá?* Are you sure what you say is the truth? እውነትህን ነው የምትናገርው? هو قال الحقيقة *Syn: wólla* .

B b

bá *prt የገ.ቃ.ክ.* reported speech marker (speaker heard it being said)

يستخدم عند التقرير وعلامه له *Daa ñiné firí bá.* He said to give him water.
قال لك أعطيه الماء

bába *n ñ.* sister እህት *Niñéñkqo na bábánénthí.* That is my wife's sister. *ያቺ የሚስቴ እህት ናት።* هذه أخت زوجتي

babur (From:Arabic) (Free Variant: albabur) *n ñ.* engine, grinding mill ወፍጮ *Ali kqushóóqí tha albabúrí.* I have been grinding on the mill. *ወፍጮ ላይ ፈጠሁት።* أنا دققت في الطاحونه

badá *v ግ.* fly በረረ *Begu badí lakín yaguth walá badí.* Eagles fly, but fish do not. *ወፎች ይበረሩ አላዎች ግን አይበሩም።* تطير الطيور لكن الأسماك لا تطير

badaliñ *conn መግ.* instead ከመሆን *Bakqá áámúsha badaliñ áámaa agorthé.* It is better that I die instead of becoming a thief. *ሌባ ከመሆን ቢሞት ይሻላል።* لأكون سراق أحسن الموت

badí (Imp.: badá) *v ግ.* get well/strong ዳነ *Maabá dqááñí bádqóóqí badé.* The old man who was sick got well. *ታሞ የነበረው ሰውዬ ዳነ።* شفا العجوز الذي كان مريضاً

badqí (Imp.: badqá) *v ግ.* 1) be hot ሞቀ *Fírithí badqí.* That water is hot. *ያ ውሃ የሞቀ ነው።* 2) be sick ታመመ *Aabadqí millañ.* I am very sick. *በጣም ታምሜአለው።* See: añ babádq .

bádqi áre (Pronun. Variant: pqádqi áre) *v ግ.* be wise, be clever ብልህ ጎበዝ *Neqéma bádqi áre millañ thá algiráyayú.* Neq'ema is very clever in school. *ኔኤማ በትምህርት ጎበዝ ናት።* نعيمه واعيه جداً في المدرسه

badqí ndu *v ግ.* be sad, be sorry (strong feeling) አዘነ *Niñélé gadíkqedqe mbá múshóóqí badqí ñiné ndu.* This woman is sad because her child died. *ሴትየዋ ልጇ ስለሞተባት አዘናለች።* حزنت المرأة لموت طفلها كثيراً
Syn: Záhaga .

bádqia *Imperative of bádqiqí*

badqíngiñ *n ñ.* disease በሽታ *Almilária badqíngiñá shúúni ñinéñ maané.* Malaria is a very bad disease. *የወባ በሽታ በጣም አደገኛ ነው።* الملاريا مرض خطير جداً

bádquqí *v* ግ. hurt, be painful አመመ፣ ጎዳ مؤلم *Alqíbira bádquóógé ndu.*

The injection was painful for me. መርፌው በጣም አሞኛል። الحقنه مؤلمه

bagarí *n* ስ. small red ant (that bites people) ጉንዳን (ትንሽ ቀይ የሚናከስ)
نمل صغير يلسع

báhar *Free Variant of albáhar*

bakqá (Pronun. Variant: bikqá) 1) *interj* ቃ.አ. stop, do not let አታድርግ لا تفعل

Bakqá beeñó! Stop crying! አታልቅስ። لا تبكي *Haahasha, bakqá haline*

mábaléyú! Whisper it so that this person does not hear! በሹክሹክታ ንገረኝ

ሰውየው እንዳይሰማ። أهمس حتى لا يسمعنا أحد 2) *v* ግ. Let, leave ተወ أترك *Bakqá*

áámúsha badaliñ áámaa agorthé. Rather let me die than me become a

thief. ሌባ ከምሆን ብሞት ይሻላል። 3) *interj* ቃ.አ. Enough! በቃ! كفايه

Syn: halás 2 .

bakqalá alú *v* ግ. be forgotten, left behind ተረሳ نسي *Miá bakqalá alúnné*

thayú ma álé kqósqí. This goat was left in our house when it was still

small. ይህ ፍየል የተረሳው ገና ግልገል እያለ ነው። هذا الماعز نسوه في البيت سنخه

baalá (Pl.: biiló) *adj* ቅ. small, little ትንሽ الصغير *Ali hasqúlóó bele baalá alú.*

I picked up a small stone. እኔ ትንሽ ድንጋይ አነሳሁ። أنا رفعت الحجر الصغبي *Geedí*

biiló kqosqiñí ílígú. The little children are playing. ትንንሽ ልጆች

ይጫወታሉ። يلعب الطفل الصغير *Syn:* kqosqí .

baalá shúgo *quant* መ.መስተ. some, little bit, few ትንሽ قليل /بسيط /شويه *Ñine*

thiñóó misqé húúhúlú baalá shúgo. He ate some/a few eggs. እሱ ትንሽ

እንቁላል በልቷል። أكل قليل من البيض *Syn:* showóya .

bambariña (Pronun. Variant: bomboriña) *v* ግ. snore አንኮራፋ شخير

Maabiñgúnuñ bambariñí ma álé dírshígú. Some people snore while they

sleep. አንዳንድ ሰዎች ሲተኙ ያንኮራፋሉ። بعض الناس عندما ينامون يشخرون

baná *v* ግ. hide, conceal ተደበቀ اندس / اختفى *Aagagóólá máábí áábaná.* I was

chased so I hid (myself). ሰዎች እያባረሩኝ ነበር ተደበኩ። الناس طاردوني واندسيت

See: ábana alú .

bandír *n* ስ. arrow ቀስት الرمح الذي يستخدم في القوس *Bandír shíúúkqa ñine na thabá*

pqiishí. The arrow pierced his right arm. ቀስቱ ቀኝ እጁን ወጋው።

طعنني الرمح في يدي اليمنى

báñ *n* ስ. curved bamboo throwing stick ከቀርከሃ ዱላ፣ ወፍራም፣ የታጠፈ الطرنباش

Aafióó mugu thá báñ. I killed a antelope with a bamboo throwing stick.

ድኩላ በአልባንን ገድያለሁ። أنا قتلت الغزال بالطرنباش

báqad (From:Arabic) *adv* ተ.ግ. after በኋላ بعدين / بعد *Báqad assáqa holoñoniñ adógéqí*. Come to me after two o' clock. ከሁለት ሰዓት በኋላ እኔ ጋር ና።
تعال لي بعد ساعتين *Syn: shámbá 1* .

baqadéén (From:Arabic) *adv* ተ.ግ. afterwards በኋላ بعدين *Aapqeriñi baqadéén*.
I will come afterwards. በኋላ እመጣለሁ። بحجى بعدين

baradq *n* ስ. bushbock አጋዘን أبو عرف *Hatháñ fióó baradq mbá dqááñi thá ñerayú gíídí*. We killed a big bushbock in the forest yesterday. ትናንትና አንድ አጋዘን አድነናል። صدنا أبو عرف بالأمس

báraka (From:Arabic) *n* ስ. blessing ባርካት البركة

baráñ baalá *n* ስ. a very old man ያረጀ (የጃጀ) الشيخ الهرم *Baráñ baalá walá maada añi tha are, u walá hali ile*. An old man cannot see or hear well.
የጃጀ ሰው ማየትና መስማት አይችልም። العجوز الهرم لا يسمع ولا يرى جيداً *See: másqbaalá*

bardu (From:Arabic) *adv* ተ.ግ. even, also -ም كذلك *Ñgó máthi adôqí bárdúa?*
Even you will come again? አንትም ልትመጣ? أنت كذلك لابد أن تأتي

Partial Syn.: waló .

baró (Pronun. Variants: boró; boróñ) *adv* ተ.ግ. 1) then, afterwards በኋላ بعدين
Gedqa sqisqía u né adáqí baró. He picked up firewood and then left.
የማገዶ እንጨቱን አንስቶ ሄደ። رفع العود وبعدين مشى 2) now/please እንግድህ الآن
Thiña baró! Now, please eat! እንግዲህ ብላ!

bás (From:Arabic) *prt* የጌ.ቃ.ክ. only ብቻ فقط *Dqukqúnúñ bás ñinéñ fédqílí na shafa*. I only want one pair of shoes. አንድ ጫማ ብቻ ነው የምረጥለው።
أنا أريد حذاء واحد فقط

basha *v* ግ. 1) kill (many) ገደለ (ብዙ) *Bashóó miagú*. They killed the goats.
እነርሱ ፍየሎቹን ገድሉ። 2) beat መታ (ብዙ) *sg. verb: fía* .

bashu *v* ግ. fight ተጣላ تشاجر *Geedí bashuqí thá thonorú*. The children are fighting on the street. ልጆቹ መንገድ ላይ እየተጣሉ ነው። الأولاد يتشاجرون في الطريق
See: abasho .

báásqá (Fadq.: bordé) *n* ስ. alcohol, ale (local beer) ጠላ/ጠጅ المرسيه / الخمر
Maabálé mééróó báásqá. This man drank ale. ይህ ሰውዬ ጠላ ጠጥቷል።
هذا الرجل شرب الخمر

basqaro (Pronun. Variant: pqsqaro) *n* ስ. thin stick or branch, twig ልምጭ
السوط *Aadqakqóó basqaro alú añá squriñga áñi*. I threw my stick a long way. እኔ ልምጩን እሩቅ ቦታ ጥየዋለሁ። أنا رميت السوط مكان بعيد

bathire *n* ስ. scar ጠባሳ أثر الجرح القديم *Busqikqékqedqe maaqí bathire.*

His body is covered with scars. ሰውነቱ በጠባሳ ተሸፍኗል። في جسمه أثر الجرح القديم

bee *Irreg. Infl. of bia*

bedqe *adv* ተ.ግ. long ago ድሮ زمان / قديم *Déédé dúshéqí mín bedqe.* My father

left a long time ago. አባቴ ድሮ ነው የጠፋው። راح أبي من زمن بعيد *Fadq. for gábul .*

begu *n* ስ. eagle አሞራ (ንስር) النسر / الصقر *Begu kqóla misqé.* An eagle eats

chickens. አሞራ ጫጩት ይበላል። تأكل الصقور الفراخ

beha *v* ግ. sift ነፋ ينظف البذور *Beha guulálé ma pqishí.* Sift this flour properly.

ዱቄቱን በደንብ ንፋው። نظف الدقيق جيداً

bele (Pl. beelí) *n* ስ. 1) stone ድንጋይ الحجر / الجبل *Bele zúqí thá thoñorú.* There

is a stone on the path. በመንገዱ ላይ ድንጋይ አለ። يوجد حجر في الطريق 2) stony hill

ኮረብታ *Gĩñbuushúgú thúli thá beleyúéqí.* The animals are running towards

the hill (big stones) እንስሶቹ ወደ ኮረብታው እየሮጡ ነው። يجرى الحيوانات الى الجبل

beelí *n* ስ. stones ድንጋዮች الحجارة *Pl. of bele*

bensqiña *v* ግ. 1) glitter አብለጩለጩ 2) flower አበበ

beñení *v* ግ. be red ቀይ ሆነ أصبح أحمر *Kqáfá kqurió beñení.* Snake blood is red.

የእባብ ደም ቀይ ነው። دم الثعبان أحمر

ber¹ *n* ስ. spear ጦር الحربة *Ber shúúkqa ñine na thabá pqishí.* The spear

pierced his right arm. ጦሩ ቀኝ እጁን ወጋው። طعنني الحربة في يدي اليمنى

ber² *n* ስ. 1) army force ጦርሀይል الحرب 2) war ጦርነት الحرب *Syn: alhárb .*

bérfiqí *n* ስ. fighting, war ጦርነት القوة المقاتله *Bérfiqí ma zúqí hasqúli thuuthúl.*

If there is war, the result is migration. ጦርነት ካለ ስደት ይኖራል።

إذا في حرب يوجد النزوح واللجوء والهروب *Und. for alhárb*

bia (*Irreg. Infl.: bee*) *v* ግ. 1) cry, weep አለቀሰ أبكى *Tha shapqúthóólá á dídine*

ñiné beegané. He is crying because his mother hit him. እናቱ ስለመታችው

ነው የሚያለቅሰው። جلدته أمه لذلك يبكي 2) play an instrument ተጫወ (የሙዚቃ ሙዚቃ

መሳሪያ) أعزف *Bolo beelá ma maabí gía albóósha.* The whistle is played

when people have a party. ሰዎች ድግስ በሚያዘጋጁበት ጊዜ ዋሽንት ይጫወታል።

bíida *v* ግ. pull out (pl.) ነቀለ أطلع *Bíida ñera alú ma pqishímé.* Please, pull

the grass out well. ሳሩን በደንብ ንቀል። أطلع القش جيداً *sg. verb: shuthá .*

bíida alú *v* ግ. undress, take off (clothes, shoes, etc) አወለቀ أفضله *Bíida shafa*

alú! Take off your shoes! ጫማህን አውልቅ! أطلع نعليك *sg. verb: shuthá alú .*

bidí (Imp.: bidá) *v* ግ. rain ስገባ المطر *Ró bidí.* It is raining. እየዘነበ ነው።
المطر نازل

bikqá *Pronun. Variant of bakqá*

bilía *n* ስ. onion ሽንኩርት البصل *Daagé bilía ááguruthu hárañ thañ ma sqabí.*

Give me onions so that I can prepare a tasty stew. ሽንኩርቱን ሰጠኝ ቆንጆ ወጥ ልስራብት። أعطنى البصل لكي أعمل به ملاح غليظ وحولو

billá (From:Arabic) *prt* የጌ.ቃ.ክ. please እባክህ بالله *Billá, ñgóthi maabálo madilíqi, ááhaagi firi thá ñgóle.* Please, you that I see over there, let me cross the river with you. እዛጋር ያለኸው እባክህ ከአንተ ጋር ወንዙን ልጃገር።
أيها الرجل بالله عليك ساعدني لأخوض الماء معك

billáhi *prt* የጌ.ቃ.ክ. please (sentence final) እባክህ (ከአረፍተ ነገር መጨረሻ)

biiló *adj* ቅ. small ትንሽ صغار *Pl. of baalá*

bíira *v* ግ. be fast, be quick ቶሎ አለ أسرع *Bíira áñ wóssala gabul amilo!*

Be quick in order to arrive before darkness! ስለ ጨለመብን ቶሎ ብልን እንድረስ። أسرع لكي تصل قبل الظلام *Aabírthiñóó kátaba gíidí thá algiráyayú.*

I was writing fast in school yesterday. أنا كتبت بسرعه أمس في المدرسة

bishi *n* ስ. 1) heart ልብ፣ ጭንቅላት العقل / الفؤاد / القلب *Dáága Allá bishi.* God gave him a heart. እግዚአብሔር የሚያስትውል ልብ ስጥቶታል። قلباً 2) mind ጭንቅላት

bishi are (Pronun. Variant: bishaare) *n* ስ. chest ደረት الصدر *Maabá dqááñí kqalí tha ñine kqóli bishi áre.* The old man says that his chest hurts.

ከሚገባው ደረቴን አሞኛል አሉ። العجوز يقول أن صدره يؤلمه

bísqa -yú *v* ግ. ignore, not listen አልሰማም لا *Ñgó bísqóó gíñ kqálóónéyúá?* Have you not listened to what he said? ያልኩትን አልሰማህም?

bísqoñ *n* ስ. flea ቁንጫب النطاط *Hábítháñ bísqoñ kqólí.* Fleas bite in the night. ማታ ቁንጫቦች ይናከሳሉ። أكلنى النطاط في الليل

bóbó *n* ስ. 1) older brother ታላቅ ወንድም *Syn:* agudi. 2) Father (Belej., Fadq.) አባዬ *Syn:* abbá 1 . *See:* abobó ; déédé .

bobothá *v* ግ. 1) roast slightly (meat) ለብለብ አደረገ حرق خفيف *Mará uquñálé ñgó bobothogéqi thá mu.* Take this meat and roast it for me on the fire.

ይህን ስጋ ወስደኸ ለብለብ አድርጊልኝ። أشوى لى هذا اللحم شويه نصف استواء 2) hurt slightly አመመ (ትንሽ) ألم داخلي خفيف *Ma ñgó laañá húñhudq hu bobothí.*

If you hit a stump, your foot will hurt. ጉቶውን ከመታኸው እግርህን ያምሃል።

bogodo *n* ስ. lizard እንሽላሊት الضب *Aamaadóo bogodoqi thá ñerayú*. I saw a lizard in the forest. ጫካ ውስጥ እንሽላሊት አይቻለሁ። أنا رأيت الضب في الخلاء

bókqoliñí *v* ግ. feel sick, be sick (about to vomit) አቅለሽለሽ طام *Ma ñgó thiñé millañ, bókqoliñí ñgó*. If you eat a lot, you will feel sick. በጣን ብዙ ከበላህ ያቅለሽልሽሃል إذا أكلت كثيرا يصيبك طام

bókqoshí *v* ግ. be swollen, be wound አበጠ፣ ቆሰለ ورم *Doñókqedqe bókqoshí*. His neck is swollen. አንገቱ አብጧል። رقبتي واره *See: bokqoshiñgiñ* .

bokqoshiñgiñ *n* ስ. wound ቁሰል الجرح *Daagé sqisqía iñ áágia bokqoshiñgiñ tháñ*. Give me the (traditional) medicine to put on my wound. የባህል መደሃኒት ስጠኝና ቁሰል ላይ ላድርግ። أعطني العرق أعمله للجرح *See: bókqoshí* .

bolo *n* ስ. whistle of any size, made out of bamboo ቅሽንት زنباره / صفاره *Bolo beelá ma maabí gía albóósha*. The whistle is played when people have a party. ቅሽንትን በድግስ ጊዜ ይጫወታሉ። تعزف الصفاره في الحفل *spec: agamó* .

boolo *n* ስ. throat, esophagus ጉሮሮ الحلقوم *Maabáthí gídi booló bokqoshí*.

That man has a sore throat. ሰውየው ጉሮሮውን አሞታል። ذاك الرجل عنده ورم في حلقه *See: boló-* .

boló- *refl* አፀ.ተ.ስ- self (followed by possessive pronoun) ራስ نفس *Shámbá gázámánéne né hadqa bolókqedqéqí nañ baalá*. After dividing, he took the small piece for himself. እሱ ከከፋፈለ በኋላ ትንሹን ወሰደ። بعد ما قسمه أخذ لنفسه الصغير *Syn: ñalú* . *See: boolo* .

boñgór (Pl. boñgóri) *n* ስ. boy ወንድ ولد *Aagídi boñgóri holóñóniñ*. I have two boys. እኔ ሁለት ወንድ ልጆቼ አሉኝ። أنا عندي ولدين

boñósh *n* ስ. frog እንቁራራት الضفدعه *Boñósh kqóli horóñ*. A frog eats flies. እንቁራራት ዝንብ ይበላል። تأكل الضفادع الذباب

bordé *n* ስ. alcoholic drink ጠላ المريسة البلدية / الخمر *Maabá méri bordé sákar ñine*. A person who drinks alcohol becomes drunk. ጠላ የሚጠጣ ሰው ሰካራም ይሆናል። الذي يشرب المريسة يسكره *Fadq. for báásqá*

borid *n* ስ. lion አንበሳ الأسد *Borid fía mia*. The lion killed the goat. አንበሳው ፍየሷን ገደላት። قتل الأسد الماعز

boró *adv* ተ. ግ. *Pronun. Variant of baró*

boróñ *adv* ተ. ግ. *Pronun. Variant of baró*

boosha *v* ግ. insult, offend ሰደበ / شتم *Maabále booshóogi*. This man insulted me. ይህ ሰው ሰደበኝ። هذا الرجل شتمني

bootha -qi *v* ግ. fan (e.g. a fire) አራገበ بهيب بالهبابه *Bootha albúni né maná mindáñ*. Fan the coffee so that it will be ready quickly. ቡናውን ቶሎ እንዲደርስ አራግበው ። هب البن ليجهز بسرعة

buá *n* ስ. arm, wing እጅ፣ ክንፍ الجناح / الذراع *Buákqedqe maaqí kqáfa*. He has blood on his arm. እጁ ላይ ደም አለ። في ذراعه دم

buá ndu *n* ስ. 1) shoulder ትከሻ الكتف 2) measurement of elbow-length, about half a meter ክርን الذراع *Daagé gaagú buá ndu dqukqúnúñ!* Give me a piece of bamboo that is one elbow's length (about 50 cm) አንድ ክርን ቀርከሐ ስጠኝ! أعطاني حزمه قنا *Syn: durá*.

buáyú *n* ስ. armpit ብብት الابط *Walá aapqishigáñ ma muli álé na buáyú*. I do not like to be touched in my armpit. ብብቴን ሲነኩኝ አልወድም። لا أحب أن يلمستي أحد في ابطي

bubani *n* ስ. wind, air ንፋስ الرياح / الهواء *Bubani fii zili tha añsqakqale*. The wind damages the maize during rainy season. የክረምት ነፋስ በቆሎን ያበላሻል። هواء الخريف يخسر غيش الريف

bubuda *n* ስ. ash አመድ الرماد *Bubuda pqereñ badqíyú*. The ash is still hot. አመዱ አሁንም ይሞቃል። مازال الرماد حاراً

budúra -qi *v* ግ. make a hole, tear a hole በሳ፣ ቀደደ يخرم / يقد *Aabudúrá shúliqi*. I made a hole into the house. በቤቴ ውስጥ ቀዳዳ በሳሁ። أنا قددت البيت

budúré -qí *v* ግ. become torn ተቀደደ / انقد انخرم *Oráñkqo budúréqí*. My clothes got torn. ልብሴ ተቀደደ። تقدد وتشرط ملابسى

buukqa *n* ስ. boil ቡጉንጅ المده المتجمعه / حبن *Aafii búúkqa na thabá*. I have a boil on my hand. ቡጉንጅ እጅ ላይ ወጣብኝ። أصابني الحبن في يدي

búla sqoro *v* ግ. urinate ሸኖ البول / بال *Aafédqí áábúla sqoro*. I need to urinate. ሸንት ለመሸኖት እፈልጋለው። أريد أن أبول

buli *n* ስ. river ወንዝ النهر / الخور *Shanshá á híalá thá buliyúéqí*. He throws a fish trap into the river. እሱ የአሳ ማጥመጃ መረቡን በውንዙ ላይ ዘረጋው። هونصب شرك السمك في الخور

buli ndu *n* ስ. 1) garden by the river ወንዝ ዳር ያለ አትክልት ቦታ *Gídi buli ndu pqishí*. To have a river garden is a good thing. 2) riverbank ወንዝ ዳር Aathikqóo kquria thá buli ndu. I found a snake on the riverbank. ወንዝ ዳር እባብ አገኘው። وجدت الثعبان على ضفة النهر

búluñ *n* ስ. horn ቀንድ القرن *Gíñbuushúthí gídí búluñ holoñoníñ*. That animal has two horn. ያ እንስሳ ሁለት ቀንድ አለው።

buuna *v* ግ. run (sg.) ሮጠ أجرى *Gadi buunshé tha algiráyayuéqí ma álé hárí.*

The child ran to school singing. ህፃኑ እየጨፈረ ወደ ትምህርት ቤት ሮጠ።

لم يجرى الولد الى المدرسه وهو يغنى *pl. verb: thulá .*

buuñú *n* ስ. hyena ጅብ المرفعين / الذئب *Buuñú múúfa gali.* A hyena caught the

dog. ጅብ ውሻን ያዘ። قبض الذئب الكلب *Syn: alíliáñ .*

buura *v* ግ. collect, save አጠራቀመ جمع / اكس / اخزن *Buura fuudá ñgó féédqa niñé*

tháñ! Save money so that you can marry! ብር አጠራቅመህ ማግባት ትችላለህ!

لم القروش تعرس به

buura alú *v* ግ. gather ሰበሰበ اجتماع / جمع *Buura sqisqía alú tháléqí!* Gather

the wood over there! እንጨቶቹን ወደዚህ ሰብስባቸው። أجمع الحطب الى هناك

See: alqitimá .

búúri *n* ስ. twins መንታ التيمان *Búúri biiló dgoñondé.* The little twins have

grown. ትንሹቹ መንታዎች አደጉ። كبر التيمان الصغار

bush *n* ስ. 1) hair ፀጉር شعر *Ñiné gídi bushá squruñí.* She has long hair.

እሷ ረኝቶ ፀጉር አላት። 2) wool የአውራ ፀጉር صوف *Merere bush*

giilá ma albatánia. Sheep hair is used to make a blanket. ከበግ ፀጉር

ብርድልብስ ይሰራል።

búsqa *v* ግ. 1) feed መገበ أطعم *Búsqa maabí!* Feed the people! ህዝቡን መግብ!

2) care for the plant አጠጣ (ለአትክልት) أسقى الخضر *Búsqa almáñga*

thá firi! Water the mango tree! የማንጎውን ዛፍ ውሃ አጠጣ!

busqá alú *v* ግ. spit, spit out ተፋ يتف - يبصق *Bakqá búsqiñó murkqa alú*

thálé. Do not spit (saliva) here. ምራቅህን እዚህ አትትፋ። لا تبصق هنا

busqáñ *n* ስ. lie ውሸት كذب *Bakqá kqíthiñó busqáñ!* Do not tell lies!

ውሸት አትትናገር!! لا تتكلم الكذب

busqikqe *n* ስ. body ሰውነት الجسم *Geedí pishí búsqikqeá?* Are the children

well? (physically) ልጆቹ ደህና ናቸው? هل الأولاد طبيين؟

busqikqé godqa *n* ስ. health ጤና العافيه / الصحة *See: gódqí . Fadq. for busqikqe*

pqiisha

busqikqe pqiisha (Fadq.: busqikqé godqa) *n* ስ. health ጤና هل الجسم معافى؟

Syn: alqáfia .

buthá *v* ግ. go down ወረደ أنزل *Buthá thá fulúéqí.* Go down into the hole. ወደ

ጉድጓድ ውስጥ ወረድ። أنزل الحفرة *Aabuthóqi thoñor thoñó.* I will get down over

there. ወደእዚያ እወርዳለው። أنا أنزل بهناك

D d

daa (Past: dáá) *v* ግ. give ሰጠ *أعطى* *Daagé híúhúlúthígú mǎré hólóñóniñ.*

Give me those two eggs. እነዚያን ሁለት እንቁላሎች ሰጠኝ። أعطنى تلك البيضتين
Hangíralé daóólágéqí míthil daadó. I was given this knife as a gift.

ይህ ቢላ እንደ ሰጠታ ነው የሰጠኝ። هذا السكين اعطونى هديه See: daadó .

daburú *n* ስ. crocodile, alligator አዞ ወረረ *Daburú gúdí thá firú u thuutha.*

The aligator live both in water and on land. አዞ በውሃ ውስጥ እና ከውሃ ውጭ ይኖራል።

daadó *n* ስ. gift ሰጠታ / المنح / العطيان / الهدية *Hangíralé daóólágéqí míthil daadó.*

I was given this knife as a gift. ይህ ቢላ እንደ ሰጠታ ነው የሰጠኝ።

هذا السكين اعطونى هديه See: daa .

damá *v* ግ. take/carry with hands ይዞ ወስደ *يمسك بيده* *Ma maré fédqí á mǎré pqaadagi, bakqá mǎré dámó dqañ.* If they want to help me they should bring the axe. እኔን ለመርዳት ከፈለጉ መጥረብያ ይዘው ይምጡ።

لو دايرن يساعدونى فليحضروا معهم الفؤوس Syn: feetha 2 ; fará ; hadqa.

dámala alú *v* ግ. deceive, cheat ማታለል) አሞኘ *يخدع / يغش* (*Náñ dǎmálóógáñógi alú?* Why have you deceived me? ለምን ታታልሻለህ? لماذا تخدعنى

Syn: kqásha .

dámmara (From:Arabic) *v* ግ. destroy, eradicate ጨረሰ፣ አጠፋ *دمر* *Ñine*

dammara maabí. He wiped out the people. እሱ ሰዎቹን ጨረሳቸው።

هو دمر الناس Syn: fentqetqa ndu, háraba .

daara *v* ግ. set aside, leave sth (for oneself) አስቀረ *يبقى منه شيء*

daara -qi *v* ግ. 1) remain, be left over ቀረ *أبقى منه شيء* *Ñera kqóódá álu aañá daaróóqi.* The grass was gone where it once had remained. የቀረውን ሳር

ጨርሶታል። 2) leave something for others አስቀረ (ለሌላ ሰው) فضل منه شيء للآخرين

dáára alú *v* ግ. burn s.th. አቃጠለ *أحرقه* *Ñera dááróólí alú.* I burned the grass.

ሳሩን አቃጠልኩት። حرقت القش

dáára álu *v* ግ. burn ተቃጠለ *انحرق / حرق* *Shúli Imám mbá gabulú dáára álu.*

The Imam's house, which was old, burned down. የኢማም አሮጌው ቤት

ተቃጠለ። بيت امام القديم انحرق

dáru *n* ስ. buffalo ጎሽ *الجاموس* *Ali adíshéqí thá ñerayú, u né thíkqálí dáru ma bashuqí.* I went to the forest, and there I saw/found buffaloes fighting.

ኔካ እያለሁ ጎሾዎቹ ሲጣሉ አይቻለሁ። أنا مشيت الخلاء ووجدت الجاموس يتقاتلون

déédé *n* ስ. older male relative (father or older brother) (Fadq.) አባት፣ ታላቅ ወንድም *Déédé dúshéqí mín bedqe*. My father (or older brother) left a long time ago. አባቴ ድሮ ነው የጠፋው። راح أبي من زمن *Partial Syn.*: agudi, abbá 1 ; *See*: bóbó .

déelí *n* ስ. sea, very wide river ባህር البحر / النهر الكبير *Syn*: albáhar .

dérwash *n* ስ. vulture ጥንብአንሳ نوع من الصقور / النسر *Dérwash thiñi gíñ múshé*. Vultures eat carcasses. ጥንብአንሳ የሞተ ነገር ይበላል። تأكل الصقور الرميم

didiné *n* ስ. his/her mother እናት (የእርሱ/የእርሷ) أم / هو / هي *Didínémáre múshéqí gabula árba assána* . Their mother died four years ago. የእነሱ እናት ከአራት ዓመት በፊት ሞታለች። ماتت أمهم قبل أربع سنوات *Infl. of amamá*

didíñó *n* ስ. mother (your) እናት (የአንተ) أمك *Infl. of amamá*

didqí (Imp.: diidqa) *v* ግ. be dirty ቆሽሽ وسخان *Thá shúl hu añ didqí*. There is refuse near the hut. በጎጆው አካባቢ ቆሻሻ አለ።

dííga *v* ግ. be in a hurry ቶሎ አለ بالسرعه - بالضيق *Ali díígaqi tha ali ma hú thoñor*. I am in a hurry to be on my way. ቶሎ ማለት አለብኝ ለመሄድ። أنا مضائق أمامي سفر

diikqa *v* ግ. *Pronoun. Variant of tqiikqa* .

diiñí *n* ስ. rope ገመድ حبل *Diiñíñkqa dqúguri*. Our rope is short. የእኛ ገመድ አጭር ነው። حبلنا قصير *Partial Syn*: thúf .

diiñí ma dqoñ *n* ስ. iron trap ወጥመድ الشراك الحديدي / الكجام *Aafióó fúúfúr thá diiñí má dqoñ*. I caught a rabbit with a trap. ጥንቸል በወጥመድ ያዝኩኝ። قبضت الأرنب بالكجام *Fadq. for alkajâm*

dííra *v* ግ. bury, cover with earth ቀበረ دفنه بالتراب *Ñine dííra gali alú*.

He buried the dog. ወሻውን ቀበረው። هو الذي دفن الكلب

dirhisqa *v* ግ. press አጣበቀ أضغط *Mamánáñ dirhisqóógí shúl busqikqe tháñ*. Someone pressed me against a wall. የሆነ ሰው ከግድግዳ ጋር አጠበቀኝ። ضغطتني رجل على الحائط

dírsha 1) *v* ግ. sleep ተኛ نوم *Tháma alú thiri lakín walá dírshé*. He is laying down but he is not sleeping. እሱ ተጋድሟል ነገር ግን አልተኛም። منبطح لكن مانائم

2) *n* ስ. grave ወደ መቃብር እየሔድኩ ነው። المقابر *Ali adí thá dírsha alú*.

I am going to the grave.

- diisha** *v* ግ. thatch ከደነ يسقف بالقش *Shúlĩnkqa diishóólá gíídí* . Yesterday our hut was thatched. ትላንት ሳር ቤታችን ተከደነ። بالأمس تم سقف بيتي بالقش
- díisqa** *v* ግ. pound ወቀጠ يدق *Bába baalá dísqi albún*. My little sister is pounding coffee. ታናሽ እህቴ ቡና እየወቀጠች ነው። تدق أختي الصغيره البن
- dogoshí** *v* ግ. be shameful ነውር ነው - كعب - عيب *Gíñ gíóóñó mbálé dogoshí*. (*Gíñ góóñó mbé dogoshí. Fadq.*) What you have done is shameful. ያደረከው ነገር ነውር ነው። ما فعلته لهذا الرجل عيبٌ
- dolábi** *n* ስ. driver ሹፌር سواق *Syn: assuâg* .
- doño** *n* ስ. neck አንገት عنق *Doñókqedqe bókqoshí*. His neck is swollen. አንገቱ ያበጠ ነው። ورم عنقي
- dôr** (From:Arabic) (Dual: doréen; Free Variant: addór) *n* ስ. 1) week ሳምንት اسبوع *Alqarbaqá addórá múshéla ábbá tháñ né maané*. On Wednesday, it is a week since my father died. እርብ እለት አባቴ ከሞተ ሳምንት ይሆነዋል። يوم الأربعاء يكون الأسبوع لوفاة والدي *Syn: izbu* . 2) turn ተራ دور *Addorálé ali shíññí ádí!* This turn is mine! የእኔ ተራ ነው። هذا دوري
- dúa** *v* ግ. leave, go away ሄደ /أذهب /أمشى *Déédé dúshéqí mín bedqe*. My father left a long time ago. አባቴ ድሮ ሔደ። ذهب أبي من زمان *Fadq. for adá*
- dúúda** *v* ግ. Imperative of dúdí
- dúdí** (Imp.: dúúda) *v* ግ. shine, give light, burn በራ / شاع / نور / ولع *Allámba dúdí* . The lantern is shining. ፋናሱ በራ። اللمبه ولعت
- duudu** *n* ስ. 1) twig with leaves ቅጠል / ورق الشجر / الفرع *Aadáára duudú hoshelí alú*. I was burning the dry leaves. እኔ የደረቀውን ቅጠል እያቃጠልኩ ነበር። أنا حرقت ورق الشجر الناشف
- 2) bush ቁጥቋጦ الكثيفه الأوراق الصغيرة ذات *Fúúfúr thá duudu hu ñinéñ gúdíne tha amoozó*. In dry season, the rabbit sits under a bush. በበጋ ጊዜ ጥንቸል በቁጥቋጦ ስር ይቀመጣል።
- duudu ile** *n* ስ. leaf ቅጠል / ورق الشجر
- dugá** *v* ግ. bring from, fetch አመጣ /أحضر *Assáqa mbá sháyú Imám ágéná Áli sha áné dugá sháy u pqimpqil thaayú*. At tea time, Imam sent Ali to bring tea and injera from home. በሻይ ጊዜ አማም አሊን ሻይና እንጅራ ለመጣ ላከው። أرسل امام على ليحضر الشاي والقراصه من البيت في زمن الشاي
- duukqu** *n* ስ. thick palm leaf-like leaf, used for baskets, mats, fans. የዘንባባ ቅጠል السعف *Goora gídi duukqu míllañ*. The goora-tree has many leaves. ጎራ ዛፍ ብዙ ቅጠሎች አሉት። للدوم سعف كثير رأيت البومه تطير في الليل *Syn: shíibé* .

dûl (Free Variant: dúul) *n ñ*. owl (bird) ጉጉት البومه *Aamaadóo dûl ma álé bádí hábítháñ*. I saw an owl flying in the night. ማታ ጉጉት ስትበር አየሁ።

dulush *n ñ*. stomach ሆድ - الكرشه البطن *Náñ mbálé áhoriñó dulusháqa?* With what are you filling your stomach? ሆድህን በምን እየሞላህ ነው? بماذا ملئت بطنك؟

dúúme *n ñ*. wooden hammer መደሻ الشاكوش *Shíila almusmáralé alú thá dúúme!* Hit the nail with a hammer! ሚስማሩን በመደሻ ምታው!

ثبت المسمار بالشاكوش *Partial Syn: dqoore ; Syn: ashakûsh .*

dúnia (From:Arabic) (Free Variant: addúnia) *n ñ*. world ዓለም العالم

durá *n ñ*. an elbow length, measurement unit ክርን الذراع *Firi dqafara azola alú dqoñondiñi álu fish 15 dura*. The water was 15 elbow-lengths higher than the top of the high mountains. ውሃው ከትልቁ ተራራ 15 ክርን ያህል ከፍ ብሎ ነበር። ارتفع الماء أكثر من خمسة عشر ذراع فوق المرتفعات العاليه *Syn: buá ndu 2 .*

dúwosh *n ñ*. baboon ዝንጅሮ القرد *Dúwosh háá sqísqía*. Baboons climb trees. ዝንጅሮ ዛፍ ላይ ይወጣል። يطلع القرد فوق الشجر

Dq dq

dqá *prt የገ.ቃ.ክ.* so, then ታድያً *Náñ giilíneñgóqí dqá?* So what shall I do for you? ታድያ ምን ላድረግልህ። ? ماذا أعمل لك ؟

dqafára *v ግ.* pass by, overtake አለፈ. ذهب / فات *Maabí dqafaré.* People passed by. ሰዎች አለፈዋል። ذهب الناس

dqafaru *v ግ.* be different, differ ተለየ / فرق *Gadíñkqó thá gádí bá bale dqafaruqí.* My child is different from my sister's child. የኔ ልጅ ከእህቴ ልጅ ይለያል። يختلف ولدى من ولد أختي الصغيره *See: ádqafaru.*

dqaakqa *v ግ.* throw, hurl ወረወረ ሰማ *Ñine dqaakqá ber añá squriñga áñi.*

He hurled his spear a long way. እሱ ጦሩን አርቆ ወረወረው። رمى الحرابه بعيداً

dqááña (Pl. *dqoñondqiña*) *v ግ.* grow አደገ / نما *Geedíqa dqoñondqiñáqígú.*

Your children have grown up. የአንተ ልጆች አድገዋል። أولادك كبروا *See: dqáñí .*

dqaaña *n ስ.* size መጠን፣ ስፋት፣ ልክ حجم *dqaaña shúlú* the size of the house

የቤቱ ስፋት بيت كبير

dqáñí (Pl. *dqoñondí*) *v ግ.* 1) be old, elder ታላቅ፣ ሸመገለ عجوز / كبير *Maabá*

dqááñí adôqí. The old man came. ሸመገለው መጣ። جاء العجوز 2) be big,

wide ስፊ፣ ትልቅ كبير وواسع *Tháñó bél dqááñí miilí zúqí.* There is a big black

stone over there. እዚያ ትልቅ ጥቁር ድንጋይ አለ። 3) be much, be a lot ብዙ كثير

Niñé dqááñí thikqóó fuudá dqááñí millañ. The old woman got a lot of

money. አሮጊቷ ብዙ ብር አገኘች። 4) supreme, high ትልቅ كبير وعالي *Áhméd*

dámi aañá dqááñí. Ahmed has a high/important position. አህመድ ትልቅ

ስልጣን አለው። *See: dqááña.*

dqáñí -yu *v ግ.* be wide ስፋ. واسع *Thoñorálé dqáñíyu.* This road is wide.

መንገዱ ስፊ ነው። الطريق واسع

dqashí (Imp.: *dqaasha*) *v ግ.* be cold ቀዘቀዘ أصبح بارد *Firi dqashí.* The water is

cold. ውሃው ቀዘቃዘ ነው። الماء بارد *See: dqishe .*

dqelá *v ግ.* push ገፋ / لزم *Gadi baalá ma dqelañó alú, sqikqí.* If you push a

child away, he will fall. ህፃኑን ከገፋኸው ይወድቃል። يقع الطفل اذا لزمته

dqeetha *v ግ.* enter (pl) ገቡ أدخل *Sqósqo dqeethé tha súkarúé.* Ants have

gotten into the sugar. ቁጭሎቹ ሱኳር ውስጥ ገቡ። النمل دخل في السكر *sg. verb: hía .*

dqethí (Imp.: *dqeetha*) *v ግ.* dry up (for liquids) ተነነ - نضب جف

firi dqethí (id.) *v* ግ. dry up (for liquids) ውሃ ጠፋ Firi dqethí tha amoozó. The water will dry out in dry season. በበጋ ጊዜ ውሃ ይደርቃል።
 في الصيف يجف الماء See: hoshala .

dqííña *v* ግ. wait ጠበቀ انتظر *Dqííña thági!* Wait for me! ጠብቁኝ። انتظروني

dqííñí *n* ስ. head louse ቅማል القمل *Geedí maa álu dqííñígú míllañ.*

The children have a lot of lice in their hair. ልጆቹ ላይ ቡዙ ቅማል አለ።
 في رأس الأطفال قمل كثير

dqishe *n* ስ. coldness ቅዝቃዜ بارد See: dqashí .

dqokqotha 1) *v* ግ. ask ጠየቀ أسأله *Maabá ágarrañí dqokqothiñi geedí .*

The teacher asks children (questions). አስተማሪው ልጆቹን ጥያቄ እየጠየቀ ነው።
 2) *n* ስ. question ጥያቄ سؤال *Kúllu yóm aagídi dqokqotha tha ndú alberdóyú.* I always have questions about the Bertha language.

ስለ በርታ ቋንቋ ሁል ጊዜ ጥያቄ አለኝ።

dqoñ *n* ስ. 1) metal, iron ብረት حديد *Dqoñále ñesqí.* This metal is heavy.

ይህ ብረት ከባድ ነው። هذا الحديد ثقيل 2) axe መጥረብያ فأس *Aakqiri sqisqía thá dqoñ.* I am cutting a tree with an axe. እንጨቱን በመጥረብያ እየቆረጥኩ ነው።

dqoñondí *v* ግ. be big (pl) ትልቅ (የብ.ቁ) كبار *Pl. of dqáñí*

dqoñondqíña *v* ግ. grow (pl subject) አደጉ يكبره /يربيه حتى يكبر *Pl. of dqááña*

dqoñósha *v* ግ. sit, sit down ተቀመጠ أجلس *Doñóshé thá sqakqayú.* He was sitting on the ground. መሬት ላይ ተቀምጦ ነበር። اجلس في الأرض

dqoñosha *n* ስ. sitting መቀመጥ اجلس

dqoore *n* ስ. metal hammer መደሻ *Partial Syn: dúúme .*

dqoosha *v* ግ. 1) tie up አሰረ أربط *Míhi dqooshá pqééppqéshéqigú.* The women have started tying up the firewood. ሴቶቹ የማገዶ እንጨት ማሰር ጀምረው ነበር።

Dqoosha shiñír thá sqísqíe! Tie the donkey to the tree! بدأ النساء ربط الفزعه

አህያውን ከዛፍ ጋር አሰረው! أربط الحمار في الشجرة *Ant: fútha .* 2) imprison አሰረ سجن *Agorthé dqooshóólá.* The thief was imprisoned. ሌባው ታሰሮ ነበር።

Syn: ségena . See: shúli dqooshó .

dqúgurí *v* ግ. be short አጠረ قصير *Ñine hasqúla hodiá dqúgurí alú.* He picked up a short walking stick. እሱ አጭር ዱላ አነሳ። هو الذي رفع العصا القصير

dqukqá *v* ግ. 1) disappear ጠፋ اختفى *Wááné dqukqagañóqi?* Where did you disappear to (have you been?) ወዴት ጠፋህ? أين اختفيت ؟ 2) loose ጠፋ

Aadqukqóó fíúudaqi. I have lost my money. ብር ጠፋብኝ። ضاع مني القروش

dqukqúnúñ *num* ቁ. one (M) አንድ واحد *yaguth dqukqúnúñ u misqé shorú hólóñóníñ* one fish and two birds አንድ አሳና ሁለት ወፎች سمك واحد وطائرين
Syn: manañkqu .

dqúúla *v* ግ. paint ቀባ أطلق / أدهن *Shúlilé dqúlláléqí tha albúhíá fudí.*

This house is painted with white paint. ይህ ቤት ነጭ ቀለም ተቀብቷል።
 تم طلاء هذا البيت بالبوهية البيضاء

dquñdquñ *adv* ተ.ግ. far away ፋቅ بعيد *Aaqadóqí mín dquñdquñ.* I came from a far away place. ከፋቅ ቦታ መጣሁ። أنا جئت من مكان بعيد

dqúsha *v* ግ. roast directly in the fire ጠበሰ (ያለ መጥበቻ) أشوى *Dqúsha uqúñ!*

Roast the meat! ስጋውን ጥበስ! أشوى اللحم *Partial Syn:* hérmiña -qi .

dqusqá *v* ግ. circumcise (female) ገረዘች الختان / الخفاض *Ammá ádqusqíñi musháñíkqedqe.* My mother made her daughters get circumcised.

እናቴ ልጇን ታስገርዛለች። تختن أمي ابنتها

dquutha *n* ስ. smoke ጭስ الدخان *Aagádari áámaada míúú dquuthaqi.* I can

see the smoke of the fire. እኔ የእሳቱን ጭስ ማየት እችላለሁ። أنا قادر أرى دخان النار

E e

-e infl ኣር. 1) to ወደ ለ - *Áné kqalné maabálóéqí sha...* He said to the man that... 2) towards ወደ في اتجاه *Adóó thá thoñorúéqí*. He went towards the street. تعال الى الطريق

ee v ግ. herd ጠበቀ انتظر *Irreg. Infl. of iya*

énda v ግ. set a trap አጠመደ ضع الشرك *Aaqéndóó amaziñ tha alkajâm*.

I have set a trap for a rat. ለአይጥ ወጥመድ አጠመድኩ። أنا شركت الفأر بالكجام

Syn: sháreka .

eqé interj ቃ.አ. no አይደለም لا

eeshé n ስ. 1) batter (ground grain soaked in water) ሊጥ፣ በኩ العجين *Eeshé zíiqí thá iisqúyú*. There is batter in the bowl. በላህን ውስጥ ሊጥ አለ።

العجين موجود في البرمه 2) dough ሊጥ العجين

esho n ስ. 1) hail በረዶ سقيط البرد *Ró bidé thá eshole*. It rained with hail.

በረዶ ጠነበ። نزل المطر مع البرد 2) ice በረዶ الثلج *Maabí thámi firi tha dalájayú né horá ma esho*. People put water in the freezer and it becomes ice. ሰዎች

ውሃ በማቀዝቀዣ ውስጥ ሲያስቀምጡ በርዶ ይሆናል። يضع الناس الماء في الثلاجه ويستخرج ثلجاً

F f

fa- *prt* የገ.ቃ.ክ. people group የ -ሰዎች / مجموعة من الناس / قبيله *aañá zii fámíili*
a place where people are/live ሰዎች የሚኖሩበት ቦታ مكان الناس

fágada *v* ግ. 1) be able, know አወቀ أعرف *Fágadiné shámbá éndilá*. He knows how to trap. እሱ ወጥመድ እንዴት እንደሚጠምድ ያውቃል። هو يعرف كيف يشرك الكجام
2) recognize, know አወቀ፣ አስታወሰ تذكر / اعرف *Madishú geediléqi. Fágadi mañkqóá?* Look at these children. Do you recognize mine? እነዚህን ልጆች ተመልከት የእኔን ታስታውሳለህ? *Syn:* maada .

fákara (From:Arabic) *v* ግ. think, ponder, wonder አሰበ فكر *Náñ fákariñó millañ?* Why do you think so much? ለምን ብዙ ትሰባለህ? لماذا تفكر كثيرا?
Partial Syn.: zíigé ; *Syn:* zañzaña, háساب² . *See:* fikra .

faálé *adj* ቅ. male, masculine ወንዶች رجال *Pl. of* idelé

famiilí *Pl. of* ndímiilí

fará *v* ግ. take (countable things) ወሰደ أخذ *Fará oralé!* Take these clothes! እነኚህን ልብሶች ውሰድ! خذ هذه الملابس *Syn:* feetha 2 , damá, hadqa.

fará shimiñ *v* ግ. give advice ሰጠ Aafédqí ááfará hathúé shimiñ. I want to give you (pl.) some advice. ለእናንተ ምክር መስጠት እፈልጋለሁ።

faara *v* ግ. skin ገፈፈ أسلخ *Faara miaqi!* Skin the goat! ፍየሉን ግፈፍ! أسلخ البهيمة

fárada (From:Amharic) *v* ግ. judge ፈረደ أحكم *Algáádi ñinéñ fáradi hatháñé roothalé*. The judge is judging our case. ዳኛው በእኛ ጉዳይ እየፈረደ ነው።
See: shúli faradó .

farfús *adj* ቅ. proud, conceited ኩራተኛ متكبر *Gadilé ma farfús*. That child is conceited. ህፃኑ ኩራተኛ ነው። هذا الطفل متكبر *Partial Syn:* kabari . {always with /ma/}

faashu *n* ስ. bark, peel, shell ቀረፈ القرفة *Ñine shutha sqisqía faashuthi*.

He took the bark off that tree. እሱ የዛፉን ቅርፊት እየቀረፈ ነው። هو يطلع قرفة الشجر
See: golgolo faashu .

faasqa *v* ግ. plant, grow ተከለ أشتل *Mimbá faasqáli ajuáfaló alhóliyú kqillíñ gii are*. Since I planted this guava tree it has yielded fruit every year. ሁሉንም ከተከለኩ ጀምሮ በየዓመቱ ያፈራል። إذا شتلت الجوافه تثمر كل سنه

faasqí *n* ስ. walking stick for woman ከዘራ عصا طويله تحملها النساء *Másqbaalá ádí thá faasqí*. The old woman walks with a walking stick. አሮጊቷ ከዘራ ይዛ ትሄዳለች። تمشي العجوز بالعصا

féédqa ህ ግ. want, need, be necessary ፈለገ يطلب *Aafédqi firi*. I need some water. ውሃ እፈልጋለሁ أريد ماء

féédqa niñé ህ ግ. get married, arrange marriage አጩ يخطب / خطوبه *Gadi walá ma dqááñé, walá fédqi niñé*. The boy will not get married until he is grown up. ልጅ ካላደገ ማግባት አይችልም:: الأولاد لو ما كبروا لا يخطبون البنات
Syn: hadqa niñé . {for men only}

féédqu ህ ግ. marry, get married ተጋቡ *Hatháñ tafaguóóqi áñ fedqu*. We have agreed to marry. ለመጋባት ተስማማን::

fensqiña ህ ግ. whistle አፏጩ يطلق صفاره من شفتيه *Fensqiñóóqi ma álé ádí*. He whistled while walking. እያፏጩ ይሄድ ነበር:: يصفر وهو ماشى

fensqiña amúñ alú ህ ግ. blow one's nose ተናፈጠ

fentqetqa ndu ህ ግ. eradicate, wipe out ጩረሰ كلهم ونهاهم *Badqiñgiñ fentqetqá maabí ndu*. The disease wiped out the people. በሽታ ሰዎቹን ጩረሳቸው::
Syn: dámmara, háraba .

fééssha ህ ግ. dream of s.th/s.o. አለመ حلم *Aaféeshóó ñgó hábíthañ*. I dreamed about you last night. እኔ ሰለአንቺ ህልም አልሜ ነበር:: أنا حلمت بك بالليل

fééssha áre ህ ግ. dream አለመ حلمان *Maabí féshi áre thá niñdígiyú*. People dream when they sleep. ሰዎች ሲተኙ ህልም ያልማሉ:: يحلم الناس عندما ينامون

feshá -qi ህ ግ. break (glass, etc) ሰበረ أكرس *Aafeshóó alkubáyaqi*. I broke the glass. ብርጭቆውን ሰብረዋለሁ:: أنا كسرت الكبايه

feetha ህ ግ. 1) sweep ጠረገ أكنس - نظف - قش *Niñéñkqo fethi shúliyú*. My wife sweeps the house. ባለቤቱ ቤቱን እየጠረገች ነው:: تنظف زوجتي المنزل

Syn: gúshigushiña . 2) take away (many things, noncountable things), clear away ወሰደ፣ አነሳ أخذ ونظف *Feetha alwárga kqillíñ mín thá atqarabeza alú*. Clear all the paper away from the table. ሁሉንም ወረቀቶች ከጠረጴዛው ላይ አንሳቸው:: *Partial Syn.:* squa alú ; *Syn:* fará, damá, hadqa .

féétqa ህ ግ. sharpen pencil or thin stick ሹል አደረገ والقنا وللحطب / حاداً *Féétqagé abandú ndu áákátaba tháñ tha attawáya*. Sharpen a reed for me so I can write with ink. ጠንካራውን ሳር ሹል አድርግልኝ እና በቀለም መጻፍ እችላለሁ:: سن لي البوص لكي أكتب به بالدوايه

- fia** *v* ግ. 1) beat (hit several times, one thing) ቀጠቀጠ፣ ደበደበ أضرب - عذب
Maaba fia gadikqedqe. The man beat his child. ሰውየው ልጁን ደበደበው።
 ضرب الرجل ولده *Syn:* shapqútha 1 , kqurá . 2) hunt አደነ صاد *Zaaqí máré fio*
alfil. They went to hunt elephants. ዝሆን ለማደን ሄደዋል። 3) kill (one thing)
 ገደለ (አንድ) *Fióó miagú.* They killed the goat. *pl. verb:* basha .
- fii húlāñ** *v* ግ. be hungry ራብ جوعان *Hatháñ fii húlāñ.* We are hungry.
 እኛን እርቦናል። نحن جوعائين
- fia alú** (phrasal. *v.*) *v* ግ. 1) erase, cause to disappear አጠፋ 2) arrive ደረሰ
 وصل *Aadqokqothiñóó añiyú lémmín ali álé fio alú thálé.* I asked for
 your place till I arrived here. አንተ ቤት እስክደርስ ድረስ እጠይቃለሁ።
 أنا بسأل منك حتى وصلت هنا
- fia baasqá** *v* ግ. be drunk ሰከረ سكران *Aafióó baasqá gíídí.* I was drunk
 yesterday. ትናንት ሰከረ ነበር። بالأمس كنت سكراناً
- fia doño** *v* ግ. kill ገደለ أقتله *Ndímíilí fii gíñbuushú doño sha áné kqóla.*
 Man kills animals for food. ሰው ለምግብነት እንስሳትን ይገድላል።
 يقتل الانسان الحيوانات ليأكله
- fikka** *v* ግ. intermediate, find solution for (lit.: untie s.o.from guilt) መፍትሔ
 አገኘ وجد حلاً *Ñgó shápqúthóó ndímíilí, náñ fikka ñgó?* You beat the man,
 how will you find a solution now? አንተ ሰው መተህ ነበር እና መፍትሔው
 ምንድን ነው? أنت ضربت الرجل ماذا يجلك ؟
- fikra** *n* ስ. thought ሐሳብ فكر *Álla hoshala alfikrámare tháñ.* God looked at
 their thoughts. እግዚአብሔር ሐሳባቸውን አየ። الله ينظر الى نياتهم *Syn:* alhisáb .
See: fákara .
- fiili** *n* ስ. root ስር جزور *Sqisqíáthígú gídi fiilí squriñígú.* Those trees have
 long roots. እነዚያ ዛፎች ረጅም ስር አላቸው። تلك الأشجار لها جزور طويله
- fióñkqo** (Pronun. Variant: afióñkqo) *n* ስ. ladle made out of gourd ጭልፋ
 كمشه من البخسه *Fióñkqo kqithíla hárañ tháñ.* A ladle is needed to serve
 stew. ጭልፋ የሚጠቅመው ወጥ ለማውጣት ነው። تنفع كمشه البخسه في أخذ الملاح
- firdibet** (From:Amharic) *n* ስ. court ፍርድ ቤት المحكمة *Syn:* shúli faradó .
- firi** *n* ስ. water ውሃ الماء *Daa maabále firi né mééra.* Give this person some
 water to drink. ለሰውየው ውሃ ስጥ። اعطى الرجل ماءً ليشربه
- firi dqethí** (id.) *v* ግ. dry up (for liquids) ውሃ ጠፋ نضب الماء *Firi dqethí tha*
amoozó. The water will dry out in dry season. በበጋ ጊዜ ውሃ ይደርቃል።
 في الصيف يجف الماء *See:* hoshala .

físh *adv* ተ.ግ. again እንደገና مره أخرى *Aamathí físh*. I will return again.

እንደገና እመለሳለሁ። سارجع مره أخرى *Syn:* gáne, máthí, tááni .

fuuda *n* ስ. money ገንዘብ القروش / الفلوس / المال *Maabí shibili giñ kqillíñ thá*

fuuda. People buy everything with money. ሰዎች በገንዘብ ሁሉን ነገር ይገዛሉ።
يشترى الناس كل شئ بالقروش

fuuda gagó *n* ስ. trade ንግድ ضع القنا *Fadq. for attijáára* .

fudí *v* ግ. be white ነጣ፣ ነጭ ሆነ أصبح أبيضاً *Gáli fuudí dírshí*. The white dog is sleeping. ነጩ ውሻ ተኝቷል። الكلب الأبيض نائم

fúdqa *v* ግ dig ቆፈረ أحفر *Fúdqa ful thále*. Dig a hole here. እዚህ ጉድጓድ ቆፍር።
أحفر هذا البئر *Partial Syn.:* pqáála .

fuudqa *v* ግ. add, put in ጨመረ وضع وزاد *Fuudqa assúkar tha alkubáyayú!*

Put some sugar in the cup! ስኒ ውስጥ ሰኳር ጨምር! ضع السكر في الفنجال
Syn: thuudqa, lákqasqa .

fúúfúr (Pronun. Variant: afúfúr) *n* ስ. rabbit ጥንቻል الأرنب *Fúúfúr squusquriñi*
íle míllañ. A rabbit has very long ears. ጥንቻል በጣም ረጃጅም ጆሮ አላት።

ful *n* ስ. hole ጉድጓድ الحفرة *Feetha gíndidqí alú thá fulúéqí*. Sweep the refuse into the hole. ቆሻሻውን ወደ ጉድጓዱ ውስጥ ጥረገው። أكنس الوساخه الى الحفرة

fulá fírú *n* ስ. well ጉድጓድ (የውሃ) البئر *Abbá fúdqóó fulá fírú*. My father has dug a well. አባቴ የውሃ ጉድጓድ ቆፈረ። حفر والدي بئر الماء *Syn:* albîr.

fulá *v* ግ. blow (with mouth) እፍ አለ፣ ነፋ أنفخ *Ñine fula múyú*. He is blowing into the fire. እሱ እሳቱን እፍ አለው። *See:* áfula .

fulá iñ *v* ግ. boil, cook in a bowl ቀቀለ أطبخ *Ñine fulóó uqûñ u almakaróna*
iñ thá kqosh. He cooked the meat and pasta in oil. እሱ ስጋውንና መኮሮን ቀቀለ።
هو طبخ اللحم والمكرونه بالزيت

fulé *v* ግ. 1) stopped raining አጁራ وقف من النزول والهطول *Ró fulé*. It stopped

raining. ዝናቡ አጁራ። وقف المطر من النزول 2) failed to get finished አልጨረሰም
لم يكمل *Albambé fulé*. The sweet potato is not (ready) cooked. ስኳር ድንች አልጨረሰም።

fúle *n* ስ. weasle-like animal with bushy tail, ferret አቁስጣ፣ ሸለምጥማጥ

ابن العرص - أبو لسوس *Fúle kqóli misqé*. Ferrets eat chicken. አቁስጣ ዶሮ ይበላል።
ياكل ابن العرص الدجاج

fulgugí ህ ግ. 1) be blown up ተነፋ انتفخ *Alkúra fulgugí*. A ball is blown up.

ኳሱ ተነፍቷል። انتفخ الكره 2) be swollen አበጠ تورم وانتفخ *Thabákqedqe maré*

húkqedqe fulgugéí. His arms and legs are swollen. የኳሱ እግርና እጅ አበጠ።

fúúra ህ ግ. 1) pluck, pick a fruit ቆረጠ قطع وقطف الثمر *Aaqágenshé gadi áné*

fúúrogé almáñga. I have sent a child to pick a mango for me. ልጄን ማንጎ

እንዲቆርጥልኝ ላኩት። أرسلت الولد ليقطع لي المانجو 2) fall out ተነቀለ تساقط *Are*

busháñkqo fúrí. I am loosing my eyebrows (the hairs are falling out).

ቅንድቤ እየረገፈ ነው።

fútha ህ ግ. untie ፈታ وحل / فك *Fútha shiñír!* Untie the donkey! አህያዋን ፍታ!

فك الحمار *Ant: dgoosha 1 .*

G g

-ga *pro* ተ.ሰ. 1) for him/her ለ / هو / هي *Mádiñaga shuliqa!* Show him your house! عرفه بيتك ؟ *Kqíthô thága firi tha áné mééra.* Bring him water to drink. ውሃ ቅዱል። 2) to, upto (a place) እስከ حتى *Áñ záágálé thaño.* Let us go to that place. እስከእዚያ ቦታ እንሂድ።

gábul (Fadq.: bedqe) *adv* ተ.ግ. before በፊት قبل *Hatháñ geeruóóqi gábul.*

We greeted each other before. በፊት ስላም ተባብለን ነበር። تسالمنا من قبل

gabulú *adj* ቅ. old, ancient, out of fashion but still good አሮጌ قديم *Orále mbá gabulú né maané, walá mbá tqokqoló.* These clothes are old, not new. ይህ ልብስ አሮጌ ነው አዲስ አይደለም። هذا اللبس قديم وليس بالقديم

gádara *v* ግ. can, be able ቻለ أقدر / تحمل *Walá aagádari pqaalí.* I cannot plough. ማረስ አልችልም።

gadi (Pl. geedí) *n* ስ. child ልጅ طفل *Geedíqa beeqígú millañ.* Your children cry a lot. ያንተ ልጆች በጣም ያለቅሳሉ። أولادك يبكون كثيراً

gadí agudi *n* ስ. nephew, niece የወንድም ልጅ ولد أخى

gadí gárraqí *n* ስ. pupil ተማሪ طالب / تلميذ *Geedí gárraqí móthi dqokqotha.*

Pupils are answering the questions. ተማሪዎች ጥያቄ እየመለሱ ነው።

التلاميذ يردون الأسئلة

gáádqo *n* ስ. locust አንበጣ الجراد *Gáádqo thiñi ñera.* Locusts eat grass.

يأكل الجراد الحشائش። አንበጣ ሳር ይበላል።

gafa *n* ስ. garden, field, farm እርሻ مزرعه / حقل *Aamaadóó pqagú millañi thá gáfú.* I saw several termite hills in the field. በእርሻው ውስጥ ብዙ ምስጥ ቤት አይቻለሁ። أنا رايت كثير من قنطور الأرضه في البلاد

gagá *v* ግ. chase, run after አባረረ أطر *Fámiilí gágí gali alú.* People chase dogs away. ሰዎች ውሻን ወደ ውጭ ያባርራሉ። طرد الناس الكلب

gaagú *n* ስ. bamboo ቀርከህ الفنا

galába (From:Arabic) *v* ግ. turn over (sth) ገለበጠ أقلب

galába (der.) (From:Arabic) *v* ግ. turn over ተገለበጠ أقلب *Aahaalóó añiyú shá alqarabíamáñ shúgo galábóóqi thá maabile.* I heard that a car has turned over with some people in it. አንድ መኪና ከሰዎች ይዞ ተገለበጠ ሲሉ ሰማሁ። أنا سمعت ان هناك عربيه انقلبت مع الناس *Syn: hurmíñá -qi .*

galazí *v* ግ. be green, (blue) አረንጓዴ ሆነ اخضر *Aamaadóo agudiñóqi ma ñíshi orá galazí.* I saw your brother wearing green clothes. ወንድምሽን አረንጓዴ ልብስ ለብሶ አየሁት። أنا شفت اخاك لابس لابس أخضر

gali (Pl. geeli) *n* ስ. dog ውሻ الكلب *Geeli abbá taláta kqilliñ múshégú.*

My father's three dogs are dead. የአባቴ ሶስት ውሻች ሞቱ። مات كلاب ابي الثلاثة كلهم

gaama *n* ስ. lake, lagoon ሃይቅ البركه / البحيره *Gaama walá pqíliyu.* The lagoon is not deep. ሃይቁ ጥልቀት የለውም። البركه ليست عميقه *Partial Syn.: albáhar .*

gambí *adj* ቅ. 1) left ግራ شمال *Ñine dqoñóshí bábáné thábá gambí alúéqí.*

He is sitting to the left of his sister. እሱ ከእህቱ በስተግራ በኩል ተቀምጧል።

هو يجلس شمال أخته 2) left-handed ግራኝ *Ñgó ma gambí.* You are a left-handed person. አንተ ግራኝ ነህ። أنت أشول

gambuta *n* ስ. fishing trap መረብ شبكة صيد السمك *Belej. for ñgónshé*

gamudqu *n* ስ. small army ant (biting one) ጉንዳን (ትንሽ) بئر صغير

gamúla *v* ግ. 1) agree, accept ተስማማ፣ ተቀበለ! اتفق / قبل *Gamúla roothálé!*

Agree /accept the situation! በዚህ ነገር ተስማማ! أقبل هذا الكلام *Syn: gíbila,*

tafagu, gíbila . 2) admit አሳወቀ قبل/أعلن *Aagamúlóóqí sha aamaóó*

kqaltqán. I admitted that I was wrong. መሳሳቴን አውቄአለሁ። 3) volunteer

ፈቃደኛ راضى *Ndá gámúlí thá hathúyú né pqaadagi?* Who amongst you

will volunteer to help me? ከእናተ ውስጥ ሊያግዙኝ ፈቃደኛ የሆነ ማን ነው።

4) believe (Fadq.) አመነ آمن *Aagamúlí tha Álla zúqí.* I believe that God

exists. እግዚአብሔር እንዳለ አምኛለው። *Syn: ámana .*

gáne *adv* ተ.ግ. again, second time እንደገና مره أخرى *Náánó gáne fédqíñó?*

What do you want again? እንደገና ምን ትፈልጋለህ? تانى ماذا تريد؟

Syn: físh, máthí, tááni .

ganmi *adv* ተ.ግ. just now አሁን አሁን الآن الآن *Syn: hássa .*

gañgañ *n* ስ. praying mantis የማሪያም ፈረስ (አንበጣ) فرس النبي *Gañgañ gádari*

áné bádá. A praying mantis can fly. የማሪያም ፈረስ መብረር (አንበጣ) ይችላል።

يستطيع فرس النبي أن يطير

gárra (From:Arabic) *v* ግ. 1) read አነበበ اقرأ *Ali gárra alwárga.* I am reading a

letter. ድብዳብውን እያነበብኩ ነው። اقرأ الخطاب 2) learn, study ተማረ፣ አጠና

Shúlindu kámmu mbá gárrañó? What grade are you in? تعلم/أدرس

ስንተኛ ክፍል ነው የምትማረው? *See: maabá ágarrañí .*

gárraba (From:Arabic) *v* ግ about to happen ቀረበ قريب *Alqíd gárraboqí.*

The holiday is about to happen. አመት በአል እየቀረበ ነው። العيد قرب

gashá *v* ግ. 1) remain behind ቀረ፣ ተረፈ. وتأخر *Almaqúnáñkqagú gashé*

tháñtháñ. Our belongings have been left in the house. ንብረታችን እቤት

ቀረ። البيت في التأخر في البيت 2) be absent ቀረ الباقي *Gadílo pqishiga áñ né*

gaagáshiña tha algiráyayúé. This child likes to be absent from school.

ልጁ ሁል ጊዜ ትምህርት ቤት መቅረት ይወዳል።

gasqia *n* ስ. dew ጤዛ الندى *Ma ñgó adé thá gasqiayú ápqusqiñi shafáqa.*

If you walk in the dew your shoes will become wet. በጤዛ ላይ ከሄድክ

ጫማህ ይረጥባል። اذا مشيت في الندى يتبل نعليك

gáy *n* ስ. iron pan መጥበሻ الطاجن - الطوه *Niñéñkqo gídí gáy ma dqoñ.* My wife

has a pan. ሚስቴ መጥበሻ አላት። طوه - لزوجتي طاجن *Fadq. for atqáwa*

gázama *v* ግ. 1) divide አካፈለ أقسم *Gázama uqûñ ma namuqí.* Divide the

meat equally. ስጋውን እኩል ክፈል። أقسم اللحم بالتساوى 2) share አካፈለ أقسم

Gázama uqûñ thá alile. Share the meat with me. ስጋውን እኩል ክፈል።

-ge *pro* ተ.ስ. for me, to me ለኔ لى *Daagé shafa.* Give me the shoes. ጫማውን

ለኔ ስጠኝ።

gedañgerash (Pronun. Variant: gadañgarash) *n* ስ. hippopotamus ጉማሬ

فرس البحر *Gedañgerash gúdí thá fírú.* A hippopotamus lives in the water.

يعيش فرس البحر في الماء ጉማሬ በውሃ ውስጥ ይኖራል።

geedí *n* ስ. children ልጆች الأطفال *Pl. of gadi*

geelí *n* ስ. dogs ውሾች الكلاب *Pl. of gali*

geera *v* ግ. 1) greet, visit ሰላም አለ سلام زياره *Áñ geeru mé!* Let us greet each

other! ሰላም እንባባል! السلام عليكم 2) check አረጋገጠ تأكد *Adá geero diiñí alú*

ma múúfóó mugu! Go to check the trap to see if it caught an antelope!

ሔደህ ወጥመዱ ድኩሳ እንደያዘ አረጋግጥ! 3) meet, find አገኘ፣ ፈለገ أبحث *Áli*

buuna tha áné geero agorthé thá orlé. Ali ran to find the thief who stole

the clothes. ሌባውን ለመፈለግ አሊ ሮጠ። 4) confront, handle ፈታ واجه *Amía*

Afanfé, walá ñgó gerigé rootháléqí mbálé giilágé á ámía Kquriayá?

Uncle Squirrel, couldn't you handle for me this matter that Uncle Snake

is doing to me? አጎቴ አፋንፌ እባክህ ከአጎቴ እባብ ጋር ያለንን ችግር ፍታልኝ።

gét *adv* ተ.ግ. completely, totally ሙሉ ለሙሉ كاملاً *Miá dqááñíthí kqólóóña*

né kqóódaña alú gét. We have finished eating the whole goat. ትልቋን

ፍየል ሙሉ ለሙሉ በልተን ጩረስናት። أكلنا البهيمه الكبيره واكلناه كله

gezá *v* ግ. sort, select, clean (grains) ለቀመ / لقيط Mamá gezóó kqeñkqésq.

Aunt has sorted the okra. አክስቲ አክራ ለቀመች። الناس لقطوا الويكة

geziña *v* ግ. select, sort out, choose ለቀመ፣ መረጠ عزل Geziña almángá

mbá mané. Select mangos that are ripe. የበሰለውን ማንን ብቻ ምረጥ።

اعزل المانجو الناضجه

-gí *pro* ተ.ሰ. me (1sg dir obj) -ኝ

gia *v* ግ. 1) do, make ሰራ وأفعل Nánñ giñó? What are you doing?

ምን እየሰራህ ነው? ماذا تعمل? 2) prepare, cook አዘጋጀ حزم Didíñó gía giñ

thiñléá? Has your mother prepared something to eat? እናትህ የሚበላ ነገር

አዘጋጅታለች? *Syn:* rááfa, gúúza .

gia amáñ *v* ግ. envy, be envious, jealous ቀና عمل غيره Niñé mbá gii amáñ

walá marshi. An envious woman will not become fat. ቀናተኛ ሴት ወፍራም

አትሆንም። المرأة الغيوره لا تسمن

gíbila (From:Arabic) (Pronun. Variant: gábila) *v* ግ. accept ተቀበለ أقبل Gíbilá

attalimátá máába dqááñi. He accepted the order of the elderly person.

የታላቁን ትእዛዝ ተቀበለ። أقبل تعليمات الرجل الكبير *Syn:* múúfa, tafagu, gamúla 1 .

gúida *v* ግ. 1) have, own አለው يمتلك عنده Ali maabá walá gídi almurúa. I am a

person who has no strength. እኔ ጉልበት የሌለኝ ሰው ነኝ። أناما عندى قدرة

2) govern, rule ገዛ يملك يحكم Maabá gídi adâr zióóqí thálé shókqóñ. The man

ruling the country was here today. ሀገረ ገዢው ዛሬ እዚህ ነበር። *Syn:* hákama .

See: maabá giidó .

gúidí *adv* ተ.ግ. yesterday ትናንት أمس Ammá adíshé tha súúgú gúidí.

My mother went to the market yesterday. እናቴ ትናንት ገበያ ሄዳ ነበር።

ذهبت الى السوق أمس

gúidímáñ (Fadq.: gíigihé) *adv* ተ.ግ. day before yesterday ከትላንት ወዲያ

أول أمس Ali adóóqí gúidímáñ. I came the day before yesterday. ከትላንት

ወዲያ ነው የመጣው። جئت أول أمس

gúigihé *adv* ተ.ግ. day before yesterday ከትላንት ወዲያ أول أمس *Fadq. for* gúidímáñ

gímbuushú *Pronun. Variant of* gíñ buushú .

gíndaalía *n* ስ. riddle እንቁጥልሽ الحكايات الغريبه Ababáñkqa roorothiñi hatháñé

gíndaalía gábul. Our grandfather used to tell us riddles. አያታችን እንቁጥልሽ

ይነግረን ነበር። جدنا يحكى لنا الحكايات اللطيفه والغريبه القديمه

gindí *n* ስ. beehive የንብ ቀፎ قفص النحل *Gindí thá sqísqía alú walá maíyu ñonshó*. There are no bees in the beehive on the tree. ዛፉ ላይ ያለው ቀፎ ምንም ንብ የለውም። القفص فوق الشجرة ليس فيه نحل

ginéñgúnuñ *Pl. of gíñ*

gíñ (*Pl.*: ginéñgúnuñ) *n* ስ. thing እቃ፣ ነገር شئ / حاجة *Gíñ fédqilí dqáñí*. I want many things. እኔ ብዙ ነገር እፈልጋለሁ። أنا أريد شيئاً كثيراً

gíñ buushú (*Pronun. Variant: gímbuushú*) *n* ስ. animal እንስሳ الحيوان *Gíñ buushúgú thúlí thá beleyúéqí*. The animals are running towards the hill/stones. እንስሳቹ ወደ ኮረብታው እየሮጡ ነው። يجرى الحيوانات الى الجبل *Syn.*: alhewán .

gíñ dogoshí *n* ስ. mistake, fault (lit. 'shameful thing') ስህተት፣ ጥፋት خطأ - غلط - كلام كذب

gíñ húshi *n* ስ. problem, difficulty (lit.: disturbing thing) ችግር مشكله / صعوبه

gíñ ñeró *n* ስ. wild animal, animal of the forest የዱር አራዊት حيوان برى *Aañálé maíyu gíñ ñeró míllañ*. There are many wild animals in this place. ይህ ቦታ ብዙ የዱር አራዊት አለው። هذا المكان فيه حيوانات برية كثيرة

gíñ pqúdí *n* ስ. key ቁልፍ ما يكب أو ما يصب

gíñ shoorú *n* ስ. birds, flying insects ወፎች፣ በራራ ነፍሳት الطيور وما يطير *Aañálé maíyu gíñ shoorú míllañ*. There are many birds/insects in this place.

እዚህ ቦታ ብዙ ወፎች አሉ። في هذا المكان كثير من الطيور *Partial Syn.*: misqé shoorú .

gíñ shúlú *n* ስ. belongings, utensils, furniture ንብረት الممتلكات / العده / أشياء البيت *Maabá hásqúli maaba gíñ shúlúthi né ábana alú agorthé né maané*. The one who takes someone's property and hides it, is a thief.

የሰው ንብረት ወስዶ የሚደብቅ ሰው ሌባ ነው። الذي يأخذ عدة الناس ويخفيه هو سراق

Syn.: almaqún, alqídda .

gíñmáñ (*Pronun. Variant: gímmáñ*) *n* ስ. something, anything ማንኛውም ነገር፣ ምንም ነገር أى شئ أى حاجة *Walá aafédqí gíñmáñ*. I do not want anything.

ምንም ነገር አልፈልግም። لا أريد شيئاً

gíñkqintqiriñ (*Free Variants: kqintqiriñ; hítqiñkqiriñ*) *n* ስ. a little, tiny something ጥቂት قليلاً جداً *Fíriñkqo pquudqá álu, walá gashagéqí*

hítqiñkqiriñ. All of my water is spilled, there is not even a tiny bit left.

የኔ ውሃ ፈሰሰ ጥቂትም አልቀረም። تدفق مائى كله ولم يبقى ولاقليل منه

gísqa *v* ግ. wash አጠበ أغسل *Musháñ gísqi ooríkqedqe*. The girl is washing her clothes. ልጅቷ ልብሷን እያጠበች ነው። تغسل البنت ملابسها

gisqé *n* ስ. razor blade ምላጭ حلاقه موسى *Aaqeesqóó adigiñ thá gísqé tqokoló.*

I shaved my beard with a new razor blade. በአዲስ ምላጭ ነው የሚገን

የላጩት። أنا زينت ذقني بالموس الجديد

gódqí *v* ግ. be healthy, happy, good ጥሩ ሆነ፣ ተደስተ፣ ጤነኛ ሆነ / أصبح حسن / فرح

معافى *Ma busqikqe walá gódqí, walá ñgó ga gímmámáñ.* If your body is

not healthy, you cannot do anything. ሰውነትህ ጤነኛ ካልሆነ ምንም ሥራ መሥራት

አትችልም። إذا جسمك غير معافى لا تستطيع أن تفعل شيئاً *See: busqikqé godqa, mufá añ*

godqá . *Fadq. for* pqishí

golgolo *n* ስ. kind of tree (the bark of which is made into a kind of paper)

የዛፍ አይነት(ወረቀት ለመስሪያ የሚያገለግል) شجرة القفل *Thá gologoloqí ñinéñ thikqíla*

allubán. On the gologolo tree, incense is found. ከጎልጎሎ ዛፍ እጣን ይገኛል።

من شجرة القفل يستخرج اللبان

golgolo faashu *n* ስ. paper (bark of the gologolo tree) ወረቀት

ما يغطى ساق القفل من غطاء يشبه الورق *See:faashu . Fadq. for* alwárga

gólí (Imp.: góóla) *v* ግ. be crooked, curved, bent ጎበጠ معوج *Sqisqíalé gólí.*

This tree is crooked. ዛፉ ጎባጣ ነው። الشجرة معوجه

gorá *v* ግ. sew, mend ሰፋ خيط *Aafédqí áágorá oráñkqo sha pqúé.* I want to

sew my clothes because they are torn. ልብሴ ስለ ተቀደደ መስፋት እፈልጋለሁ።

أنا أريد أن أخيط ثيابي لأنه تشرط

goora *v* ግ. excell, be better ተሻለ أفضل / أحسن *Mohámed gori geedí ilígú*

kqillíñ. Of all the children Mohamed plays best. ከሁሉም ልጆች መሐመድ

የተሻለ ይጫወታል። محمد يلعب أحسن من جميع الاولاد

goora -yú *v* ግ. win over s.o., defeat አሸነፈ. غلب وفاز *Tha alkúrayú hatháñ*

gooróó maabiyú gíidí. Yesterday, we won the football game (over the

other team). ትላንትና እኛ በኳስ ጩዋታ አሸነፍን። نحن غلبنا الناس أمس في كرة القدم

Syn: kqálaba .

góraga (From:Arabic) (Free Variant: hóraga) *v* ግ. shout ጮኸ *Gadithí*

pqishiga áñ né góraga. That child likes to shout. ያ ልጅ መጮህ ይወዳል።

يحب الطفل الصراخ *Partial Syn.: hálíá? ; Syn: híiba .*

gorombo *n* ስ. navel እንብርት الصره *Fadq., Und. for* abuldu .

goróñ (Pronun. Variant: goréñ) 1) *adv* ተ.ግ. carefully, slowly ቀስ በቀስ ፣ ተጠንቀቅ
 بالراحه بعنايه *Kqóla uqúñ goróñ tha múfi ñgó na bolo.* Eat the meat slowly,
 or it will get stuck in your throat. ስጋውን ቀስ ብለህ ብላ አለበለዚያ ጉሮሮህ ውስጥ
 ይቀረቀራል። كل اللحم بالراحه ما يخنقك *Syn: tharáha .* 2) *interj* ቃ.አ. Don't worry!
 Be strong! (encouragement) አይዞህ *Ma sqíkqóó, goróñ.* If you fall, be
 strong. ብትወድቅም አይዞህ።

gothá *v* ግ. lean አስደገፈ. ፣ ተደገፈ. يشعبه بشعبه *Maabá dqááñi góthi añ thá hódia.*
 An old person leans on a walking stick. ሽማግሌ ምርኩዝ ይደገፋል።
 يتوكأ العجوز بالعصا

-gú *quant* መ.መስተጻ 1) pl marker for nouns -ዎች (የብዙ ቁጥር አመልካች) علامة الجمع
Gídi shúligú He owns has houses. እሱ ቤትዎች አሉት። 2) they, them (3.pl)
 እነርሱ *Méeróó sháyigú.* They drank tea. እነርሱ ሻይ ጠጡ። شربوا الشاي

gúa *v* ግ. rub አሸ حك *Gúa húqa ma pqishí thá áné sqárá.* Rub your foot
 thoroughly so it becomes clean. እግርህን ንፁህ እንዲሆን በደንብ እሸው ።
 حك رجلك جيداً حتى ينظف *Syn: kqoñkqoña².*

gúda *v* ግ. 1) stay, remain ቆየ፣ ሆነ أبقى / انتظر *Gúdihothá lémmín áámathô.*
 Stay (pl) until I come back. እስከምመጣ ቆዩ። انتظر حتى أعود 2) live ኖረ أقعد
Wááné gúdiñó? Where do you live? የት ነው ምትኖኖረው? *See: gugúd .*

gúdá sqíí *v* ግ. be quiet, shut up ዝም በል أسكت *Gúdá sqíí, bakqá rothiñó.*
 Be quiet, do not speak. ዝም በል አትናገር። أسكت لا تتكلم *See: sqíí .*

gúúdqa *v* ግ. jump ዘለለ / أفقر / نظ *Oñó gúúgudqiñi thá sqísqía alú.* The
 monkey jumps from tree to tree. ጦጣ ከዛፍ ወደ ዛፍ ይዘላል።
 يقفز القرد من شجرة الى أخرى *Syn: árapqu .*

guugu *n* ስ. other side በሌላ በኩል مقطع الخور *Shámbá wóssálá máré thá guugú,*
maré dqoñóshé. After they arrived on the other side, they sat down.
 جلسوا بعد ما وصلوا مقطع الخور

gugúd *n* ስ. life ኑሮ المعيشه *Shainé na gugúd thá ñgóle?* How is life? ኑሮ እንዴት
 ነው? كيف المعيشه - الحال? *See: gúda .*

guugúña *v* ግ. vomit አስታወከ طراش *Gíñ thiñóóné kqillíñ guugúñáné álú.*
 He vomitted everything he had eaten. እሱ የበላውን በሙሉ አስታወከ።።
 طرش كل ما أكله

guula *n* ስ. 1) flour, powder ዱቄት الدقيق *Daagé guula baalá shúgo ma gídíñó.*

If you have flour give me some. ዱቄት ካለህ ትንሽ ስጠኝ።

2) dough ሊጥ العجين *Mushañ hámuishóó guulaqi.*

The girl kneaded the dough. ልጅቷ ሊጡን አቡክታለች። عجنت البنت الدقيق

gúúla *v* ግ. bark ጮኸ (ለውሻ) نباح الكلب *Gali gúúlóógí thá thoñorú.* A dog

barked at me on the road. ውሻ መንገድ ላይ ጮኸብኝ። ينبح الكلب في الطريق

gumbú *n* ስ. hat ኮፊያ፣ ቆብ الطاقية *Abbá shibilóógé gumbú mbá fuudí.* My

father bought me a white hat. አባቴ ነጭ ኮፊያ ገዛልኝ። اشترى لي أبي طاقية بيضاء

Fadq. for atqagia

gundi 1) *n* ስ. spine, back ጀራባ፣ አክርካሪ الظهر *Aakqóli gúndi míllañ.* My back

hurts a lot. ጀርባዬ በጣም ያመኛል። يؤلمني ظهري كثيراً 2) *post* መዋ. Behind, (in the)

back of ከጀርባ፣ ከኋላ ظهر / خلف *Thá shúl gundi añ didqí.* There is refuse in

the back of the house. ከቤቴ ጀርባ ቆሻሻ አለ። المكان وسخان خلف البيت

gundi kqikqíth (id.) *n* ስ. gossip ሐሜት / ጠይቅ *Famiilí gundi kqikqíth*

walá pqishí. Gossiping about people is not good. ሰዎችን ማማት ጥሩ

አይደለም። التميمه عن الناس مذموم *See: kqithá gundi .*

gundi kqíllíñ (id.) *adv* ተ. ግ. every time ሁል ጊዜ كل مره *Aaqadí gundi kqíllíñ*

tha súúgú. I go to the market every time. ሁል ጊዜ ገበያ እሄዳለሁ።

أنا أمشي السوق كل مره *Syn: kúllu márra .*

gúúra *v* ግ. pull ሳብ፣ ጎተተ جر *Mia gúrilí thá diiñí.* I am pulling the goat with

a rope. በገመድ ፍየሷን እየጎተተኩ ነው። أنا أجر الماعز بالحبل

guráthá *v* ግ. take a sip ፉት አለ اشرب جرعة *Guráthá addáwathi.* Take a sip of

this medicine. ሽሮፕ ፉት በል። أشرب بكمه أو جرعة من الدواء

guré *n* ስ. penis የወንድ ብልት ذكر الرجل

gurgudú *n* ስ. dove እርግብ القمري *Gurgudú kqedqiñi zíli alú.* The dove is

picking at the grain. እርግቧ እህሉን እየለቀመች ነው። يلتقط القمري العيش

Syn: alhamâm .

gurú *n* ስ. thigh ታፋ፣ ጭን الورك / الفخذ *Ñgó márshí na gurú.* Your thigh is fat.

ታፋህ ወፍራም ነው። فخذك سمين

gurudá (Pronun. Variant: kqurudá) *v* ግ. borrow, lend አበደረ፣ ተበደረ

Gurudá gé reál ma gídíñó. Lend me one birr if you have it.

አንድ ብር ካለህ አበድረኝ። سلفني ريال لو عندك *Syn: sálafa 1 .*

guruthí *v* ግ. be thick, rich, tasty (stew, soup) ጥሩ ሆነ፣ ጣፋጭ ሆነ (ምግብ)

طاعم وغليظ ولذيذ *Náñ maané na albúná guruthílé gióóñó, abó?* What strong coffee you made! ምን አይነት ወፍራም ቡና አፈላሽ? ما هذا البن الغليظ الذي عملته؟

See: águrutha .

gúshigushiña (Pronun. Variant: gúshgushiña) *v* ግ. wipe, rub ጠረገ፣ አሽ

مسح مع الضغط *Maré gúshigushiñi arémáre.* They are rubbing their eyes.

እነርሱ አይናችውን እያሹ ነው። هم يحكون أعينهم *Syn: feetha 1 .*

gushiña *v* ግ. beg ለመነ / يشحذ / يسأل *Ñine adí thá áné gushiña.* He is going to

beg. እሱ እየለመነ ነው። هو ذاهب لكي يسأل ويشحذ الناس

gushuñ *n* ስ. knee ጉልበት الركبة *Aakqóli gúshuñ.* I've got pain in my knee.

ጉልበቴ ያመኛል። ركبتي يؤلمني

gúúsqi *n* ስ. bedbug ቱሀን المرقود *Gúdímañ mbágishú aakqólóó gquusqí.*

The night before yesterday I was bitten by bedbugs. ከትናንት ወዲያ ማታ

በቱሀን ተነከስኩኝ። عضنى المرقود أول أمس بالليل

gúúza *v* ግ. cook e.g. porridge (stirring with force) አገነፋ- العصيده

Niñéñkqó gúúza tqukqa. My wife just cooked porridge. የእኔ ሚስት ገንፎ

አገንፍታለች። عاست زوجتي العصيده *Syn: gia 2 , rááfa .*

H h

háá *v* ግ. 1) climb, get on መግረጽ - أطلع *Geedí pqishiga hááho thá sqísqía alú*. Children like climbing trees. ልጆች ዛፍ ላይ መውጣት ይወዳሉ።

2) cross, go from one side of something to the other አቋረጠ قطع *Háá tha firi!* Cross the river! ወንዙን አቋርጥ! *See: haahó .*

háá gundi *v* ግ. mate ተገናኙ *Mia hod háá mia míhílé gundi*. A male goat mates with female goats. ወንዱ ፍየልና ሴቷ ፍየል ተገናኙ። الفحل يفحل البهائم

habítháñ (Fadq.: húrúñhúrúñ) *n* ስ. night ማታ الليل *Hatháñ hibóó áñ thábíthañ*. We are afraid at night. እኛ ማታ እንፈራለን። نحن نخاف في الليل *See: thábítháñ .*

hadqa *v* ግ. take/carry (something light in weight) ወስደ أخذ *Hadqa abúñó tqukqa*. Take the porridge for your father. ለአባትህ ገንፎ ወስድ። خذ العصيدة الى والدك *Syn: feetha 2 , fará, damá .*

hadqa niñé *v* ግ. marry አገባ (ለወንድ) / تزوج *Ñgó hádqa niñéá?* Are you married? አግብተሃል? هل تزوجت ؟ *Syn: féédqa niñé . {for men only}*

hadqo *v* ግ. bring አመጣ *Hadqo thágé adálfa!* Bring a chair for me! ወንበሩን አምጣልኝ! أعطوني المقعد

hááfa *v* ግ. slice, peel, scrape (mango, papaya) ላጠ شراخ *Hááfagé almáñgáloqi ááthiña*. Peel this mango for me so that I can eat it.

ማንገውን ላጥልኝ ልብላ። أقطع هذه المانجو الى شراخ لى لأكله *Syn: kqeena alú .*

hahaha *v* ግ. whisper አንሾካሾክ همس *Hahaha, bakqá haliné máabaléyú*.

Whisper it so that this person does not hear. ሰውየው እንዳይሰማ አንሾካሾክ። أهمس حتى لا يسمعك الناس

haahó *n* ስ. climbing መውጣት صعود / See: háá .

hákama (From:Arabic) *v* ግ. govern, rule ገዛ أحكم *Syn: gíida 2 .*

hala *n* ስ. tongue ምላስ اللسان *Ñine biidqá halákqedqe*. He bit his tongue.

እሱ ምላሱን ነከሰው። هو عض لسانه

haala *v* ግ. hear ሰማ اللسان

haala ndu *v* ግ. 1) listen, obey አዳመጠ፣ ታዘዘ፣ ሰማ أسمعته وتقبل تعليماته *Haalagi ndu*. Listen to me!/Obey me! ሰማኝ! 2) hear ሰማ أسمعته *Aahaalóó misqé*

shoorú ndu. I hear the sound of the birds. የወፎችን ድምፅ እየሰማው ነው። انى أسمع شقشقة الطيور

haala -yú *v* ግ. 1) understand ገባው فهم *Walá haalóólíyú inshan berthiñóóñó mindáñ mindáñ.* I did not understand, because you talked very fast.

በፍጥነት ስለምታወራ አልገባኝም። *Walá haalóólíyu.* I did not understand.

አልገባኝም። *Syn:* hía alú . 2) hear ሰማ أسمع *Aahaalóó haará múshañathiyú.*

I heard the girl singing. የልጃገረዶችን ዘፈን ሰምቼ ነበር። أنا سمعت غناء البنات

haala añiyú *v* ግ. hear that..., hear a piece of information ሰማ፣ መረጃ አገኘ

أنا سمعت معلومه *Aahaalóó añiyú tha maabí buri álú ma añsqaré.* I heard

information about the meeting in the morning. ጠዋት ስብሰባ እንዳለ ሰማሁ።

hálaga (From:Arabic) *v* ግ. create ፈጠረ أخلق *Álla ñineñ hálágá addunia.*

God has created the whole world. አለምን ሁሉ የፈጠረ እግዚአብሔር ነው።

الله هو الذى خلق الدنيا

haláli *n* ስ. python ዘንዶ العسلة *Haláli músháqí.* The python died. ዘንዶው ሞተ።

ماتت العسلة

halás (From:Arabic) 1) *n* ስ. end መጨረሻ أخيراً 2) *interj* ቃ.አ. enough በቃ كفايه

Syn: bakqá 3 .

haalí *n* ስ. uncle (mother's brother) (M) አጎት (የእናት ወንድም) *Partial Syn.:* amí ;

Syn: ñirú 2 .

hálía *v* ግ. cry (in specific question only) አለቀሰ بكى بدون سبب *Ñgó hálía?*

What are you crying for? ለምንድን ነው የምታለቅሰው? لماذا تبكى أنت شؤم ؟

Partial Syn.: híiba , góraga .

hámada (From:Arabic) *v* ግ. praise አመሰገነ الثناء / الشكر / الحمد

hambel (From:Arabic) *n* ስ. camel ግመል الجمال *Hambel gídi doñó squriñí.*

A camel has a long neck. ግመል ረጅም አንገት አላት። للجمل عنق طويل

hamistqáshar (From:Arabic) *num* ቁ. fifteen አስራ አምስት خمسة عشر

hámsa (From:Arabic) *num* ቁ. five አምስት خمسة *Syn:* makqoshu , makqozu .

See: alhamís .

hámusha *v* ግ. knead አባካ أعجن *Musháñ hámúshóó guulaqi.* The girl kneaded

the dough. ልጅቷ ሊጡን አቡካታለች። عجنت البنت الدقيق

hánduñ *n* ስ. door, gate በር باب *Líida hánduñ!* Close the door. በሩን ዝጋ!

أقفل الباب

haañ *interj* ቃ.አ. Hello!, Yes! (as answer to being called) አቤት(ለሴት)

نعم / للنساء {by women only}

hañgír *n* ስ. knife ቢለዋ *Daagé hañgír*. Give me the knife. ቢለዋውን ስጠኝ። أعطني السكين

haapqu (Free Variant: ahapqu) *n* ስ. friend ጓደኛ / زميل / صديق *Maabálé haapqú mbá pqishulí tháñ né maané*. This person is my friend, we like each other. ይህ ሰው ጓደኝዬ ነው, እንዋደዳለን። هذا الشخص هو صديقي يحب بعضنا الآخر
Syn: ñirú 1 .

háára *v* ግ. sing ዘፈነ *Míhi hááróóqí hábíthaniyú kqíllíñ*. The women sang all night. ሴቶቹ ምሽቱን በሙሉ ዘፈኑ። غنت النساء كل الليل

háraba *v* ግ. destroy, ruin አበላሽ / دمر *Geedí hárábá or*. The children ruined the clothes. ልጆቹ ልብሱን አበላሹት። الأولاد خربوا الملابس *Syn*: fentqetqandu, dámmara

harába *v* ግ. be destroyed ተበላሽ / أخرج *Alqarabía harábéqí*. The car is destroyed. መኪናው ተበላሽ። العربية خربت

hárañ *n* ስ. stew, sauce ወጥ ملاح *Tqukqa thá hárañ ñinéñ thiñláne*. Porridge is eaten with stew. ገንፎ በወጥ ይበላል። تؤكل العصيدة بالملاح

harb añ *adv* ተ.ግ. destructive አጥፊ / خربان *Móré ma harb añ millañ*. Termites are very destructive. ምስጦች አውዳሚዎች ናቸው። {always with /ma/} (der. of háraba)

hársqa -qi *v* ግ. step on ረገጠ أعص *Ali hársqá misqé añgúñi*. I stepped on chicken droppings. የዶሮ ኩስ ረገጥኩ። أنا عفصت خراء الدجاج

hásaba¹ (From:Arabic) *v* ግ. count ቆጠረ - أحسب *Hásábóólíqi na híúhúlúgú*. I have counted those eggs. እንቁላሎቹን ቆጥራአቸዋለሁ። أنا حسبت البيض *Syn*: ídda .

hásaba² (From:Arabic) *v* ግ. think, wonder, ponder አሰበ / فكر *Walá ñgó háسابíá? Náñ mbálé giiñó mbá zúqí shúgo?* What are you thinking when you do something like this? እንደዚህ አይነት ነገር ስትሰራ ለምን ታስባለህ? أنت لا تحسب لماذا فلت مثل هذا العمل? *Syn*: fákara , zañzaña . *See*: alhisáb .

hássa (From:Arabic) *adv* ተ.ግ. now አሁን الآن *Walá adí ádóqí hássa*. He will not come now. እሱ አሁን አይመጣም። لا يأتي الآن *Syn*: ganmi .

haashi *n* ስ. shepherd እረኛ / راعي *Haashílé ee mia*. This shepherd is herding goats. ይህ እረኛ ፍየል እየጠበቀ ነው። يرعى الراعي الغنم

hasqúla *v* ግ. take (not out of s.o. hands) ወሰደ / شال / أخذ *Hasqúla*

húúhúlúlégú máré hólóñóníñ. Take these two eggs. እነዚህን ሁለት እንቁላል ውሰዳቸው። خذ هذه البيضتين *Partial Syn.: mará .*

hathâñ *pro* ተ.ስ. we እኛ نحن *Hathâñ fédqí áñ záá.* We want to go.

መሄድ እንፈልጋለን። نحن نريد أن نذهب

hathú (*Juss: háthú*) *pro* ተ.ስ. 2.pl: you እናንተ أتم *Hathú adí záóqíá?* Will you (pl) come? ትመጣላችሁ? ? أتم هل تأتون? *Há geerathá maabá dqááñílé!* You (pl) have to greet that old man! ሽማግሌውን ሰላም ማለት አለባችሁ! أتم سلموا للعجوز

háthú (*Pronun. Variant: há*) *pro* ተ.ስ. *Juss. of hathú*

hawañgi *n* ስ. poverty ድህነት الفقر *Maabá fii háwangí walá gídi fuuda.*

A man who becomes impoverished has no money. በድህነት የተመታ ሰው ብር የለውም። الرجل فقير ماعنده قروش

há yana (*From:Arabic*) *v* ግ. be greedy, betray ሳሳ፣ ስግብግብ الخيانة *See: háyin .*

háyin (*From:Arabic*) *n* ስ. greedy person ሳሳ፣ ተስገብገብ خائن *Maabá lé ma háyin millañ.* This person is very greedy. ይህ ሰው በጣም ስግብግብ ነው።

هذا الرجل كثير الخيانة *See: háyana .*

hebena *v* ግ. send ላክ أرسل *Und. for ágena*

hérmiña -qi *v* ግ. fry in a pan ጠባቢ يقلى *Hérmiña uqúñi.* Fry the meat.

ስጋውን ጥባቢው። أقلي اللحم *Partial Syn: dqúsha .*

hesha *n* ስ. sesame ስሊጥ سمسم *Hesha ma kqosh millañ.* Sesame contains a lot of oil. ስሊጥ ብዙ ቅባት አለው። السمسم فيه زيت كثير

hía *v* ግ. enter (sg) (speaker is outside) ገባ أدخل *Hía tháñtháñé!* Enter into the house! እቤት ግባ! أدخل داخل البيت *pl. verb: dqeetha .*

hía alú (*phrasal. v.*) *v* ግ. understand ገባው / تكيف / فهم *Gíñ kqaliñó mbálo walá híagi alú.* I do not understand what you are saying. ምን እንዳልክ አልገባኝም። أنا ما فهمت ماقلتة للرجل

Syn: haala -yú 1 .

hía álu (*phrasal. v.*) *v* ግ. enjoy ተደስተ *Haará sqawarilé hiagé álu millañ.*

I enjoy the nice song. በቆንጆ ዘፋን እደስታለሁ።

hío (*der.*) *v* ግ. enter (sg) ገባ أدخل *Hío tháñtháñé!* Enter the house! (speaker is inside) እቤት ግባ! أدخل البيت - المتكلم من داخل البيت

hibá *v* ግ. fear, be afraid ፈራ خاف Ñine hibi ábúné míllañ. He is very afraid of his father. እሱ አባቱን በጣም ይፈራል። هو يخاف والده كثيراً

híiba *v* ግ. shout ጮኸ يصيح Gadíthi pqishiga áñ né híhibiña. That child likes to shout. ይህ ልጅ መጮህ ይወዳል። ذاك الولد يحب الصباح Partial Syn.: hálía? ; Syn: góraga .

híiñ *interj* ቃ.አ. yes አዎ نعم Híiñ, aapqerini assabá. Yes, I will come tomorrow. አዎ ነገ እመጣለው። نعم سوف أحضر غداً

híliñ *n* ስ. giraffe ቀጭኔ الزراف Aamaadóo híliñi thábítháñ. I saw a giraffe at night. ማታ ቀጭኔ አይቻለሁ። أنا رأيت الزراف في الليل

himá *v* ግ. rub, give a massage አሽ يعصر مع الدلك Bakqá amma buuri himá ñgó hu. Let the mother of twins give your foot a massage. የመንታዎቹ እናት እግርህ ይሹልህ። خلى أم التيمان تعصر لك رجلك Syn: múúfa 3 .

hisqá *v* ግ. grind on a stone ላመ(በጣም የደቀቀ) يطحن الدقيق Hisqá eeshélé ma pqishí. Grind these soaked grains well. ሊጡን በደንብ አልሟው። أطحن العجين جيداً

hisqía *n* ስ. Pronun. Variant of sqisqía

hítqiñkqiriñ *n* ስ. Free Variant of gíñkqintqiriñ

-ho *adv* ተ.ግ. in this/that place እዚህ በታ هم Gúdihothá lémmín áámathô.

Stay here until I come back. እስከምመጣ እዚህ በታ ቆይ። أقعدوا حتى أرجع

hod *adj* ቅ. male, for breeding only ለእርባታ፣ ማርባት فحل Mia hod háá mia míhílé gundi. A male (breeding) goat mates with female goats. ወንዱ ፍየል ሴቷን ፍየል በመሰረር ይራባሉ። الفحل يفحل البهائم Syn: pqodqo 1 .

hodía *n* ስ. stick, rod ዱላ፣ ምርኩዝ عكاز / عصا Maabá dqááñi góthi añ thá hódía.

An old person walks leaning on a rod. የሽመገለ ሰው የሚሄደው በምርኩዝ ድጋፍ ነው። العجوز يتوكأ بالعصا

hódodó *n* ስ. tortoise ኤሊ سلحفاة Hódodó dírshé. The tortoise is sleeping.

ኤሊዋ ተኝታለች። السلحفاة نائمة

hoofí *n* ስ. puss መግል المده - الصديد Aápquílóo hoofí zióógi thá hu tha alqíbirá.

I pricked the puss out of my foot with a needle. በመርፌ ከእግሬ የነበርውን መግል አፈረጥኩ። أنا قفعت المده التي كانت في رجلى بالإبرة

hohoña *v* ግ. cough ሳለ كحه Mamánáñ hohoñi tháñtháñ. Someone is coughing inside the house.

የሆነ ሰው ቤት ውስጥ ያስላል። في زول يكح في الداخل

See: hohoya .

hohoya *n* ስ. cough, flue ጉንፋን الكحة / البرد / الزكام *Aafíi hóhoya, aafédqi áaqadá tha alhakimú.* I have a cold, I want to see a doctor. ጉንፋን ይዘኛል ወደ ሃኪም ዘንድ መሄድ እፈልጋለሁ። أنا عندي كحة أريد أن أمشي الحكيم *See: hohoña .*

hohóza *n* ስ. dancing መደነስ፣ ጭፈራ الرقص *See: hozá .*

hól (From:Arabic) (holéen; *Free Variant: alhól*) *n* ስ. year ዓመት السنة *Mímbá faasqálí ajuáfálo, alhóliyú kqillíñ gii are.* Since I planted that guava tree, it produces fruit every year. ዘይቱን ከዘራው ጀምሮ በየዓመቱ ያፈራል።
 مما شتلت الجوافه تثمر كل سنه *Syn: róóndu, sána .*

holí (Imp.: hoola) *v* ግ. exist, be አለ፣ ኖረ موجود *Ándí aañá holi máré?*

Where are they? የሚኖሩበት ቦታ የት ነው? أين هم موجودين *sg. verb: Zíí .*

holoñoníñ (Belej., Und.: mahoole; Fadq.: maholañ) *num* ቁ. two ሁለት اثنين

Maabí fáálé holoñoníñ u niñé dqúqúnúñ Two men and one woman
 ሁለት ወንድና አንድ ሴት። رجلين وأمرأة

hoona *v* ግ. mourn አለቀሰ الاعتكاف في مكان الحزن *Maabí hóní thaayú.* There are

people mourning at home. በቤት ውስጥ የሚያዘጉ ሰዎች አሉ። الناس فرشوا في البيت

hoñhoñ *n* ስ. rooster ወንድ ዶሮ ديك *Hoñhoñ baalá.* The rooster is small.

ወንድ ዶሮ ትንሽ ነው። ديك صغير

horá *v* ግ. go out to fight ለጥል ሔደ خرج الى الحرب *Maabí hórshéqi tha*

abashoyú gíidí. Yesterday men went to fight. ትላንትና ሰዎች ወደ ጥል ሔዱ።
 أمس الناس خرجوا الى الحرب

hóóra *v* ግ. make smooth, plane ሞረደ፣ ጠረበ أنجر *Hóóra sqisqíalé ánamu alú.*

Plane this lumber, so that it is straight. ዛፋን ጥረበው ቀጥ እንዲል። أنجر هذا
 الحطب ساويه

hóra ma *v* ግ. become ሆነ يكون *Ma ñine kqóóda algiráyaqi, áné hóra ma*

maabá ágarrañí. When he finishes school, he will become a teacher.
 እሱ ትምህርት ሲጭርስ አስተማሪ ይሆናል። إذا أكمل الدراسة يكون معلماً

hórbasqa *v* ግ. press, squeeze ጨመቀ أعصر *Bakqá hórbasqiñó thábáñkqo sha*

bádquqi. Do not press my hand, it hurts. እጄን ስለሚያመኝ አትጭመቀው።
 لا تعصر يدي لأنه يؤلمني *Syn: thora -qi .*

horboba *v* ግ. swell አበጠ تورم *Aahorbobóo thába gíidí.* My hand was

swelling yesterday. ትናትና እጄ አብጠ ነበር። تورم يدي بالأمس

hóri (Imp.: horá) *v* ግ. be full ሞላ امتلأ *Aagu hóri firiyú.* The calabash is full

of water. ቅሉ ውስጥ ውሃ ሙሉ ነው። امتلأت البخسة بالماء *Partial Syn: ma íyu .*

- hóri añ** *v* ግ. be many, be a lot, much በዛ أصبح كثير *Geedí hóri añ tha alhíllayú*. There are many children in the village. ብዙ ልጆች በሰፈር ውስጥ አሉ። الأولاد كثيرين في الحله
- hóroga** (From:Arabic) (Free Variant: góraga) *v* ግ. shout اصرخ ጮኸ *Anthamañ horogiñóóqí hábítháñ*. Foxes shouted at night. ማታ ቀበሮ ሲጮሁ ነበር። نبح الثعلب في الليل
- horóñ** *n* ስ. fly ዝንብ الذباب *Horóñ zii millañ thá añsqakqale*. There are many flies in the rainy season. ብዙ ዝንቦች አሉ። الذباب كثير
- horthé** *n* ስ. sexual act ስሜት الشعور الجنسي *Maabá lé fii horthé millañ*. This person is sexually very active. ሰውየው ስሜታም ነው። هذا الرجل يحب الجنس كثيراً
- hóssala** *v* ግ. *Pronun. Variant of wóssala*
- hoshá** *v* ግ. build a fire, gather on a pile ፍም ሰበሰበ يحرك النار مع الحطب ليولع *Hoshá mú áné dúúda*. Build a fire, so that it can burn. ፍምን ሰበሰበው እንዲነድ። حرك النار مع الحطب ليولع *See: husqá* .
- hoshala** *v* ግ. be dry ደረቀ أصبح جافا *Sqakqa hoshalé*. The ground has dried. መሬቱ ደረቀ። جفت الأرض *See: firi dqethí* .
- hoshala tháñ** *v* ግ. watch ተመለከተ راغب *Hoshalóóné tháñ ma álé gásamlá na tháñ*. He watched the cow being divided. ላሟ ስትከፋፈል ሲመለከት ነበር። راغبه عندما كانوا يقسمون البقره
- hozá** *v* ግ. dance ጩፈረ أرقص *Boñgóri hozóóqígú thábithañiyú kqillíñ*. The boys danced all night. ወንዶቹ ምሽቱን በሙሉ ጩፈሩ። رقص الشباب الليل كله *See: hoohóza* .
- hu¹** *n* ስ. name ስም الاسم *Walá ñine madi hú amamá*. He does not know my mother's name. እሱ የእናቴን ስም አያውቅም። هو لا يعرف اسم أمي
- hu²** *n* ስ. 1) foot እግር القدم *Ñine gídí hú dgoñondí*. He has big feet. ትልቅ እግር አለው። أقدامه كبيره 2) leg እግር الكراع - الرجل - الساق *Thañ kqúúlóó hú*. The cow broke its leg. ላሟ እግሯ ተሰበረ። انكسرت رجل البقره 3) step እርምጃ الخطوة *Áné ádá tharthé huuyú áshara*. He went ten steps straight ahead. እሱ 10 እርምጃ ወደ ፊት ሔደ።
- huhá** *v* ግ. appear ታየ፣ መጣ جاء / ظهر *Maabá shaaróóqí mbá kqápqóó albolís huhóóqí*. The missing man whom the police was looking for, has appeared. የጠፋው ሰውዬ ፖሊስ ይፈልገው የነበረው ታየ። ظهر الرجل الذي كان غائباً وكان يبحث عنه البوليس

huhá tha algráyayú ህግ. pass an exam አለፈ (ለፈተና) نجح *Walá ma ñgó huha tha algráyayú, aafii ñgó.* If you do not pass the exam, I will punish you. በፈተና ካላለፍክ እገድልሃለው። لو مانجحت أعاقبك

húúhúlú ስ. egg እንቁላልبيض *Ñine thiñóo misqé húúhúlú baalá shúgo.*

He ate some chicken eggs. እሱ ጥቂት እንቁላል በልቷል። أكل قليلاً من البيض

hula áñ ሕ. stingy ሰሰተ خلعان *Maabálé ma hula áñ.* This man is stingy.

ይህ ሰው ስስታም ነው። هذا الرجل خلعان

hulañ ስ. hunger ረሃብ الجوع *Ró ma shaaré hasqúli hulañ.* The absence of

rain brings hunger. የዝናብ መቅረት ረሃብን ያመጣል። اذا تأخر المطر يسبب المجاعة

hulu ህግ. meet ተገናኙ تلاقى *Awúné huluña tááni.* When are we going to meet

again? እንደገና መቼ እንገናኛለን? متى نتلاقى

húúma ህግ. 1) crouch, cower ቁጢጥ አለ يجلس بانحناء *Húmí thá sqísqía gundi.*

He crouches down behind the tree. ከዛፉ በስተጀርባ ቁጢጥ ብሏል።

2) breed, sit on eggs ፈለፈለ يحضن *Misqé húm húúhúlú*

álú. The hen is sitting on the eggs. ዶሮዋ እንቁላል እየፈለፈለች ነው።

huñhudq ስ. stump ጉቶ ضقل *Huñhudq zíiqí thá ñerayú millañ.* There are a

lot of stumps in the forest. ጫካው ውስጥ ብዙ ጉቶዎች አሉ። الضقل كثير في الخلاء

húrmiña -qi ህግ. cover ሸፈነ፣ ለበሰ غطيه *Ma ñgó dirshé, húrmiñaqi.* While

sleeping, cover yourself. ስትተኛ ልብስ ልበስ። Syn: sháába alú, pqaara are .

hurmiñá -qi ህግ. turn over ተገለበጠ أقلب - غطى *Alqarabía hurmiñóóqi thá*

thoñorú. A car turned over on the road. መኪናው መንገድ ላይ ተገልበጠ ነበር።

انقلبت العربيه في الطريق Syn: galába ; Syn: lágaziña 2 .

húrmiña alú ህግ. cover ሸፈነ፣ ለበሰ غطيه *Hatháñ húrmiñóó ñáluñkqa alú thá*

or assáqá dqashô áñ. We covered ourselves with cloth when it was cold.

ቅድም ሲበርደን ጩርቅ ለብሰን ነበር። Syn: sháába alú,

pqaara are .

húruñhúruñ ስ. night ግታ الليل *Fadq. for habítháñ*

husúsan (From:Arabic) ሕ. special ልዩ خاص

huusha ህግ. boil ፈላ يفور *Firi huushé.* The water is boiled. ውሃው ፈልቷል።

فار الماء

húúsha ህግ. 1) disturb, bother ረበሽ لحبط *Miáñkqo mbálé húshi haashi millañ.* My

goat bothers the goatkeeper a lot. ይህ የኔ ፍየል ጠባቂውን ይረብሻል። بهيتى هذه تلحبط الرعاه كثيرا

2) twist rope, out of bamboo ገመድ عمليه تحويل القنا الى حبل *Maré húúshá thúf.* They

twisted rope (out of bamboo). እነእርሱ ገመድ ገመዱ።

húúsha álu *v* ግ. be crazy, mad አበደ مجنون *Maabáλέ húúsha álu*. This man is mad. ይህ ሰው እብድ ነው። هذا الرجل مجنون

husqá *v* ግ. pile up, put one thing on another, eg: for stone house አደራረበ *Husqá gaagúlo ma pqishí*. Pile up the bamboo well. ቀርከሃውን በደንብ አደራረበው። رص القنا بطريقة جميلة . See: hoshá .

husqúñgúlúñ *n* ስ. ghost, spirit of a dead body ጣረ ሞት (የሙት መንፈስ) البعاتي / الشبح *Aahíbithiñóó húsquñguluñ áñ thábíthañ*. I was scared of ghosts at night. ጣታ በጣረ ሞት ፈርቼ ነበር። خوفني البعاتي في الليل

I i

ibináadam (From:Arabic) *n n.* people, human being ሰዎች፣ ፍጥረት (የአዳም ዘር) ابن آدم *Ibináadam walá thúriñó shámbá allamiñóne.* Never miss a chance to teach people. የሰው ልጅ የምታስተምርበትን እድል አታጣም።
 أنت لا تفقد الفرصة التي تحتال به الى الناس

idda (From:Arabic) *v v.* count (numbers) ቆጠረ / أحسب / عد *Gadilé gádarí né idda lé áshara.* That child can count up to ten. ህፃኑ እስከ አስር መቁጠር ይችላል።
 يستطيع الطفل أن يعد الى عشرة *Syn: háساب¹.*

idé *n n.* husband ባል / راجل / زوج *Idé níñethí walá madilí.* I don't know that woman's husband. የሴትዮዋን ባል አላውቀውም።
 أنا لا أعرف زوج تلك المرأة

idelé (Pl. fáálé) *adj ቅ.* male ወንድ / رجل *Maré thíkqa thañ niñelé u na idelé.* They found a cow and an ox. ላም እና በሬ አገኙ።
 وجدوا الثور والبقره *Maabí fáále zaaígú tha alhárbúé.* The men went off to war. ወንዶቹ ወደ ጦርነት ሄዱ።
 كان الرجال في الحرب

idiguqi *v v.* *Pronun. Variant of ithiguqi tháñ*

íigi *n n.* scorpion ጊንጥ / العقرب *Abiudqóó iigi na hu.* A scorpion stung me on my foot. እግሬ ላይ ጊንጥ ነክሶኝ ነበር።
 لسعني العقرب في رجلى

ihá *v v.* spend the night, sleep, lie down ተኛ / نوم *Asqísqilé ihóóqí thá hátháñle shókqóñ.* The guest spent this night with us. እንግዳው እኛ ጋር ነው ያደረገው።
 هذا الضيف نام معنا اليوم

íila *v v.* play ተጫወተ / لعب *Geedí ilígú.* The children are playing. ህፃናቶቹ እየተጫወቱ ነው።
 الأطفال يلعبون

íila firi (abua) *v v.* swim ቡን / عوم *Ñine madi abúa.* He knows how to swim. እንዴት እንደሚቡን ያውቃል።
 هو يعرف كيف يعوم

ílla (From:Arabic) *conn መፃ.* but, unless ግን / إلا الاستثنائية *Walá hadqóólí íllá áámathága.* I did not bring it but I will return back for it. አላመጣሁትም ግን እመልስለታለው።
 أنا لم أحضره إلا ارجع له *Syn: lakín .*

ile *n n.* ear ጆሮ / الأذن *Ñine kqoñkqoñi ile gundíkqedqe.* He is scratching behind his ear. እሱ የጆሮውን ጆርባ ያካል።
 هو يحك ظهر أذنه

inshan (Pronun. Variant: inshañ) *conn መፃ.* because ምክንያቱም፣ ስለ / عشان- *Aakqédóóñgóqi inshan ñgó sqíkqóóqí.* I laughed because you fell over. ስለወደቅህ ሳኩኝ።
 أنا ضحككت عشان أنت وقعت *Free Variant of ashan*

iñ 1) *n* ስ. backside, bottom መቀመጫ፣ ቂጥ 2) *post* መዋ. under ከስር تحت *Fir thá sqakqa iñ né pqúlóó thá sqakqá alúé*. The water from inside the earth came pouring out. ከመሬት ስር ያለው ውሃ በሃይል ወጣ።

نبع الماء من تحت الأرض وغطى المكان

iñalú *n* ስ. buttocks, bottom ዳሌ (ቂጥ) الجعبه - الصلب *Ñine gísqi iñalú gádikqedqeqi*. She is washing her child's bottom. ሴትየዋ የልጅዋን ቂጥ ታጥባለች። الجعبه - الصلب

iqidigwa *adj* ቅ. close, near ጎረቤት الجار *See: ithiga, adigu* .

íqiñ *v* ግ. take it! (out of s.o. hand) እንካ خذ *Syn: mará* . {only imperative}

ir *n* ስ. 1) milk ወተት اللبن *Mééra ir*. Drink (some) milk. ትንሽ ወተት ጠጣ።

2) breast, chest ጡት الثدي *Ñine kqísi irákqedqe*. She is washing her chest (breast). ጡቷን እያጠበች ነው።

irma *n* ስ. eyebrow color ኩል كحل *Bábá baalá gíóó arebushákqedqe thá irma*. My little sister used irma on her eyebrows. እህቴ ኩል ተኩላ ነበር። كحلت أختي الصغيره رموشها بالكحل

ishia *v* ግ. refuse, decline እንቢ. አለ أرفض *Abbá ishíóóqí bakqá daanégé fuuda*.

My father refused to give me money. አባቴ ብር ለእኔ መስጠት አይፈልግም።

أبى ليعطينى القروش *Áné isha thiñthiñ álú*. He refuses food. ምግብ እንቢ በል። هو رفض الأكل *Syn: kqaalatqa*.

ishiríñ (From:Arabic) *num* ቁ. twenty (M) ሃያ عشرون *Syn: kqisqiri, matuma mahola* .

íisqu¹ *n* ስ. colobus monkey ጉሬዛ القرد ذات اللون الأبيض والأسود *Íisqu árarapquñu sqisqía*. Colobus monkeys jump from tree to tree. ጉሬዛ ከዛፍ ወደ ዛፍ ይዘላል። يقفز القرد من شجرة الى أخرى

íisqu² *n* ስ. star ኮኩብ نجم *Thábítháñálé íisqu madí millañ*. Tonight, many stars can be seen. ዛሬ ማታ ብዙ ኮኩቦች ይታያሉ። في هذه الليلة ترى النجوم كثيره

iisqu *n* ስ. bowl of clay ትልቅ ጎድጓዳ ሳህን (የሸክላ) برمه *Eeshé walá zúqí thá iisquyú*. There is no dough in the bowl. በሳህኑ ውስጥ ሊጥ የለም። لا يوجد عجين في البرمه

ithiga *v* ግ. be near, come near ቀረብ قرب *Mú ithigá ñineqi*. The fire came near to him. እሳቱ እሱን ቀርቦታል። النار قريب منه *Syn: líisqa -qi* .

See: iqidigwa, adigu .

ithigé *adv* ተግ. soon, about to happen በቅርብ ጊዜ قريباً *Geedí ithigé maré záá thá maré dírsa*. The children will soon go to sleep. ልጆቹ በቅርብ ሊተፉ ነው። الأطفال قريبا يمضوا الى النوم

ithiguqi tháñ (Pronun. Variant: idiguqi) *v* ግ. 1) be a relative to ዘመድ ሆነ 2) be neighbour to ጎረቤት ሆነ كن قريباً له *Maaba ithigulíqi tháñinné*. This man is my neighbour. ይህ ሰው የኔ ጎረቤት ነው። الرجل الذي هو جارى See: maabá íthiguqi tháñ .

itqnashar (From:Arabic) *num* ቁ. twelve አስራ ሁለት اثنتى عشر *Syn: matuma zii olo mahoole, matuma ma zii olo maholañ, matuma ma olo mahola.*

iya (*Irreg. Infl. ee*) *v* ግ. herd ጠበቀ أرعى *Agudi baalá ee thañáñkqagú*. My little brother herds our cows. ታናሽ ወንድሜ ላሞቹን እየጠበቀ ነው። يرعى أخى الصغير الأبقار

iyá *interj* ቃ.አ. yes, okay እሺ. نعم *Áñ zááyá? Íyá! Shall we go? Yes! እንሂድ? እሺ!* نعم - نمشى

iyú *n* ስ. belly, abdomen ሆድ البطن *Ñgó bókgoshí iyuá? Do you have pain in your belly? በሆድህ ሕመም አለህ? هل يؤلمك بطنك? See: ma íyu ; -yú .*

iyúkqaasqí *n* ስ. guts, intestines አንጀት الأمعاء - المصران *Hatháñ maadá iyúkqaasqí gíñbuushúqi*. We saw the animal's guts. የእንሰሳ አንጀት አየን። رأينا مصران الحيوان

izbu (From:Arabic) *n* ስ. week ሳምንት *Syn: dôr 1 .*

íizi *n* ስ. linseed ተልባ بذور الكتان *Íizi risqílá tháléá? Is linseed being grown here? ተልባ እዚህ ይበቅላል? تزرع الكتان هنا*

Jz

jébara (From:Arabic) *v* ግ. try ሞክረ جرب - حاول *Jéraba shafálé ma mahúqa.*

Try these shoes if it is your size. ይህን ጫማ ሞክረው ከሆነህ። جرب هذا النعال هل يناسبك?

K k

kabari (From:Arabic) *v* ግ. be proud, boastful ኮራ / متعالي / متكبر *Bakqá*

kabirhááqi. Do not feel proud (pl). ኮራት አይሰማህ! لا تتكبر *Partial Syn: farfús .*

káffaquí (From:Arabic) *v* ግ. be enough, be sufficient በቃ كفايه

kámmu (From:Arabic) *interrog መጠ.ተ.ስ* .how much, how many ስንት፣ ምን

ያህል? ؟ كم *Almáñga kámmu thá ríal* How many mangos for one birr?

ስንት ነው ማንን በአንድ ብር? ؟ كم المانجو بريال *Shúlindú kámmu gárrañó?* What

grade are you in? ስንተኛ ክፍል ነህ? ؟ في أى الفصول الدراسيه تتعلم ؟

kátaba (From:Arabic) *v* ግ. write ጻፈ. أكتب *Kátaba mindáñ*. Write fast. በፍጥነት

ጻፍ። اكتب بسرعة *Syn: sqéésqeña .*

kúllu (From:Arabic) *adv ተ.ግ*. all ሁሉም كله *Syn: kqíllíñ .*

kúllu márra (From:Arabic) *adv ተ.ግ*. every time, always ሁልጊዜ كل مره

Kúllu márra ñgó bashu thá geedíle. Every time you quarrel with the

children. ሁልጊዜ ከህፃናት ጋር ትጨቃጨቃለህ። ؟ أنت كل مره تتشاكل مع الأولاد لماذا ؟

Syn: gundi kqíllíñ .

kúllu yóm (From:Arabic) *adv ተ.ግ*. always, daily ቀን በቀን كل يوم *Aadqíñi*

ñgó kúllu yóm thaayú. I am waiting for you every day at home. ቀን በቀን

ቤት እጠብቅሃለሁ። أنا انتظرتك كل يوم في البيت *Syn: munzúyú kqíllíñ .*

Kq kq

kqáá *v* ግ. eat (sugar cane, green mango) አኘከ يأكل القصب / العظم *Aafédqí áákqáá sheegé*. I want to eat sugar cane. ሸንኮራ ማኘክ እፈልጋለሁ።

أريد أن أكل القصب *Partial Syn: kqóla 1 ; thiña ; sqéqela .*

kqáfa *n* ስ. blood ደም الدم *Ber maa álu kqáfa*. There is blood on the spear.

በጦር ላይ ደም አለ። الحربة فيها دم

kqaitha *n* ስ. yam root ቆጮ جذور اليام *Ali adí áákqapqó kqaitha assabá*.

Tomorrow I will look for yam root. ነገ ቆጮ ለመፈለግ እሄዳለሁ።

الصباح أنا ماشى أبحث عن اليام يام - العرق

kqaakqáppa *n* ስ. hunt አደን صاد *Maré gúdoqí thá kqaakqáppú né fíá máré mugu u madañ*. They were hunting and caught a diker and a warthog.

هم كانوا في الصيد وقتلوا الصيد والحلوف

See: kqapqá .

kqala *v* ግ. say, tell አለ قل *Abúñó kqali ñgóqí, " Bakqá iliñó!"* Your father tells you, "Don't play!" አባትህ እንዳትጫወት ብሎሃል።

Syn: rootha 1 .

kqálaba (From:Arabic) *v* ግ. defeat አሸነፈ غلب *Syn: goora -yú .*

kqaalatqa (From:Arabic) *v* ግ. refuse አምቢ አለ رفض / أبى *Syn: íshia .*

kqaltqán (From:Arabic) *adj* ቅ. wrong ስህተተኛ غلطان *Aagamúlóóqí sha*

aamaóó kqaltqán. I admitted that I was wrong. ስህተተኛ መሆኔን አምኛለሁ።

أناقبلت لأنى غلطان *See: alkqálatq .*

kqambuña *n* ስ. ball-like root (used as a ball) (ክብ ስር) ለጨዋታ የሚሆን

كرة الشراب

kqanûn *n* ስ. law ህግ القانون

kqapqá *v* ግ. search, want, look for ፈለገ أبحث *Náñ kqapqíñó tha*

adáráléyú? What are you looking for in this country? እዚህ ሀገር ምን

ትፈልጋለህ? ماذا تبحث في هذا البلد? *See: kqaakqáppa .*

kqaara *n* ስ. bone አጥንት العظم *Gíñbuushulé gídi kqaará dqááñí*. This animal has large bones. ይህ እንስሳ ትልቅ አጥንት አለው።

هذا الحيوان له عظم كبير

kqárkqúsqi *n* ስ. cockroach በረሮ الحشرات المنزليه *Shúlilé maíyu kqárkqúsqi*.

There are cockroaches in this house. እዚህ ቤት በረሮዎች አሉ።

هذا البيت مليئه بالحشرات المنزليه

kqásha (From:Arabic) *v* ግ. deceive, cheat አታለህ - غش - أخدع *Aakqáshaóólá tha súúgú*. I was cheated at the market. ገበያ ውስጥ ተታልያለሁ።

أنا غشونى فى السوق *Syn: dámala alú* .

kqasqí (Imp.: kqaasqa) *v* ግ. be bitter መራራ *Addáwá almilarió kqasqí millañ*. Malaria medicine is very bitter. የጠጣሁት መዳሃኒት መራራ ነው።
دواء الملاريا شديد المراره *See: ákqasqiña areyú ; aagúkqaasqí* .

kqátqasa *v* ግ. immerse መንከረ (ማጥለቅ፣ መዘፈቅ) *Badéén boró á fír kqatqasiña azóla dqoñondiñi millañgú tha sqakqa alú....* And after that, the water immeresed the very high mountains of the earth....
غمر الماء الجبال الكبيره من الأرض *Syn: shííla 2* .

kqééda *v* ግ. laugh ሳቀ الضحك *Aahaalóó kqeedáñgámáyú*. I can hear your (pl) laughter. እኔ ስትሰቁ መስማት እችላለው።
أنا سمعت ضحككم

-kqedqe *poss* አገ.ተ.ስ. his, her, its የሱ፣ የሷ *Bushákqedqe squriñí*.

Her hair is long. የሷ ፀጉር ረዥም ነው።
شعرها طويل

kqedqiña *v* ግ. pick up አነሳ፣ ለቀመ يلتقط *Ñgó kqedqiña zili thá umi mihilé Boazle*. You should pick up grains with Boas's servant girls. ከቦአስ አገልጋዮች ጋር እህል ማንሳት አለባችሁ።
ألقط العيش مع الخدم من فضلك

kqeena alú *v* ግ. peel (banana, lemon, orange) ላጠ أقشره *Almóz kqenilá alú gabul álé thiña*. A banana is peeled before eating. መዝ ከመበላቱ በፊት ይላጣል።
قبل ما تأكل الموز قشره *Syn: hááfa* .

kqeesqa *v* ግ. shave ላጩ يزين بالموس - *Aakqesqi adígiñ alú*. I am shaving my beard. ዲሜን እየላጩሁ ነው።
أنا حلقت ذقنى *See: kquesqékqa* .

kquesqékqa *v* ግ. harvest ሰበሰበ (አዝመራ) أحصد *Tha añkqulañgi maabígú kquesqékqi zíliqi*. At harvest time people harvest grain. ሰዎች በበጋ ሰብል ይሰበሰባሉ።
يحصد الناس العيش فى الدرد *See: kqeesqa* .

kqílkqíshó (Pronun. Variants: kqálkqíshó ; kqirkqíshó) *n* ስ. charcoal ከሰል *Maabí gii kqílkqíshó thá ñerayú*. People make charcoal in the forest. ሰዎች ጫካ ውስጥ ከሰል ይሰራሉ።
يجهز الناس الفحم فى الخلاء

kqíllíñ *quant* መ. መስተፉ. whole, all ሁሉ *Geedíñkqo kqíllíñ pqishí*. All of my children are fine. የእኔ ልጆች ሁሉም ደህና ናቸው።
أولادى كلهم طبيين *Syn: kúllu* .

kqintqiriñ *n* ስ. tiny bit ጥቂት፣ ደቃቅ፣ አምንት *Free Variant of gíñkqintqiriñ* .

kqiira *v* ግ. cut (hitting once) ቆረጠ أقطع *Áñ záá áñ kqiira sqisqíá mbá fúllá*. Let's go cut firewood. ዛፍ እንቁረጥ።
نمشى تقطع حطب الوقود *Partial Syn: kqithá* .

kqishiri *num* ቁ. hundred (Belej.) መቶ مائه *Syn:* kqisqiro makqoshu, mía, matuma zii matuma .

kqisqiri *num* ቁ. twenty (Fadq., Und.) ሃያ عشرون *Syn:* ishiríñ, matuma mahola .

kqisqiro makqoshu *num* ቁ. hundred (Und.) መቶ مائه *Syn:* mía, kqishiri, matuma zii matuma .

kqithá *v* ግ. 1) cut off (repeated movement) ቆረጠ أقطع *Nine kqitha kquriaqi na alú.* He cut off the snake's head. እሱ የእባቡን እራስ ቆረጠው።

هو قطع رأس الثعبان *Partial Syn:* kqiira . 2) circumcise ገረዘ ختن

kqithá (albún) *v* ግ. pour some, not all (coffee) ቀዳ صب الماء *Kithágé albún!* Pour me some water ቡና ቅዳልኝ። أسكب لي البن *Partial Syn:* pquudqa alú .

kqithá (firi) *v* ግ. fetch (liquid, e.g. water) ቀዳ صب الماء *Kqithô thága firi tha áné mééra.* Bring him water to drink. ውሃ ቅዳለት። أعطوه ماءً ليشرب

kqithá busqáñ *v* ግ. lie, tell lies ቀሽ كذب *Bakqá kqithíñó busqáñ!* Do not tell lies! ውሸት አትናገር! لا تكذب

kqithá gundi *v* ግ. gossip, backbite አወራ፣ አማ التميمه / الغيبة *Niñélé kqithóólí gundi.* I gossiped about that woman. ሴትየዋን አማኝት። هذه المرأة اغتابتني

kqithá ñalu *v* ግ. butcher, slaughter አረደ أذبح *Thañáñkqo kqithóólá ñalu gúdí.* My cow was slaughtered yesterday. ላሜ ትናትና ታረደች። ذبحت بقرتي أمس

kqóóda alú *v* ግ. finish ጨረሰ كله *Kqóóda alú na thiñthiñálé kqíllíñ!*

Finish all your food! ሁሉንም ምግብ ጨርስ! أكمل هذا الطعام كله

kqóódé *v* ግ. be enough, be finished በቃ፣ አለቀ انتهى *Firi kqóódé thá albíírú.*

The water in the well is finished/gone. የጉድጓዱ ውሃ አለቀ። انتهى الماء في البئر

kqóla *v* ግ. 1) eat, chew (for meat only) በላ يستخدم للعظم واللحم وأكل *Maabíthígú walá kqóli hódodó.* Those people do not eat tortoise. እነዚያ ሰዎች ኤሊ

አይበሉም። أولئك الناس لا يأكلون السلحفاة *Partial Syn:* kqáá ; sqéqqla ; thiña .

2) ache, hurt ተጎዳ፣ አመመ يشعر بألم *Thabáñkqo kqóligi.* My arm hurts.

(lit: my arm chews me) እኔ እጄን ተጎዳሁ። *Aakqóli álu.* I have a headache.

እራስ ምታት አለኝ።

kqolo *n* ስ. lower leg እግር (ከጉልበት በታች) الساق

kqolo are (Pronun. Variant: kqolaare) *n* ስ. shin ቅልጥም (የእግር መሃል አጥንት) *Aashapqúthóó gáágu na kqolo are.* I hit my shin on the bamboo.

ቅልጥምን በቀርከሃ መታሁት። ضربني القنا في عظم الساق

kqoloyú *n* ስ. calf (part of leg) ባት ربة الساق *Maaba bóqkoshí na kqoloyú.*

The man hurt his calf (muscle). ሰውየው ባቱን ተጎድቷል። ربة ساق الرجل متورم

kqóntqe *n* ስ. diker ሚዳቆ الغزال *Gali gagóó kqóntqe.* A dog chased a diker.

ውሻው ሚዳቆ አባረረ። طرد الكلب الغزال

kqoñkqoloñ *n* ስ. elbow ክርን الكوع

kqoñkqoña¹ *v* ግ. get burned (food) አረረ اتحرق *Bakqá úquñ né kqoñkqoñishú!*

Don't you let the meat burn! ስጋው ይረርና ችግር ውስጥ ትገባለህ!

هذا اللحم اذا تركته يتحرق سوف تجد العقاب

kqoñkqoña² *v* ግ. scratch አከከ حك *Gali kqoñkqoñi doñóqkedqe.* The dog is

scratching his neck. ወሻው አንገቱን እያከከ ነው። يحك الكلب عنقه *Syn: gúa .*

kqorí *n* ስ. salt ጩው الملح *Daagé kqorí baalá shúgo.* Give me a little salt.

ትንሽ ጩው ስጠኝ። أعطني قليلاً من الملح

kqoróñ *n* ስ. nape ማጅራት قفا الرقبه *Náñ gii ñgó na kqoróñ?* What happened to

your nape? ማጅራትህን ምን ሆነክ? ماذا حدث لرقبتك؟

kqórro *n* ስ. raven ቁራ الغراب *Kqórro dqoñóshí thá sqisqía alú.* Ravens sit in

trees. ቁራው ዛፍ ላይ ይቀመጣል። الغراب فوق الشجرة

kqosh *n* ስ. oil ዘይት الزيت *Ñine fulóó uquñ iñ thá kqosh.* He fried the meat in

oil. እሱ ስጋውን በዘይት ጠበሰው። طبخت المرأة اللحم بالزيت *See: ma kqosh .*

kqosqí (Imp.: kqosqá) *v* ግ. small, little ትንሽ صغير *Gadí kqósinné.* This is the

small child. ልጁ ትንሽ ነው። الطفل الصغير *Syn: baalá .*

kqosqíyu *v* ግ. be narrow ጠበበ ضيق *Thoñorálé kqósqíyu.* The road is

narrow. መንገዱ ጠባብ ነው። الطريق ضيق

kqudédé *n* ስ. 1) woodworm ትል السوس *Shúliñkqa kqóódá kqudede alú.*

Our house is being eaten/finished by woodworm. ቤቱ በትል ተበልቷል።

يبتي كمله السوس *Partial Syn.: amudqu.* 2) dust which the wood worm makes

while eating wood የቀርከሃ ርጋሬ (ትል የበላው) الدقيق الذي ينتج من أشر التسوس

Shúliñkqa gídi kqudédé millañ. There is a lot of dust (from woodworm)

in our house. ቤታችን ውስጥ ብዙ የቀርከሃ ርጋሬ አለ።

kqúúla *v* ግ. break (with force, one thing) ሰበረ ለከሰ *Thañ kqúúlóó hú.*

The cow has a broken leg. ላሚ ሰባራ እግር አላት። البقرة انكسرت رجلها

pl. verb: pqeshá

kqúúlu *v* ግ. break down (in two pieces, solid things) ተሰበረ ለከሰ

Alqarabía kquuluóóqí thá thoñorú. The car broke down on the road.

መኪናዋ መንገድ ላይ ተሰበረች። العربية انكسرت عجلتها في الطريق *Syn:* pqeshu -yú .

kquliña *v* ግ. turn over ገለበጠ

kqulúñ *n* ስ. thirst ጥማት العطش *Aafii kqulúñ, daagé firi ááméera.* I am

thirsty, give me some water to drink. ጠምቶኛል የምጠጣው ውሃ ስጠኝ።

أنا عطشان أعطني ماءً لأشرب

kqurá *v* ግ. hit once መታ ለአሰ *Náñ kquróógáñóne?* Why did you beat him?

ለምን መታኸው? لماذا ضربته? *Syn:* shapqútha; fia 1 .

kquura *v* ግ. clear (a place) ፀዳ ለአሰ *Kquura ñeraqi thá hánduñ.* Clear the

grass from the yard. በሩ ፊትለፊት ያለውን ሳር አጽዳ። أكنس ونظف القش من الباب

kqurfe (Pronun. Variant: akqurfe) *n* ስ. boat መርከብ *Gia kqurfe mín*

tha sqisqía mbá bádqiqi! Make a boat out of strong trees! ከጠንካራ ዛፍ

መርከብ ስራ! أصنع المركب من الخطب القوي

kquria *n* ስ. snake እባብ - الحية - الثعبان *Kquria ziiqí thá ñerayú.* There is a

snake in the grass. ሳሩ ውስጥ እባብ አለ። الثعبان موجود في الخلاء

kqurudá *Pronun. Variant of gurudá*

kqushá *v* ግ. grind, crush ፈጩ ለአሰ *Ali kqushóóqí tha albabúru.*

I ground something on the mill. ወፍጮ ላይ ፈጩሁት። أنا دققت في الطاحونه

Syn: rígisqíña .

L I

-lá *prt የገ.ቃ.ክ.* passive marker *لامه الماضي Aashapqúthóólá thá bele.* I was hit by a stone. *ضربوني بالحجر*

labannamu *num ቁ.* nine (Fadq.) *ጠጐኝ تسعه* *Syn:* thabamannamu, tísaqa, makqera ma olo mohote .

labohole *num ቁ.* seven (Fadq.) *ሰባት. سبعة* *Syn:* thabohoole, sábaqa, makqera ma olo manañkqu .

labohote *num ቁ.* eight (Fadq.) *ስምንት ثمانية* *Syn:* tamania, thaboothe, makqera ma olo mahole .

lafa *v ግ.* miss, fail to hit *አመለጠ الاصابه أخطأ Aadqakqóó mugu thá bání u áné lafalí.* I threw a bamboo stick and missed the antelope. *ቀርከሃ ወርወራ ደኩላ አመለጠኝኝ።* أنا جدعت الغزال بالطرنباش ولم أصبه

lágaziña *v ግ.* 1) turn (inside out , upside down) *ገለበጠ أقلب Lágaziña oráqa mbálé thuuthé!* Turn your clothes inside out! *ልብስህን ወደ ላይ ገልብጠው!* 2) turn over (oneself) *ዞረ أقلب Alhakím kqalóó maabéqí thá áné lágaziña iñalú alqíbiraqí.* The doctor told the person to turn over for an injection. *ሃኪሙ የተኛውን ሰውዬ ለመርፌ እንዲዞር ነገረው።* *Syn:* hurmíñá -qi .

lakín (From:Arabic) *conn መግ.* but *ነገር ግን لكن Zíigé aapqeriñí assabá lakín walá madilí.* I think I will come tomorrow, but I do not know (for sure). *ነገ የምመጣ ይመስለኛል ነገር ግን አላውቅም።* *Syn:* ílla . *يمكن أن أحضر غداً لكن لا أعرف*

lákqasqa *v ግ.* add (solids only) *ጨመረ (ጠጣር ነገርን ብቻ)(ሁሉንም) كب* *Lákqasqa assúkar tha sháyuéqí!* Add sugar to the tea! *ሻይ ውስጥ ሁሉንም ስኳር ጨምር!* *كب السكر في الشاي* *Partial Syn.:* thapqá -qi ; *Syn:* thuudqa, fuudqa .

laaña *v ግ.* stumble over, trip, kick (unwillingly) *ተደናቀፈ أرفس Ma ñgó laaña húñhudq hu bobothí.* If you trip over a stump, your foot will hurt. *እንቅፋት ከመታህ እግርህ ይጎዳል።* اذا ضربك الضقل يؤلمك

lánkqa *n ስ.* village *መንደር القرية* *Fadq. for* alhílla

lé *conn መግ.* as well as, too *እናደግሞ أيضاً Gíñbuushú lé misqé thiñi zili.* Animals as well as birds eat grain. *እንስሳት እናደግሞ ወፎች እህል ይበላሉ።* *Lé hathâñ shiñ shámhá kqalóóñanenno.* We, too, have said like this. *እኛም እንዳልነው ነው።* نحن أيضاً قلنا ذلك *See:* léé.

-lé *dem አምል*. this (close to speaker) ይህ *هذا* *Náñ mbálé?* What is this? ؟ ما هذا
See: -lo, -thí.

léé *prt የጌ.ቃ.ክ*. emphasis marker for the following word ዋናን ቃል የሚያመለክት
علامه التشديد في الكلمه التي تتبعها *Bakqá thiñañóne, shan sqisqíalé léé na are, ma*
thiñañó ñgó mushi mushe azzé! Do not eat it, because if you eat this
tree's fruit, you will surely die! ከዚህ ፍሬ እንዳትበላ ከበላኸው ትሞታለህ!
لا تأكل هذه الثمرة لأنك لو أكلت ثمرتها تموت See: lé .

alíí (der.) *prt የጌ.ቃ.ክ*. expression of reproof, emphasis, only sentence
initially ما أنا *Alíí ali dqokqothi ñgó!* *Náñ walá móthigañógé rootha?*
I am asking you! Why do you not answer me? እየጠየኩህ ነው! ምንድነው
ያልመለስክልኝ? مايسألك لماذا لاترد لي ؟ *Alíí shiniráñkqonné!* This is my donkey!
ይህ የኔ አህያ ነው። هذا حمارى

lebena (Pronun. Variant: nebemsha) *v ግ*. send ላክ *أرسل* *Fadq. for ágena*

lémmín (From:Arabic) *adv ተ.ግ*. until እስከ *حتى* *Dquíñagí thalé lémmín*
áámathô. Wait for me here until I come back. እስከምመለስ እዚህ ጠብቀኝ።
Syn: líssa 2 .

lemún (From:Arabic) (Free Variant: allemún) *n ስ*. lemon ሎሚ *الليمون*

-li *pro ተ.ሰ*. I (1.sg subject) እኔ-ሁ *أكلت / ضمير المتكلم* *Thiñóólí*. I have eaten.
أنا أكلت

líá *v ግ*. 1) wrap ጠመጠመ፣ ጠቀለለ *لف* *Aathíqí shéélé kquriá dqááñi ma líá*
sqisqía. I saw a big snake that wrapped its body around the tree. ትልቅ
እባብ ዞፍ ላይ ተጠምጥሞ አገኘሁ። أنا وجدت ثعبان كبير لف الشجرة Syn: liikqa alú .

2) twine ጠቀለለ *لف* *Lía diiñílé ma ñgó kqóóda áre*. Twine the rope when
you have finished. ስትጨርስ ገመዱን ጠቅልለው።

líída *v ግ*. close ጠቃ *اقفل* *Líída hánduñ!* Close the door! በሩን ዝጋ! *اقفل الباب*

liffa (From:Arabic) *v ግ*. walk around, walk in circle ዞረ (በእግር) *يجوم* *Thañalé*
liffaqi míllañ tha alqasarayu. This ox walks around the oilpress a lot.
هذا الثور يلف كثيراً في العصاره ። በሬው በዘይት መጭመቂያው ዙሪያ ይዞራል።

liikqa alú *v ግ*. wrap up ጠቀለለ *ملفوفاً* *Maaba liikqá orákqedqe álú*. The man
wrapped up his clothes. ሰውየው ልብሱን ጠቀለለ። لف الرجل ملابسه Syn: líá 1 .

linkqá *n ስ*. resin, glue መጫ *الصمغ* *Sqisqíalé maa pqúsqikqe linkqá míllañ*.
There is a lot of resin on this tree. እዚህ ዛፍ ላይ ብዙ መጫ አለ።
في الشجرة صمغ كثير

lípqishiña *v* ግ. switch off አጠፋ أطفئ *Lípqishiña albatqaría!* Switch off the flashlight! ባትሪውን አጥፋ! أطفئ البطارية

lissa (From:Arabic) 1) *conn መግ.* until እስከ... ድረስ حتى *Aadqoñóshí thálé lissa adí máthóñó.* I will be sitting here until you come back. እስከምትመለስ ድረስ እዚህ እቀመጣለው። أنا أجلس هنا حتى ترجع 2) *adv ተ.ግ.* until እስከ... ድረስ الى *Wala kanai, maabá lé pqereñ sqii rootha tha pishí lissa.* Until now, this person does not speak well. እስከ አሁን ድረስ ይህ ሰው በደንብ አይናገርም።
Syn: lémmin .

lísqa -qi *v* ግ. be close to ቀረበ كن قريباً له *Shúliñkqo lísqi sqisqía dqááñíqi.* My house is close to the big tree. የኔ ቤት ለትልቁ ዛፍ ይቀርባል።
بيتي قريب من الشجرة الكبيرة *Syn:* ithiga .

-lo *dem አምል.* that (close to listener) المستمع / قريباً الى *Shainéa na roothálo?* How did you say that? ما هذا الكلام؟ *Shúriña thálo!* Stand where you are! *ያለህበት ቦታ ቁም!* قف هناك *See:* -lé, -thí .

lúúbá *n* ስ. barn ጎተራ /السوييه /مخزن بلدى للمحاصيل *Walá hatháñ pqáálóó assánalé, lúúbáñkqa walá maíyu gíñmáñ.* We did not farm this year, so our barn is empty. በዚህ አመት ስላላረሰን ጎተራችን ባዶ ነው። نحن ما زرعنا السنه - سويتنا مافيه شئ

lufá *v* ግ. fall ወደቀ وقع *Ali lufóó thiri mín thá sqisqía alú.* I have fallen down from the tree. ከዛፍ ላይ ወደቀ ነበር። أنا وقعت من فوق الشجرة الى الأرض
Syn: sqikqá 1 .

luñkqí *n* ስ. suet, fat soft like butter ጭራ الودك *Aashibilóó lunkqí.* I bought suet. ጭራ ገዛሁ። أنا اشتريت الودك

M m

ma¹ (Irreg. Infl.: -mma; maa-; Past: má; Habit. Past: mmama) cop የመ.ግ. be, become ሆነ أصبح / تحول Aafédí áma agúr. I want to become a leader. አለቃ መሆን እፈልጋለሁ። أريد أن أكون قائداً See: maané .

ma apqarí (Pronun. Variant: mapqarí) v ግ. be selfish, greedy, stingy ራስወዳድ ሆነ بخيل Maabálé ma apqarí, walá daa gíñmáñ alú. This man is selfish, he does not give anything. ይህሰው ራስወዳድ ስለሆነ ምንም ነገር አይሰጥም። هذا الرجل بخيل لا يعطى شيئاً

ma dquutha adj ቅ. dark grey ሰማያዊ፣ ግራጫ رمادى Alqarabíamáñ shúgo adóóqí mbá ma dquutha. A car that is grey like this one has come. جاءت عربه رماديه

ma gaashá adj ቅ. yellow ቢጫ أصفر Abbá shibilóó albúhiá ma gaashá. My father bought yellow paint. አባቴ ቢጫ ቀለም ገዛ። اشتري أبى بوهيه صفراء

ma íyu (Past: máá íyu) v ግ. have inside አለው يحوى / ملئى Álgubáyá ma íyu firi. There is water in the cup. ከባያው ውሃ አለው። الكبايه فيها ماء Partial Syn: hóri . See: iyú .

ma kqosh v ግ. fat ጮማ شحمان Uqúñá ma kqosh sqabí. The meat's fat is tasty. የስጋው ጮማ በጣም ይጣፍጣል። اللحم الشحمان لذيذ Gíñbuushúlé ma kqosh millañ. This animal has a lot of fat. ይህ እንስሳ ብዙ ጮማ አለው። هذا الحيوان شحمان See: kqosh .

ma sheetqán (From:Arabic) adj ቅ. ill mannered, bad tempered ጩቅጫቃ፣ ነጭናጫ الشيطان Maabá ma ashetqán núliñi fámiií. A bad tempered man always starts quarreling with people. ነጭናጫው ሰውዬ ሁሌ ከሰዎች ጋር ይጫጫሃል። الرجل الشيطان يتعدى على الناس Ant: masikín ; See: sheetqán .

ma² conn መግ. if ከ اذا Ma ñine adôqi, ali shiñ ádí. If he comes, I will go. እሱ ከመጣ እኔ እሄዳለሁ። اذا جاء أنا أمشى كذلك

ma álé conn መግ. while, simultaneously በአንድ ላይ(ጎን ለጎን) أثناء Ñine adí ma álé zañzañi gíñ gárraóóné. He is going away thinking about what he has learned. እሱ የተማሩትን እያስታወሰ ይሄዳል። يمشى وهو يتذكر ما درسه

maaba (Pl.: maabí) n ስ. person ሰው الانسان maabí dgoñondí elderly people ሸማግሌዎች(ትልልቅ ሰዎች)። الناس الكبار

maabá ádaralé (Free Variant: maabá ádarú) *n* ñ. native person ተወላጅ
 ابن هذا البلد *Maabálé maabá ádaralé rímaané*. This is a native person.

ይህ ሰው የዚህ አገር ተወላጅ ነው። هذا الرجل من هذا البلد

maabá ágarrañí *n* ñ. teacher አስተማሪ / الأستاذ / المعلم *Maabá ágarrañí*
dqokqothiñi geedí. The teacher asks children questions. አስተማሪው

ተማሪዎቹን ጥያቄዎች እየጠየቀ ነው። يسأل المعلم تلاميذه أسئلته See: gárra .

maabá ga fuudá (Free Variant: ndá ga fuudá) *n* ñ. merchant ነጋዴ

التاجر *Fadq. for attáájir*

maabá giidó *n* ñ. Lord, lord (lit. person of ruling) المخلوق *Maabá giidó*

ñinéñ hálágági. It is the God who created me. እግዚአብሔር ነው የፈጠረኝ።

الله هو الذى خلقنى Syn: Álla ; See: gíida .

maaba idelé (Pl.: maabí fáálé) *n* ñ. man ወንድ الرجل *Maabí fáálé zaaqígú*

tha alhárbúé The men are going off to war. ወንዶቹ ወደ ጦርነት ሄዱ።

الرجال ذاهبون الى الحرب

maabá íthíguqi tháñ (Pl.: maabí íthíguqi tháñ) *n* ñ. neighbour ጎረቤት الجار

Maaba ithigulíqi tháñinné. This man is my neighbour. ይህ ሰው ጎረቤቴ ነው።

هذا الرجل جارى Syn: ajaar, adigu ; See: ithiguqi tháñ .

maabá madi thabá *n* ñ. hunter አዳኝ الصياد *Maabá madi thabá walá lafi*

gíñmáñ ma shapqúháné. A hunter does not miss if he shoots something.

አዳኙ ከተኮሰ አንድ ነገር አይስትም። الصياد لا يخطئ شيئاً اذا ضربه

maabá pqalí *n* ñ. farmer ገበሬ المزارع *Tha añsqakqale maabí pqalí shákqalí*

míllañ. During the rainy season farmers work a lot. በክረምት ወራት ገበሬዎች

በጣም ይሰራሉ። يعمل المزارعون كثيراً في الخريف See: pqáala .

maabá pqilu ñgó thá gundi (id.) *n* ñ. advocate, intercessor (lit. man who

quarrels for you from behind) ጠበቃ *Maabá pqiluñgó thá gundi walá*

gídíñóá? Do you not have an intercessor? ጠበቃ የለህም? ما عندك محامى ؟

Syn: maabá zíí ñgó hu, maabá shúriñi ñgó thá gundi, almuhámi .

maabá shimbilú *n* ñ. rich person ሀብታም صاحب الثروة *Maabá shimbilú gídí*

fuuda míllañ. A rich man has a lot of money. ሀብታም ሰው ብዙ ብር አለው።

صاحب الثروة عنده قروش كثير

maabá shúriñi ñgó thá gundi *n* ñ. advocate, intercessor (lit. man who

stands behind you) ጠበቃ المحامى *Maabá shúriñ ñgó thá gundi walá gídíñóá?*

Don't you have an intercessor? ጠበቃ የለህም? Syn: maabá zíí ñgó hu,

almuhámi, maabá pqilu ñgó thá gundi .

maabá thuuthó *n* ስ. foreigner የውጭ ሀገር ሰው *أجنبي* *Maabálé maabá thuuthó* *ímmaané*. This man is a foreigner. ይህ ሰው የውጭ ሀገር ሰው ነው። هذا الرجل أجنبي
See: thuutha .

maabá zíí ñgó hu *n* ስ. advocate, intercessor, defender ጠበቃ *المحامي* *Walá ali gídi maabá zíigé hu*. I do not have a defender. እኔ ጠበቃ የለኝም።
 أنا ما عندى محامى *Syn: maabá shúriñi ñgó thá gundi, almuhámi, maabá pqilu ñgó thá gundi .*

maabí *n* ስ. people ሰዎች *الناس* *Pl. of maaba*

maabí fáálé *n* ስ. men ወንዶች *Pl. of maaba idelé*

maada *v* ግ. know, realize አወቀ *أعرف* *Ñgó madi rutqánayá?* Do you know the Bertha language? በርትኛ ታውቃለህ? هل تعرف الرطانه *Syn: fágada 2 .*

maada -qi *v* ግ. see, look አየ *أظنر اليه* *Maadóó ábuneqi*. His father saw him. አባቴ አይቶታል። شاف أبوك

maada -yú *v* ግ. know well, think about አሰበ *Maada oráleyú ñíshíñó!* Think about what you are wearing! ስለሰበሰከው አሰብ።

maada gundi *v* ግ. know from now on, be aware, ከዚህ በኋላ እወቅ *Maada gundi mín shókqóñ tha walá ali máthí daa ñgó gíñmáñ!* Know that from now on I will not give you anything again! ከዚህ በኋላ ምንም ነገር እንደገና እንደማልሰጥህ እወቅ።

maada íyu *v* ግ. fit (clothes) ልክህ ሆነ *لائق* *Oralé maadá ñgó íyu gábul.* These clothes fitted you well before. ከዚህ በፊት ይህ ልብስ ልክህ ነበር።

mááda *n* ስ. stall, pen በረት *حظيره - زرييه* *Hatháñ gióó thañíñkqáthé máádá tqokqoló.* We have built a new stall for our cows. ለላሞቻችን አዲስ በረት ሰራን። نحن عملنا زرييه جديده لأبقارنا

madañ *n* ስ. pig, warthog ከርከር *الحلوف* *Madañ thiñóó ziliñkqo.* A warthog ate my crop. ሰብሌን ከርከር በላው። الحلوف أكل عيشي

madqá *v* ግ. follow ተከተለ *تابع* *Gáliñkqo madqíshégi tha súúgúé.* My dog followed me to the market. ወሻዬ ገበያ ተከትሎኝ ሄዷል። تابعتني كلبى الى السوق

madqíq *adj* ቅ. dumb and deaf *Gadilé ma madqíq.* This child is dumb and deaf ይህ ልጅ ዲዳና ድንቆር ነው።

máága *v* ግ. drive cattle ነዳ (ለእንስሳት) *يسوق البهائم* *Máága miálégú thayúé.* Drive these goats home. ፍየሎቹን ወደቤት ንዳቸው። سوق هذه البهائم الى البيت

maholañ *num* ቁ. two ሁለት اثنين *Fadq. for holoñoníñ .*

mahoole *num* ቁ. two ሁለት اثنين *Belej., Und. for holoñoníñ .*

makqerá *num* ቁ. six (Fadq. Und. Belej.) ስድስት ستة *Syn: sítta .*

makqera ma olo mahole *num* ቁ. eight (lit.: six having two on top) (Belej.) ስምንት ثمانية *Syn: tamania, labohote, thaboothe .*

makqera ma olo manañkqu *num* ቁ. seven (lit.: six having one on top) (Belej.) ሰባት سبعة *Syn: thabohoole, sábaqa, labohole .*

makqera ma olo mohote *num* ቁ. nine (lit.: six having three on top) (Belej.) ስጠኝ تسعة *Syn: thabamannamu, tísaqa, labannamu .*

makqoshu *num* ቁ. five (Und.) አምስት خمسة *Syn: hámsa, makqozu .*

makqozu *num* ቁ. five (Belej. Fadq.) አምስት خمسة *Syn: makqoshu, hámsa .*

maala *v* ግ. change ቀየረ (ለወጠ) بدل - غير *Orálé walá madi ñgó íyu, maala tha mánáñ.* These clothes do not fit you, change them for some others.

ይህ ልብስ የማይሆንህ ከሆነ በሌላ ቀይረው። اذا هذا اللبس لا يناسبك بدله بآخر

maalu yú *v* ግ. exchange ተለዋወጠ غيره / بدله *Adó añ maalu arádiñkqayú.*

Let us exchange our radios. ሬዲዎናችንን እንለዋወጥ። تعال نتبادل الراديو

maalá *adj* ቁ. dumb ዲዳ البكم / الصم *Maabálé ma maalá, walá gádari roothá.*

This man is dumb, he is unable to speak. ሰውየው ዲዳ ስለሆነ መናገር አይችልም። هذا الرجل أكم لا يستطيع أن يتكلم

mamá *n* ስ. aunt (father's sister) አክስት عمه *Mamá abbá bábáné né maané.*

My aunt is my father's sister. አክስት የአባቴ እህት ነች። عمتي هي أخت أبي

Partial Syn.: amamá baalá ; amamá dqááñí .

maamánáñ (Fadq.: mamáñ) *pro* ተ.ስ. someone, other አንድ ሰው انسان آخر

Maamánáñ dqoñóshí thá sqísqía hu. Someone is sitting under the tree.

አንድ ሰው ዛፍ ስር ተቀምጧል። في انسان يجلس تحت الشجرة *See: -máñ .*

mamáñ (Free Variant: ndámáñ) *pro* ተ.ስ. someone, other (Fadq.) አንድ ሰው

انسان آخر *Mamáñ dqoñóshí thá sqísqía hu.* Someone is sitting under the

tree. هنالك انسان يجلس تحت الشجرة

Fadq. for maamánáñ

maná *v* ግ. 1) ripen, become soft በሰለ፣ ደረሰ نضج *Almóz walá mané.*

The bananas are not ripe yet. ይህ ሙዝ አልበሰለም። لم يستو الموز *Syn: pqiisha .*

2) heal ዳካ شفا أصبح معافي *Bokqoshiñgiñáthí mané.* That wound healed.

ያ ቁስል ድኗል።

mánañ *pro* ተ.ስ. other, some ሌላ ሌላ ሌላ *Yaguthálégú harábé, ñgó daogéqí*
mánañ. Those fish are spoiled, give me some others. እነዚህ አሳዎች
ተበላሽተዋል ሌላ አሳ ሰጠኝ። هذه السمكات خسرت أعطني سمكات غيرها

manañkqu *num* ቁ. one (Fadq., Und., Belej.) አንድ واحد *Syn: dqukqúnúñ .*

mandáñ *adv* ተ.ግ. fast *Free Variant of mindáñ*

maané *cop* የመ.ግ. is (3.sg: be) ነው انه *See: ma¹ .*

mannamu *num* ቁ. four (Fadq., Und., Belej.) አራት أربعة *Syn: arba .*

mansqaré (Fadq.: múfath) *adv* ተ.ግ. 1) tomorrow ነገ ግደ / اذا أصبح / غداً *Hatháñ zááqí*
thá gáfú mansqaré. We are going to the farm tomorrow. ነገ ወደ እርሻ
እንሄዳለን። نحن نمشي البلاد بكره *Syn: assabá .* 2) at dawn ንጋት *See: añsqasqír,*
sqará añ .

-máñ *det* መግ. some (unknown yet specific) የሆነ انه *Alqarabíamáñ shúgo*
adóóqí mbá ma dquutha. Some car came by that was blue like this.
የሆነ ሰማያዊ መኪና መጥቶ ነበር። في عريه سماويه جاءت *See: maamánáñ .*

máñgáma *pro* ተ.ስ. *Pronun. Variant of mbáñgáma*

mañgifa (Fadq.: áthogodqiño) *n* ስ. bed አልጋ السرير / العنقريب *Aadírshí thá*
mañgifa álú. I am sleeping on the bed. እኔ አልጋይ እየተኛው ነው።
أنا أنوم فوق العنقريب

máñkqa *pro* ተ.ስ. *Pronun. Variant of mbáñkqa*

máñkqo *pro* ተ.ስ. *Pronun. Variant of mbáñkqo*

mapqarí *v* ግ. *Pronun. Variant of ma apqarí*

mará *v* ግ. take, receive out of someone's hand ወሰደ خذ *Mará fuuda*
almozéqí. Take the money for the bananas. የመ-ዙን ገንዘብ ውሰድ።
خذ قروش الموز *Partial Syn.: hasqúla ; Syn: íqíñ . See: máří, ámara .*

maré *pro* ተ.ስ. they (3.pl.) እነሱ هم *Maré záóóqígú*. They have come.
እነሱ መጥተዋል። جاؤا

-máre *poss* አገ.ተ.ስ. their የእነሱ هم *Alla hoshala alfikramáre tháñ*. God looked
at their thoughts. እግዚአብሔር የእነሱን ሃሳብ አየ። الله ينظر الى نياتهم

márhahá *n* ስ. algae ሻጋታ الطحلب *Márhahá pqúsqí thá firu*. Algae grows in
water. ሻጋታ ውሃ ውስጥ ይበቅላል። تنبت الطحالب في المياه

máří *v* ግ. be transmitted (only diseases) ተላለፈ ينتقل *AIDS máří tha zína*.

AIDS is transmitted by sexual intercourse. ኤድስ በግብረሰጋ ግንኙነት
ይተላለፋል። ينتقل مرض الأيدز بالزنا *See: mará, ámara .*

- márra** (From:Arabic; Dual: marratéén; Pl. marrat) *n* ስ. once, one time
 አንዴ፣ ...ጊዜ ሆኖ *Aazióóqí tháñgáma taláta marrat*. I have been at your (pl)
 place three times. አንተ ጋር 3 ጊዜ ነበርኩኝ። أنا كنت عندكم ثلاثه مرات *Aafédqí ñgó*
pqaadagi márra. I want you to help me once. አንድ ጊዜ እንድትረዳኝ
 እፈልግሁለሁ። أريدك أن تساعدني مرة
- márshí** (Imp.: mársha) *v* ግ. be fat ወፈረ ሰሙን *Maabálé márshí*. This man is
 fat. ይህ ሰው ወፍራም ነው። هذا الرجل سمين {only for living beings}
- márthé** *pro* ተ.ስ. for/to them (3.pl.DAB) ለእነሱ ለም *Kqala márthé thá már é záo*.
 Tell them to come. ለእነሱ እንዲመጡ ንገራቸው። قل لهم يحضروا
- marú** *n* ስ. cat ድመት / الكديس / القط *Marú adé thayúéqí*. The cat went home.
 ድመቷ ወደ ቤት ሄደች። ذهب القط الى البيت
- masááfa** (From:Arabic) *n* ስ. far place ፍቅ ቦታ مسافه *Tha maré gúda sáwa*
masááfa. They lived together in a far away place. እነሱ ፍቅ ቦታ አብረው
 ይኖራሉ። يعيشون سويا في مكان مسافه بعيده من هنا *Syn: añ squiriñí* .
- masikín** (From:Arabic) *adj* ቅ. 1) well behaved, good natured ጩዋ مسكين
Maabá ma masikín dqañóshí sqíí, walá rothí. A well behaved man sits
 quietly and does not talk. ጩዋ ሰው በፀጥታ ይቀመጣል ደግሞም አያወራም።
 Ant: ma sheetqán . 2) humble ትሑት
 See: almisikín .
- maashí** *n* ስ. brother-in-law የሚስት ወንድም አማኝ /نسب أخ الزوجه *Maashí pqadi*
abbá milláñ. My brother-in-law helps my father a lot. የሚስቴ ወንድም አባቴን
 በጣም ይረዳል። نسيبي ساعد أبي كثيراً
- mááshuñ** (Pronun. Variant: mááshu) *n* ስ. claw, fingernail ጥፍር الظفر *Aahibí*
borid na mááshuñ. I am afraid of the lion's claws. እኔ የአንበሳ ጥፍር እፈራለሁ።
 أخاف من ظفر النمر
- masqalo** *n* ስ. *Pronun. Variant of mazalo*
- masqárgédqí** (Pronun. Variant: masqárkqédqi) *n* ስ. bat የለሊት ወፍ - الوطواط
 Masqárgédqí thábíthañ ñinéñ baabádiné. Bats fly in the
 night. የለሊት ወፍች የሚበሩት በሌሊት ነው። يطير الخفاش في الليل
- másqbaalá** (Pronun. Variant: mésqbaalá) *n* ስ. very old woman አሮጊት, የጃጅች
 Másqbaalá ádí thá faasqí. An old woman walks with a walking
 stick. አሮጊቷ ከዘራ ይዛ ትሄዳለች። تمشي العجوز بالعصا *See: baráñ baalá* .
- matuma** *num* ቁ. ten (Fadq., Und., Belej) አስር عشره *Syn: áshara* .

matuma ma zii olo maholañ *num* ቁ. twelve (lit: ten having two on top)

(Fadq.) አስራ ሁለት *أثنا عشر* *Syn:* itqnashar, matuma zii olo mahoole, matuma ma olo mahola

matuma mahola *num* ቁ. twenty (lit: two tens) (Belej) ሃያ *عشرين* *Syn:* kqisqiri, ishiríñ .

matuma zii matuma *num* ቁ. hundred (lit: ten being ten) (Fadq.) መቶ *مائة* *Syn:* kqisqiro makqoshu, mía, kqishiri .

matuma zii olo mahoole *num* ቁ. twelve (lit: ten being on top of two) (*Und.*)

አስራ ሁለት *أثنا عشر* *Syn:* itqnashar, matuma ma zii olo maholañ, matuma ma olo mahola .

mathá *v* ግ. return back, go away again ተመለስ፣ ሄደ *أرجع / عود* *Mathá*

thaayúéqí! Go back home! ወደ ቤት ሄድ! *أرجع البيت* *See:* máthí .

mathô (der.) *v* ግ. return here, come back ተመለስ *Mathô thaayúéqí!* Come back home! ወደ ቤት ተመለስ! *أرجع البيت*

máthí *adv* ተ.ግ. again, also እንደገና፣ -ም *ثاني* *Ñgó máthí adôqí bárdúá?* Even you came again. አንተም እንደገና እንድትመጣ። أنت ثاني جاي؟ *Syn:* físh, gáne, tááni . *See:* mathá .

mazá *v* ግ. accustomed to, get used to, ለመደ *اعتاد / تعود* *Maabálé mazé thá áné hásqúla giñ dqááñí.* This man was accustomed to taking the big piece.

ይህ ሰው ትልቁን ቁርጥ የመውሰድ ልምድ አለው። *هذا الرجل اعتاد أن يحمل الأشياء الكبيرة*

mazalo (Pronun. Variant: masqalo) *n* ስ. rainbow ቀስተዳመና *Ñgó*

madi mazalóthíqi thá shorúá? Do you see that rainbow in the sky? ሰማዩ ላይ ያለው ቀስተዳመና ይታያል? *هل ترى قوس قزح في الفضاء؟*

mbá *relpro* አገ.አፀ. the one that, which የ- *حق* *Mín thá musháñiléyúgú ziiqí mbá*

sqawariñí u mbá shúnshuniñí. Amongst these girls, there are pretty ones and ugly ones. ከነዚህ ልጃገረዶች ውስጥ የሚያምሩም የማያምሩም አሉ።

من أولئك البنات فيهن الجميلات والقبيحات

mbá ndaló *interrog* መጠ.ተ.ስ. whose የማን *حق من؟ Mbá ndaló?* Whose is it?

የማን ነው? *حق من؟*

mbákqedqe *pro* ተ.ስ. his, hers (3.sg) የሱ፣ የእርሷ *حقها / حقها*

mbálé *pro* ተ.ስ. this (close to speaker) ይህ *Mbálé mbáñkqo u mbáthí*

shíñ mbáqa. This is mine; that is yours. ይህ የእኔ ነው ያ ደግሞ ያንተ ነው።

هذا حقى وذاك حقك

mbálo *pro +ñ.* that (far from speaker, close to listener) **ያ** ذاك

mbámáre *pro +ñ.* theirs (3.pl) **የእነሱ** حقهم *Mbámáre gori mbáñkqa.*

Theirs are better than ours. **የእነርሱ ከእኛ ይበልጣል።** حقهم يغلب حقنا

mbáñgáma (Pronun. Variant: máñgáma) *pro +ñ.* yours (2.pl) **የእናንተ** حقكم

mbáñkqa (Pronun. Variant: máñkqa) *pro +ñ.* ours (1.pl) **የእኛ** حقنا

mbáñkqo (Pronun. Variant: máñkqo) *pro +ñ.* mine (1.sg) **የእኔ** حتى

Mín mbá kqodi ásaadaqa baró, áñ thiña baró shiñ mbáñkqo. When your

packed lunch is finished, let us then eat mine. **የአንተ ስንቅ ካለቀ የእኔን ደግሞ**

እንብላ። زادك لو انتهى بعدها نأكل حتى

mbáqa *pro +ñ.* yours (2.sg) **የአንተ** حقك *Ma ñgó dámi asáád ñgó hásqúlo,*

áñ zaa ma thiñiña mbáqa. Mín mbá kqódíné baró, áñ thiña baró shiñ

mbáñkqo. If you have a packed lunch with you, let us go while we eat

yours, when it is finished, let us then eat mine. **ስንቅ ካለህ እየበላን እንሂድ**

ሲያልቅ የእኔን ደግሞ እንብላለን። خذ الزاد معك تأكله في الطريق وإذا كمل حقك بعدها نأكل حتى

mbáthí *pro +ñ.* that (far from speaker and listener) **ያ** ذاك *Walá thiñilí*

mbáthí. I don't eat that. **እኔ ያንን አልበላም።** أنا لا آكل ذلك

mbágishú *n ñ.* evening **ምሽት** في المساء *Ñgó haalóo alíliñ ndu mbágishúá?*

Do you hear the hyena in the evening? **ማታ ጅብ ሲጮው ሰምታሃል?**

أنا سمعت الذئب يعوى في الليل

-me *prt የገ.ቃ.ክ.* please (to make imperative polite) **እባክህ** من فضلك *Bíida ñera*

alú ma pqishímé. Please, pick out the grass well. **እባክህ ሳሩን በደንብ ንቀል።**

من فضلك أقلع القش كويس *See: -shu .*

menémeniñí *v ግ.* sweet (with sugar) **ጣፈጠ** حلو *Ñonshó menémeniñí.*

Honey is sweet. **ማር ጣፋጭ ነው።** العسل حلو *Syn: sqabí 2 .*

méera *v ግ.* drink **ጠጣ** أشرب *Hatháñ méri firi.* We are drinking water. **እኛ ውሃ**

እየጠጣን ነው። نحن نشرب الماء

merere *n ñ.* sheep **በግ** الضأن / الخروف *Merere thiñi ñera.* Sheep eat grass. **በግ ሳር**

ይበላል። يأكل الضأن الحشائش

meshérgéñ (Pronun. Variant: mushérgéñ; mashérgéñ) *n ñ.* guineafowl

ጅግራ دجاج الوادي *Meshérgéñ misqé ñeró né maané.* A guineafowl is a wild

bird. **ጅግራዎች የዱር ወፎች ናቸው።** دجاج الوادي من الطيور البريه

meteke *n ñ.* elephant **ዝሆን** الفيل *Belej., Fadq. for úñ, alfíl*

mia *n* ስ. goat ፍየል الماعز *Borid kqóla mia*. The lion ate the goat. አንበሳው ፍየሏን በላት። أكل الأسد الغنم

mía (From:Arabic) *num* ቁ. hundred (M) መቶ مائة *Syn:* kqisqiro makqoshu, kqishiri, matuma zii matuma .

míhi *n* ስ. *Pl. of niñé*

míhilé (Pronun. Variant: míilé) *adj* ቅ. female ሴት أنثى *Pl. of niñelé*

milí (Imp.: miila) *v* ግ. be black ጠቆረ أصبح أسوداً *Sqakqá ázolahé milí*.

The ground on this hill is black. የእዚህ ትረብታ አፈር ጥቁር ነው።

تراب هذا التل أسود *See:* amilañañ .

miila áre *v* ግ. be blind አይነ ስውር ሆነ أعشى *Ñine adí milí áre*. He is going to become blind. እሱ አይነ ስውር ሊሆን ነው። هو سوف يصير أعشى

miila gúndi *v* ግ. set (for moon, sun) ጠለቀች أظلم *Zigi ma miilá gúndi añ*

miiluqí. When the moon sets it becomes dark. ጨረቃዋ ከጠለቀች ይጨልማል።
إذا غابت الشمس يظلم المكان

miilu añ *v* ግ. become dark እየጨለመ ነው أظلم المكان *Mín mbá miilaóó zígí*

gúndi, né miiluo añ. When the moon set, it became dark. ጨረቃ ስትጠልቅ ይጨልማል።
إذا غاب القمر يظلم المكان *see:* amilo, ámilu añ .

millañ *adv* ተ.ግ. a lot of, very much, plenty ብዙ كثير *Ñera ziiqí millañ*.

There is a lot of grass. ሳር ብዙ አለ። القش كثير

mímbá *Pronun. Variant of mín mbá*

mín (From:Arabic) *prep* መዋ. from ከ من *Mín thá buliyú ñinéñ ádóóné*.

She is coming from the river. ከወንዙ እየመጣ ነው። هو جاء من النهر

mín mbá (Pronun. Variant: mímbá) *conn* መፃ. 1) since, from the time when ከ.ጀምሮ ነ *Aagídi yoméñ mín mbá ádóólí*. It is two days since I came.

እኔ ከመጣሁ ጀምሮ ሁለት ቀን ሆኖኛል። أنا مما جئت لي يومين 2) after, when, as,

(consequently) ከ.በኋላ بعد ذلك *Mín mbá thúróné haashi, áné baró*

kqalagéqí thá iya. When he didn't find a shepherd, then he told me to herd. እረኛውን ከአጣው በኋላ እኔ እንድጠብቅ ነገረኝ።

mindáñ (Free Variant: mandáñ) *adv* ተ.ግ. immediately, fast ቶሎ سريعاً

Kátaba mindáñ! Write fast! ቶሎ መፃፍ። أكتب سريعاً

misqá buushú *n* ስ. quill (very long feather) ብዕር፣ ላባ ريش الدجاج *Misqá*

buushúlé squriñí. This feather is long. ይህ ላባ ረጅም ነው። هذا الريش طويل

gen: misqé bush . *See:* misqé .

misqé *n* ስ. hen, chicken ደሮ الدجاج *Misqé dqááñinne*. It is a big hen.

ትልቅ ደሮ ነው። هذا دجاج كبير *See: misqá buushú* .

misqé bush *n* ስ. feather (general term) ላባ ريش الدجاج *Ma maabí kqitha*

misqé ñalú walá kqólá thá misqé bushle. When people slaughter a chicken, they do not eat it with its feathers. ሰዎች ደሮ ሲያርዱ ከነላባው

አይበሉም። اذنا الناس ذبحوا الدجاج لا يأكلونه مع الريش *spec: misqá buushú* .

misqé shoorú *n* ስ. bird that can fly ወፍ طير الجو *Misqé shoorúgú dqááñi tha*

alaynat míthil: amaré, meshérgéñ, gúrgúdú, begú ñinéñ maamaré.

There are many kinds of birds: partridge, guinea fowl, dove, eagle.

ብዙ አይነት የወፍ አይነቶች አሉ፡ ቆቅ፣ ጎጥጎጥ፣ እርግብ፣ ንስር።

الطيور أنواعها مثل - الكوير - دجاج الوادي - القمري - الصقر - هذه كلها من الطيور

Partial Syn.: gíñ shoorú .

míthil (From:Arabic) *prep* መዋ. like እንደ مثل *Maabá ma zozo gagalá alú*

míthil gali. A lazy person is chased away like a dog. ሰነፍ ሰው እንደ ውሻ

ይባረራል። الرجل الكسلان يطرد مثل الكلب

-mma *v* ግ. be, become (with preverbal subject) أصبح / كان *Irreg. Infl. of ma¹*

mmama- *v* ግ. used to be (post-verbal subject) ነበር أصبح *Habit. Past of ma¹*

mmaané *Spell. Variant of né maané*

mogíré *n* ስ. sand flea መጅሌ بيض النطاط *Aahióó mógire hu*. A sand flea got

into my foot. መጅሌ እግራ ውስጥ ገባች። دخل بيض النطاط في رجلى

mohote *num* ቁ. three (Fadq., Belej.) ሶስት ثلاثة *Syn: talata, moothe* .

mol *adj* ቅ. be disabled (physically) አካለስንኩል ሆነ المعاق عضوياً *Maabí ma mol*

walá gádari ashúkqulgú. Disabled people are not able to work.

አካለስንኩሎች መስራት አይችሉም። الناس المعاقين لا يستطيعون العمل {always with /ma/}

móré *n* ስ. termite ምስጥ الأرضه *Móré ma harb áñ míllañ*. Termites are very

destructive. ምስጥች አውዳሚዎቻቸው። الأرضه خرابانه شديد

móótha *v* ግ. 1) put back, return መለስ, አስቀመጠ رجع *Móótha bello tha*

albatariayúéí. Put that battery back in the torch. ባትሪ ድንጋዩን ወደ ባትሪ

ውስጥ መልሰው። رجع حجر البطارية في البطارية 2) answer መለስ الرد *Geedí mbá*

algirayó móthi dqokqothá mbá dqokqothiñilá maré á máába ágarrañi.

The children in school answer the questions they are asked by the

teacher. ተማሪዎቹ በአስተማሪያቸው የተጠየቁትን ጥያቄዎች መለሱ።

móótha -yú *v* ግ. repeat ደገመ اعيدده / راجعه *Móthíshúgé rootháthiyú, sha walá haalóóliyú*. Repeat what you said because I did not hear/understand it.

እስኪ የተናገርከውን ነገር ስላልሰማው ድገምልኝ። أعيد لي كلامك لأنني ما سمعت

móótha attár *v* ግ. revenge, avenge ተበቀለ رجع النار *Aafédqí áámóótha*

attaráñkqo ñgóthiéqí shókqóñ. I want to avenge myself today. ዛሬ ቁሜን

መበቀል እፈልጋለሁ። أنا أريد أن ارجع ثأري منك اليوم

moothe (Pronun. Variant: muthe) *num* ቁ. three (Und.) ሶስት ثلاثة *Syn: talata, mohote* .

mû *n* ስ. fire እሳት النار *Kquria hibí mû*. Snakes are afraid of fire. እባብ እሳት

ይፈራል። يخاف الثعبان النار

múa *v* ግ. 1) braid መጎንጎን يفتل - يمشط *Ñine múú bábáné alú*. She is braiding

her sister's hair. እሷ የእህቷን ፀጉር እየጎንጎነች ነው። تشط المرأة أختها 2) weave

መተብተብ *Músa múú albirish thá shíibé* Musa weaves the mat out of palm branches. መሣ ከዝምባባ ስሌን ይስራል።

múúfa *v* ግ. 1) catch ያዘ امسك *Abarbad múúfa horóñ*. The spider caught a fly.

ሸረሪቷ ዝንቧን ያዘቻት። قبض العنكبوت الذباب 2) accept, take ተቀበለ أقبل *Ma*

maabálé dááñgó fuuda bakqá múfiñóne. If he gives you money, don't

accept it. እሱ ገንዘብ ከሰጠህ *Syn: gíbila* . 3) massage አሸ مسك مكان الفكك *Ma*

ñgó pqualóó hú, adá buurié tháñ áné múúfa ñgóqí. If you break your leg, go to a twin to massage it.

እግርህ ከተሰበረ ወደ መንታዎቹ ወደሚያሹበት ሂድ። *Syn: himá* .

mufá *adv* ተ.ግ. today ዛሬ اليوم *Bábá badqí mufá*. My sister is sick today.

እህቴ ዛሬ አሟታል። أختي اليوم مريضه *See: mufayó kqíllíñ* . *Fadq. for shókqóñ*

mufá añ godqá *n* ስ. holiday አውደ አመት العيد *See: gódqí, añ*. *Fadq. for alqíid*

múfath *adv* ተ.ግ. tomorrow ነገ غداً / بكره *Fadq. for mansqaré*

mufayó kqíllíñ *adv* ተ.ግ. always, daily ሁልጊዜ كل يوم / كل مره *See: mufá* .

Fadq. for munzúyú kqíllíñ

mugu *n* ስ. antelope ድኩላ الغزال / الصيد *Mugu buní millañ*. An antelope runs

fast. ድኩላ በጣም ይሮጣል። يجرى الصيد سريعاً

mugúñ *n* ስ. calf (young cow) ጥጃ العجل *Mugúñ baalá méri ir tha ñine fii*

húlañ. The little calf is drinking milk because it is hungry. ትንሿ ጥጃ

ስለራባት ወተት እየጠጣች ነው። يرضع العجل الصغير اللبن لأنه جوعان

mukqdas (From:Arabic) *adj* ቁ. holy ቅዱስ المقدس

mulá -qi *v* ግ. 1) move ተንቀሳቀሰ حركة *Mulá busqikqeqi, bakqá dqoñóshíñó tha sqíi*. Don't sit quietly, move! ዝምብለህ አትቀመጥ። ተንቀሳቀስ!

2) touch ነካ ألمس *Mulá géqi tháábá mbáqa thá áá-maada!* Touch the one which is yours with your hand so I can know it! የአንተ የሆነውን በእጅህ ንካው ከዛ እኔ ላውቀው እችላለው።

mulá -yú *v* ግ. stir አማሰለ حركة وقلب *Mulá asháiyú gábul ñgó mééra*. Stir the tea before drinking it. ሻውን ከመጠጣትህ በፊት አማሰለው። حركة الشاي قبل أن تشربه

mumúliñi (der.) *v* ግ. move repeatedly ተንቀሳቀሰ حركة *Ma maabí nagúthá gíñmáñi, ñalu boolo mumúliñi*. If a person swallows something his Adam's apple moves. ሰው አንድ ነገር ሲውጥ ማንቁርቱ ይንቀሳቀሳል። اذا بلع الانسان شيئاً يتحرك حلقومه

mulelé ma dqoñ *n* ስ. car (lit: mule of iron) መኪና العربية / السياره *Mulelé ma dqoñ walá zió gábul*. There were no cars in ancient times. ድሮ መኪና አልነበረም። السياره كانت غير موجوده في الماضي *Fadq. for alqarabía*

mulhí *n* ስ. babysitter, keeper ሞግዚት شياله *Daagé mulhí né dámagé gadi*. Give me a babysitter to take care of my child. ልጄን የሚጠብቅ ሞግዚት ስጠኝ።

mulhí handuñú *n* ስ. lock (lit.: watchman of the door) ሰረገላ ቁልፍ طبله *Fadq. for atqábula*

mundqíl (*Fadq.:* aashí górfá or tháñ) *n* ስ. needle መርፌ الابره *Aaqápqulóó hoofi zióógí thá hu thá mundqíl*. I pricked the puss out of my feet with a needle. በመርፌ እግሬ ውስጥ የነበረውን መግል አፈረጥኩት። أنا فقعت المدة التي كانت في رجلى بالابره *Partial Syn.: shíú ; Syn: alqíbira .*

munzú *n* ስ. sun ፀሀይ الشمس *Hatháñ madi munzúqi*. We can see the sun. نحن نرى الشمس እኛ ፀሀይን ማየት እንችላለን።

múnzú *adv* ተ.ግ. always when መቼ *Hatháñ walá madi zigiqi, múnzú zíí águru*. When there are clouds, we cannot see the moon. ደመና ባለ ጊዜ ጨረቃዋን ማየት አንችልም። عندما يكون هنالك سحب لا نرى القمر

múnzúmáñ *adv* ተ.ግ. one day, "Once upon a time" አንድ ቀን *Múnzúmáñ, munzú huluo aregú máré bubaní mbá adoqí mín tha alshimal*. Once upon a time, the sun and the cold north wind met. አንድ ቀን ፀሐይና ቀዝቃዛ የደቡብ ነፋስ ተገናኙ።

múnzuñgunúñ *adv* ተ.ግ. sometimes አንዳንድ ጊዜ مره مره

munzúyú *n* ስ. daylight ቀን النهار *Ashúkqúlá mbá thá munzúyú gori ashúkqúlá mbá thábíthañú.* Working during the day is better than working at night. የቀን ስራ ከማታው ስራ ይሻላል። عمل النهار أفضل من عمل الليل

munzúyú kqillíñ (Fadq.: mufayó kqillíñ) *adv* ተ.ግ. always, daily, all day long ሁልጊዜ كل يوم *Walá ali gárraqí munzúyú kqillíñ.* I do not always study. እኔ ሁል ጊዜ አላጠናም። أنا لأأدرس كل يوم *Syn: kúllu yóm .*

murkqa *n* ስ. saliva ምራቅ البصاق *Bakqá búsqiñó murkqa alú thálé.*

Do not spit (saliva) here. እዚህ ምራቅህን አትትፋ። لا تبصق هنا

murthá *n* ስ. horse ፈረስ الحصان - الفرس *Murthá birí gori shiñír.* A horse runs faster than a donkey. ፈረስ ከአህያ ይፈጥናል። الفرس أسرع من الحمار

musmâr (From:Arabic) (Fadq.: sqafíífi ma dqoñ; Free Variant: almusmâr ; Pronun. Variant: mismâr) *n* ስ. nail ምስማር مسمار *Shííla alkúrsílé tha almusmâr sha rohé.* Fix this chair with a nail, it is loose. ወንበሩ ስለተሰበረ በምስማር ምታው። دق الكرسي بالمسمار

músha *v* ግ. die ሞተ موت *Mia walá ma thíñiñé, múshí.* The goat will die if it does not eat. ፍየሏ ካልበላች ትሞታለች። البهيمة لو ما أكلت تموت

musháñ (Pl.: musháñí) *n* ስ. girl, daughter ሴት ልጅ፥ ልጃ ገረድ *Aagídi musháñ dqukqúnúñ.* I have one girl (daughter). አንድ ሴት ልጅ አለኝ። أنا عندي بنت واحدة

mushérgéñ *n* ስ. *Pronun. Variant of meshérgéñ*

muusqa *v* ግ. 1) repair, mend ጠገነ አደሰ أصلح - *Shúlilé fédqi muusqa.* This house needs repairing. ቤቱ እድሳት ይፈልጋል። يحتاج البيت الى صيانه 2) solve አቃለለ حل *Muusqa maabié rootha.* Solve the problem for the people. ለሰዎቹ ችግራቸውን አቃልላቸው። 3) take care of / work on the field ተንከባከበ (ለእርሻ) اهتم / الزراعة 4) prepare, make ready አዘጋጀ. جهز

múthu *n* ስ. grasshopper አንበጣ الجراد *Múthu thiñi ñera.* Grasshoppers eat grass. አንበጣ ሳር ይበላል። يأكل الجراد الحشائش

N n

na *prep* መዋ. shows the 'part of the whole' or genitive relationship

لتحديد مكان الحدث *Gúúróó gálíñkqa na abaro*. He pulled our dog's tail.

የውሻዬን ጅራት ጎትቶት ነበር። جر ذنب كلبى

nábbaha -qí (From:Arabic) *v* ግ. announce, preach ሰበከ ينبه

nááfa *v* ግ. be useful to መቀመጫ *Dqoñ nááfaqi thá gíñ kqillíñú*. An axe is

useful for everything. መጥረቢያ ለማንኛውም ነገር መቃሚ ነው። *Dqááña ñgó*

nááfa abúñó! Grow up and be useful to your father! እደግና ለአባትህ መቃሚ ሁን።

nááfa thá -le *v* ግ. suit, please መቀመጫ፣ ደስ አለው ينفع هنا *Shámbá hosháléné*

algasáma tháñ, tha nááfa thá ñinele. When he watched the cow being divided, it pleased him. እሱ የተከፋፈለውን ላም ሲያይ ደስ አለው።

عندما رأى قسمة البقر نفع معه

nagára *n* ስ. 1) drum ከበሮ النقاره *Áli madi nagára beebé* Ali can play the

drum. አሊ ከበሮ መጫወት ይችላል። *Syn:* nóóba 1 . 2) type of music (for

dancing) የሙዚቃ ዓይነት (የጭፈራ) صوت النقاره *Partial Syn:* nóóba 2

nagura *n* ስ. predator አዳኝ እንስሳት (አንበሳ ነበር) الأسد / النمر *Ali hibi mááshúñ*

naguró. I am afraid of predators' claws. የአዳኝ እንስሳትን ጥፍር እፈራለው።

أنا أخاف ظفر الأسد

nagútha *v* ግ. swallow ዋጠ أبلع *Haláli nagúthóó miáñkqo*. A python has

swallowed my goat. ዘንዶው ፍየሌን ዋጣት። العسله بلعت بيمتي

náholé *adv* ተ.ግ. first, to start with መጀመሪያ أولاً *Daagé firi méérá nahole*.

First, give me some water to drink. መጀመሪያ የሚጠጣ ውሃ ስጠኝ።

أعطني ماء الشراب أولاً *Fadq. for áwal*

náma *adv* ተ.ግ. maybe, could be ምን አልባት يكون *Á náma sha Músa adí*

ádóqíá? Could it be that Musa will come? ምን አልባት ሙሳ ሄዶ

ይመጣል? انشاءالله يكون موسى آت *Syn:* yébuga .

namu -qí *v* ግ. 1) be alike, be similar, be the same ተመሳሳለ يماثل - يساوى - يشابه

Oráñkqa namuqí. Our clothes are alike. ልብሳችን ተመሳሳይ ነው። ملابسنا متساوية

Syn: shábbaha 1 . 2) be equal, be the same እኩል ሆነ متساوى *Gázama uqúñ*

ma namuqí. Divide the meat equally. ስጋውን እኩል ክፈል። *Maabí walá*

namuqí. Not everybody is the same. ሰዎች እኩል አይደሉም። *See:* ánamu

alú .

náánóqi (Free Variant: náánó) *interrog* መ.ተ.ስ. for what reason, why ለምን?

؟ لماذا *Náánóqi mbá beegañó* For what reason are you crying? ለምን

ታለቅላህ? ለምን ለምን? لماذا تبكي? *Náánó mbá máthóogáñó alú?* What have you come back for? ለምን ተመለስክ? ለምን? لماذا رجعت? *Syn: nán -ga . See: náánóy? .*

náánóy? *interrog* መ.ተ.ስ. Why? (full question) ለምን? ለምን? لماذا *Syn: náya? .*

See: nán -ga, náánóqi .

nán *interrog* መ.ተ.ስ. what ምን? ለምን? ماذا *Nán giiñó?* What are you doing?

ምን እያደረክ ነው? ለምን? ماذا تعمل?

nán -ga *interrog* መ.ተ.ስ. what for ለምን? ለምን? لماذا *Nán walá adóogáné?*

Why didn't he come? ለምን እሱ አልመጣም? ለምን? لماذا لم تحضر? *Syn: náánóqi .*

naqala (From:Arabic) ህ. ግ. curse እረገመ العن

náya? *interrog* መ.ተ.ስ. Why? (full question) ለምን? ለምን? لماذا *Daagé algalámáqa!*

Náya? Give me your pen! Why? እስክርቢቱህን ስጠኝ! ለምን? ለምን? لماذا . أعطيني قلمك .

Syn: náánóy?

nda *interrog* መ.ተ.ስ. who, which ማን የቱ(ለሰው ለእቃ) ለምን? من / ما *Ndá mbálé?*

Who is it? ማን ነው? ለምን? من هو?

ndá ga fuudá *Free Variant of maabá ga fuudá .*

ndámáñ *pro* ተ.ስ. someone (Fadq.) የሆነ ሰው ندمان / الندم *Free Variant of mamáñ .*

ndímiilí (Pl. fámiilí) *n* ስ. 1) person, human being ሰው الانسان *Ndímiilí dírshi*

thábítháñ. People sleep at night. ሰዎች ማታ ይተኛሉ:: ينوم الناس في الليل

2) people, tribe ህዝብ፣ ጎሳ *Syn: alginis .*

ndu 1) *n* ስ. mouth አፍ الفم *Niné gídi ndú kqósqí.* She has a small mouth.

እሷ ትንሽ አፍ አላት:: لها فم صغير 2) *n* ስ. language ቋንቋ اللغة *Aafédqí áámaada ndú*

berthú. I want to know the Bertha language. እኔ የበርታ ቋንቋ ለማወቅ

እፈልጋለሁ:: 3) *post* መዋ. at the opening መክፈት المدخل / الفم *Damagé ashowál*

ndú ááfuudqa kqílkqíshó. Open the sack for me so I can put charcoal in

it. ጅንያውን ክፈትልኝ ከሰል እንድጫምርበት:: أمسك لي الشوال لأكب فيه الفحم

ndúfudí *n* ስ. tooth ጥርስ الضرس *Ndúfudilé mbá gálú né maané.* This is a

dog's tooth. ይህ የውሻ ጥርስ ነው:: هذا الضرس - ضرس الكلب

ndushafa *n* ስ. lip ከንፈር الشفايف *Ndushafáqa bókqoshí.* Your lip is

wounded. ከንፈርህ ቆሰሏል:: تورم شفايفك

né (Spell. Variant: ñ-) *pro* ተ.ሰ. 1) he/she/it (3.sg) jussive ቁ./-ት- *Né mééra.*
Let him drink!/He may drink. 2) topic marker (in texts only) *Shámbá wóssáláné, né thíkqa maabá dqááñi ma álé dqoñóshí, né kqaligané,*
“*Aañá zúñó ñinéñ ádóli!*” After he arrived, he found the old man sitting
and said to him, “I came to you!” عندما وصل وجد العجوز جالساً وقال له أنا جئت عندك
Juss. of ñine

né maané (Spell. Variant: mímaané) *cop* የመ.ግ. is (3.sg 'be'), it is ነው
انه *Miá né maané.* It is a goat. ፍየል ነው። الماعز

-né¹ *pro* ተ.ሰ. he, she, it (3.sg. subject) እሱ፣ እሷ(ባለቤት) *Náñ kqaliné*
háthúeqí? What is he saying to you (pl)? ماذا قال لكم ؟

-né² *poss* አገ.ተ.ሰ. his/her (used for relatives by birth) -ዋ፤ -ኡ *Niñéthi na*
agudíné maadóñaqi. We saw that woman's brother. እኛ የሴትዬዋን ወንድም
አይተናል። نحن رأينا أخو تلك المرأة

nekqéth *n* ስ. liver ጉብት الكبدة *Ñgó kqólóó gíñbuushú na nekqéthá?* Have you
eaten the animal's liver? هل أكلت كبدة الحيوان؟ የእንስሳ ጉብት በልተህ ታውቃለህ?

nekqethí *v* ግ. be fresh, not fermented yet አፍለኛ(ያልቦካ) الذي لم يخمر فطيره
Tqukqálé nekqethí, walá squthí. This porridge is fresh. ይህ ገንፎ አልቦካም
ጣዕም የለውም هذه العصيدة فطيره ماخيره *Ant: squthí .*

nelkqíza *n* ስ. rumors, news አሉ-ቧልታ፣ ዜና الا شاعات / الدعايات

níiba *v* ግ. be blamed on, take responsibility (impersonal subject) ተጠያቂ ሆነ
يخوب / يخص *Thañálé ma dqukqaqí, né níiba ñgó.* If this cow gets lost, it is
your responsibility/blamed on you. ይህ በሬ ቢጠፋ ተጠያቂ ትሆናለህ።
إذا ضاع هذا البقر ينيبك ويخصك

nindígi (Pronun. Variant: niñdígi) *n* ስ. sleep እንቅልፍ النوم / النعاس *Maabí fèshi*
áre thá nindígíyú. People dream in their sleep. ሰዎች እንቅልፍ ሲወስዳቸው
ያልማሉ። الناس يجلمون في النوم

niñé (Pl.: míhi) *n* ስ. 1) woman ሴት المرأة *Niñéthi ammá ñinéñ mmaanégéqí.*
That woman is my mother. ያች ሴት እናቴ ናት። هذه المرأة هي أمي *Míhi dqooshóó*
pqéépqéshéqigú. The women tied up the firewood. ሴቶች የማገዶ እንጨት
አሰሩ። النساء تربطن الفرعه 2) wife ሚስት الزوجه *Abbá gídi míhi taláta.* My father
has three wives. የእኔ አባት ሶስት ሚስቶች አሉት።

niñelé (Pl.: míhílé) *adj* ቆ. female ሴት هذه المرأة *Maré thíkqa thañ niñelé.*

They found a cow (female). እነሱም ላም አገኙ። وجدوا البقره *Adidiñ tha algiráyayúé pqishí geedí mihiléyéqí tááni.* Going to school is good for female children as well. ወደ ትምህርት ቤት መሄድ ለሴት ልጆች ጥሩ ነው።
الذهاب الى المدرسة سمحه للبنات ثانی

-nno *cop* የመ.ግ. that is (only 3.sg) ያ ነው

nóóba (From:Arabic) (Free Variant: alnóóba; Pronun. Variant: anóóba) *n* ስ

1) drum ከበሮ النوبه *Alnóóba giilá thá thañ shafa.* A drum is made out of cow skin. ከበሮው ከላም ቆዳ ነው የተሰራው። تصنع النوبه من جلد البقر *Syn: nagára 1.*

2) drum music for religious purposes ከበሮ النوبه *Maabí bee nóóba yom alqíd.* People play music with drums on holidays. ሰዎች በበዓል ቀን ከበሮ ይጫወታሉ። *Partial Syn.: nagára 2.*

nóósha *v* ግ. satisfied, become full (with food) ጠገበ أشبع *Aanóóshé walá aagádarí ááthiña tááni.* I am satisfied, I cannot eat anymore. ከዚህ በላይ አልበላም ጠግቤአለሁ። أنا شبع لا أقدر أن آكل ثانی

núliña *v* ግ. start trouble, bother, provoke ተጨቃጩቀ تعدى له *Maabá ma sheetqán núliñi fámilí.* A bad tempered man always starts quarreling with people. ነጭናጫው ሰውዬ ሁሌ ከሰዎች ጋር ይጨቃጫሃል።
الناس الشياطين يتعدون للناس

nús (From:Arabic) (Free Variant: alnúš) *n* ስ. half ግማሽ النصف *Sqoomu albabáyáléyú tha alnúš!* Cut this papaya in half! ፓፓያውን በግማሽ ቁረጠው! أقسم الباباى النصف *Syn: sqoomo .*

Ñ ñ

ñ- *pro +.ñ. Spell. Variant of né*

-ña *pro +.ñ. we (1.pl subject) እኛ (ባለቤት) نحن* *Áñ záá ma thiñiña asáádáqa.*

Let's go while we eat your packed lunch. نذهب ونحن نأكل زادك

ñalu *n ñ. throat ጉሮሮ الحلقوم* *Maabí kithóó mia ñalu shókqóñ.* The people

slaughtered the goat today. ሰዎቹ የፍየሏን ጉሮሮ አረዱ። الناس ذبحوا البهيمة اليوم

ñalú *refl አፀ.ተ.ñ. -self (followed by possessive pronoun) ብቻ-፥ ራስ- رأسه / نفسه*

Hatháñ zááqí tha alhakimú ma ñalúñkqa. We will go the clinic

ourselves. እኛ እራሳችን ወደ ክሊኒክ እንሔዳለን። نحن ذهبنا بأنفسنا عند الحكيم

Partial Syn.: ñindqukqúnúñ ; Syn: boló-

ñalu boolo *n ñ. Adam's apple ማንቁርት تفاحة آدم - الزمه* *Ma maabí nagúthá*

gíñmáñi, ñalu boolo mumúliñi. If a person swallows something his

Adam's apple moves. ሰዎች ሲውጡ ማንቁርታቸው ይንቀሳቀሳል።

إذا بلع الناس شيئاً يتحرك الزمه - تفاحة آدم

ñaníñ *n ñ. womb, uterus መሐፀን فرج المرأة*

ñera *n ñ. grass (thin) ሳር الحشائش - القش* *Ñera zíqí thá thoñorú.* There is grass

on the path. በመንገዱ ላይ ሳር አለ። Partial Syn.: abandu . في حشائش في الطريق

ñera kqolo *n ñ. bush, shrub, forest ቁጥቋጦ/ጫካ الخلاء* *Náñ giiñó thá ñera*

kqoloyú? What are you doing in the bush/forest ቁጥቋጦ/ጫካ ውስጥ ምን

እየሰራህ ነው? ماذا فعلت في الخلاء?

ñerí *n ñ. magician, witch, wizard አስማተኛ الكاهن / الكجورى* *Ñerí árbaqa zíqí*

tha alhilláñkqayú. There are four magicians in our village. እኛ ሰፈር አራት

አስማተኞች አሉ። في حلتنا يوجد أربعة كهنة

ñésqí (Imp.: ñéésqa) *v ግ. heavy, difficult ከበደ አስቸገረ* *Béllé ñésqí.*

This stone is heavy. ይህ ድንጋይ ከባድ ነው። الحجر ثقيل

-ñgáma *poss አገ.ተ.ñ. your (2.pl) -አችሁ* *Wááné shúlíñgáma?* Where is

your (pl) house? ቤታችሁ የት ነው? أين بيتكم?

ñgó *pro +.ñ. you አንተ أنت* *Shainé sqúllá ñgó?* What is your name (what are

you called)? የአንተ ስም ማን ነው? أنت ما اسمك?

ñgónshé (Belej.: gambuta) *n ñ. fishing trap መረብ صيد السمك* *Aamúfóó*

yaguthá dqááñi thá ñgónshe. I caught a big fish with a fishing trap.

ትልቅ አሳ በመረብ ያዝኩኝ። أنا مسكت سمكه كبيره بالشبكة

-ñgúnuñ *det* መግ. 1) some ጥቂት قليل / بعض *Maabíñgúnuñ doñóshí u maabíñgúnuñ shúriñí.* Some people are sitting and some are standing. ጥቂቶቹ ሰዎች ሲቀመጡ ጥቂቶቹ ደግሞ ቆመዋል። 2) other ሌላ Biológi, ñinéñ allámi maabí ginéñgúnuñgú mbá gídi rûh. Biology teaches people about other living beings. ባይሎጂ የሚያስተምረው ስለ ሌሎች ህይወት ያላቸው ነገሮች ነው። علم البيولوجى يعلم الناس علوم الأحياء

ñguñ *Spell. Variant of añgúñ*

ñine (Juss: né) *pro* ተ.ስ. he, she, it (3.sg) እሱ እሷ / هو / هي Ñine adóóqí. He came. እሱ መጥቷል። هو جاء *Shúlilé ñine né maóóthágáné.* This house belonged to him. ይህ ቤት የእሱ ነበር። هذا البيت هو بيته

ñindqukqúnúñ *adv* ተ.ግ. he/she alone ብቻውን/ዋን / هي لوحدها / هو Ñindqukqúnúñ *adishéqí u né máthôqí.* He went alone and came back (alone). እሱ ብቻውን ሄዶ ተመለሰ። ذهب لوحده ورجع *Partial Syn.: ñalú .*

ñíra (Pronun. Variant: níra) *v* ግ. seal, stuff an opening ሠጋ ከደነ *Aafédqí áañíra albáákáñkqoqí.* I want to seal my jerrycan. እኔ የውሃ መያዣ መዝጋት እፈልጋለሁ። أريد أن أقفل الباغه

ñirú *n* ስ. 1) friend, fellow ጓደኛ *Áñ záámé, ñirú.* Let's go, friend. ጓደኛዬ እንሂድ فلنذهب يا صديقي *Syn: haapqu .* 2) uncle (mother's brother) (Belej., Und., Fadq.) አጎት (የእናት ወንድም) خال *Syn: haalí .*

ñísha *v* ግ. wear ለበሰ *Aañíshi orá tqokqoló.* I am wearing new clothes. አዲስ ልብስ እየለበስኩ ነው። أنا لابس لبس جديد

-ñkqa *poss* አገ.ተ.ስ. our (1.pl) የኛ፣ - ችን *Ñine gúúróó gálíñkqa na abaro.* He pulled our dog's tail. የውሻችንን ጅራት ጎትቶት ነበር። هو جر ذنب كلبنا

-ñkqo *poss* አገ.ተ.ስ. my (1.sg) የኔ *Shúlíñkqónné.* This is my house. ይህ የኔ ቤት ነው። هذا بيتي

-ñó *pro* ተ.ስ. you (2.sg. subject) አንተ أنت *Náánó bunigañó? Why are you running? لماذا تجري؟*

ñaona *v* ግ. smell, stink ሽታ *Gisqa alkarítqá húúqá, bakqá ñoniné ma shúni.* Wash your socks so they don't smell bad. ካልሲህ መጥፎ ጠረን እንዳኖረው እጠበው። أغسل الشرايات حتى لا تكون عندها رائحة بطاله *See: añoona .*

ñonshó *n ñ.* 1) bee ንብ النحل *Aabiidqóó ñónsho na are gundi.* A bee has stung me on my forehead. ንቧ ግንባሬን ነደፈኝኝ። 2) honey عسلى النحل فى جيبتى ግር العسل *Ñonshó sqabí.* Honey tastes good. ግር ይጣፍጣል።
ñunúñuniña *v ግ.* grumble, murmur ኣጉረመረመ يطنطن *Bakqá ñunúñuniñiñó ma abúñó pqila ñgó.* Do not murmur if your father is angry with you. ኣባትህ ሲቆጣህ ኣታጉረምርም። لا تطنطن عندما يشاكلك أبوك

O o

-o *infl እር.* shows direction of action towards the speaker يجبر باتجاه الفعل الى المتكلم
Shibilogé almóz! Buy bananas and bring them here for me! اشتري لى
-ó *Irreg. Infl. of -ú*
-óó *infl እር.* past tense inflection ኣላፊ ጊዜ ኣመልካኹ يستخدم فى الفعل الماضى
Aakoñkoñóó amúñáñkqo. I scratched my nose. أنا حككت أنفى
óbagia *Pronun. Variant of ábagia*
olá *v ግ.* give birth ወለደ ألد *Ammá ñinéñ olagi.* My mother gave birth to me.
 እናቴ ወለደኝኝ። أمى ولدتنى
olgiñi *v ግ.* be pregnant እርጉዝ حامل *Thañ ólgiñáqí.* The cow became pregnant. البقره حامل
 ላሚ እርጉዝ ናት።
olo *Belej. for alú*
oñó *n ñ.* monkey ጦጣ الأبلان - الكوكو *Oñó giúgudiñi thá sqísqía alú.* Monkeys live in trees. يعيش الكوكو فوق الأشجار
 ጦጣዎች ዛፍ ላይ ይኖራሉ።
oqó *n ñ.* grandmother ኣያት(የሴት) الحبوبة *Oqóñkqa gía niñé dqááñi míllañ.* Our grandmother has become very old. ኣያታችን በጣም ኣሮጊት ናት።
 حبوتنا أصبحت امرأة كبيرة جداً
oqó baalá (Pl. oqóathá biiló) *n ñ.* grandchild (for grandmother) የልጅ ልጅ
 الحفيد / جد الجد *Ammá híbba oqónéathá biiló.* My mother loves her grand children. أحب أمى أحفادها الصغار
 እናቴ የልጅ ልጆቿን ትወዳለች።

or (Pl. oorí) *n ñ*. cloth, clothes ልብስ / لبس *Hatháñ gídi oorí míllañ.*

We have a lot of clothes. እኛ ብዙ ልብስ አለን። نحن عندنا ملابس كثيره

oorá dóñó *n ñ*. pillow ትራስ / المخده / الوساده *Hasqúlogé oorá dóñó mbá*

hasqúlishéñó gídí. Bring me the pillow that you took yesterday.

ትላንት የወሰድከውን ትራስ አምጣልኝ። أحضر لي الوساده الجديده التي أحضرتها أمس

Syn: almahádda . *See:* amadqí dóñó .

oora *v ግ*. 1) leak ፈሰሰ / تدفق *Shúlíñkqa orí assáqá bídí ró.* Our house leaks

when it rains. የኛ ቤት ዝናብ ሲዘንብ ያፈሳል። 2) bleed ደግ

يدفق بيتنا عندما ينزل المطر نزل الدم من يدي *Thabáñkqo orí.* My hand is bleeding. እጄ እየደግ ነው።

orá athogodqiño *n ñ*. mattress ፍራሽ / الفراش *Fadq. for almártaba*

oorí *n ñ*. clothes ልብሶች / الملابس *Pl. of or*

oróñ *n ñ*. big wound which does not heal well ቁስል / الجرح *Náñ maané na*

oróñá dqááñilé ñgó thá búá? What is this big wound on your arm?

እጅህ ላይ ያለው ቁስል ምንድን ነው? ما هذا الجرح الكبير الذي في ذراعك؟

Pq pq

pqaada *v* ግ. help, save, rescue ረዳ ገደ / أُنقذ / أعان / ساعد *Walá aagádari ááshakqala, adô pqaadagi.* I can't do it, come and help me. መስራት አልቻልኩም ና እርዳኝ። لا أستطيع العمل تعال ساعدني

pqádqí áre *Pronun. Variant of bádqi áre*

pqagú *n* ስ. termite hill ኩይሳ (የምስጥ ቤት) القنطور *Aamaadóo pqagú millañi thá gáfú.* I saw several termite hills on the farm. በእርሻው ውስጥ ብዙ ኩይሳዎች አይቻሉም። أنا رأيت القنطور كثير في الحقل أو المزرعه

pqááha *v* ግ. pound into coarse grains, not into flour ሽርክት ሆነ ,በደንብ አልተወቀጠም تنظيف البذور من الأوساخ *Ali pqááhóo albún áre.* I have pounded the coffee roughly. ቡናውን በደንብ አልወቀጥኩትም። أنا نظفت البن *Partial Syn.:* rígisqiña .

pqahô *v* ግ. invite ጋበዘ ينفّر / يدعو / يعزم *Maabí pqahóólá tha albóóshayúé.*

People have been invited to the wedding. ሰዎች ለሰርግ ተጋብዘዋል። الناس عزموهم للعزومه

pqalá *v* ግ. 1) sprain, strain, crack ወለም አለ الفكك / الخلع *Aasqikqóóqí thá sqísqía alú u né pqalagi thába.* I fell down from the tree and sprained my arm. ከዛፍ ወድቄ እጄን ወለም ብሎኛል። أنا وقعت من الشجرة وانفلتت يدي 2) crack, break open (small seeds, shells) ተፈለቀቀ ويندقق ويفتح وينضج بعد أن ينضج للسمسم *Heeshá fuudí pqalagí thá sqakayúé, shá walá kqithóóláqi mindáñ.* The sesame cracked open on the ground, because it was not cut in time. ስሊጡ በጊዜው ስላልተሰበሰበ መሬት ላይ ወድቆ ተፈለቀቀ። السمسم الأبيض فتح وتدفق الى الأرض لأننى لم اقطعه سريع

pqáála *v* ግ. cultivate, plough አረሰ زرع / حش *Pqáála sqaka!* Cultivate the land! መሬቱን እረስ! احث الأرض *Partial Syn.:* fúdqá . *See:* maabá pqalí .

pqaalí *n* ስ. hoe መቆፈሪያ المحراث *Abbá shibilóo pqaalí tqokqoló.* My father bought a new hoe. አባቴ አዲስ መቆፈሪያ ገዘቷል። اشترى أبى محراثاً جديداً

pqaara -qi *v* ግ. keep away, block ከለከለ፣ አራቀ ألحقه *Pqaara yámúthi, bakqá híiné thá shúlqayú.* Keep mosquitos away, stop them from coming into your house. ቢምቢዎቹን ወደ ቤትህ እንዳይገቡ አልክላቸው። أمانع البعوض من دخول بيتك *See:* pqária .

pqaara are *v* ግ. cover ሸፈነ غطى *Munzú pqaará águuru are.* A cloud covered the sun. ዳመናው ፀሐይዋን ሸፍኖታል። غطى السحاب الشمس *Syn:* sháába alú, húrmiña alú, húrmiña -qi .

pqaratha (Pronun. Variant: pqartha) *v* ግ. 1) squeeze slightly ጨመቀ
 البرتقال / أعصر *Ñine pqarathá allemún*. She squeezed a lemon. እሷ ለሚ
 ጨመቀች። عصرت الليمون هي 2) milk አለበ ለከባ ለሚገን አለበቻት።

The woman milked the cow. ሴትየዋ ላሚገን አለበቻት። تحلب المرأة البقره

pqária *v* ግ. refuse to give, hold back from ከለከለ፣ ደበቀ *Kqaligali né daagé fuudáñkqo mbá pqáriánégéqí*. I told him to give me my money, which he held back from me. ብሬን እንዲሰጠኝ ነገርኩት ግን ይደብቅብኛል።

قلت له أعطيني قروشى ومنعني See: pqaara -qi .

pqasqaro Pronun. Variant of basqaro

pqeela *v* ግ. stand ቆመ *maabá pqéliñgó thá gundi* a man who is standing behind you (e.g. lawyer) ከአንተ ጀርባ የቆመው ሰው الرجل الذي يقف خلفك

Fadq. for shúriña

pquéepqéshé *n* ስ. firewood (only little branches) ማገዶ - فروع الأشجار اليابسه *Mihi dgooshóó pqéepqéshéqigú*. The women have tied up the firewood. ሴቶች የማገዶ እንጨቱን አስርዋል። ربطت النساء الفزعه See: pqeshá .

pquéera *v* ግ. peel/shuck (maize or coffee) ፈለፈለ *Pquéera amúhulélé ñgó fúlá iñ!* Peel this maize and boil it! በቆሎውን ፈለፍለህ ቀቅል! فلفل العيشريف وضعه في النار

pqeera *v* ግ. 1) scratch, scrape off ጫረ *Gali pqeri sqakqayú*. The dog is scratching the ground. ውሻው መሬቱን እየጫረ ነው። ييحت الكلب الأرض بأظافره
 2) dig (for animals only) ቆፈረ (ለእንስሳት) *Afanfé pqueerá alfúl*. A mongoose dug for peanuts. ሽኩኮ አቸሎኒ ለማግኘት ቆፍሯል።
 3) peel off, scrape off ፈለፈለ *Pqeera amúhulé*. Peel the maize from the ear. የበቆሎውን ፍሬ ፈለፍለው።

pqereñ *adv* ተ.ግ. still, until now እስከ አሁን *Maabálé pqereñ rothiá?* حتى الآن *Is this man still talking?* ይህ ሰው እስከአሁን ያወራል? هل هؤلاء الناس يتحدثون حتى الآن؟

pqeriñí *v* ግ. come (fut.) የأتى *Fut. of adô*

pqero *n* ስ. leopard, tiger ነብር *Pqero buní millañ*. A leopard runs very fast. النمر يجري بسرعة فائقة

pqeshá *v* ግ. break off (thin things, many times) ሰበረ *Addúkqush niñé dqááñí peshóó sqisqía bua*. In the morning the old woman broke the branches of the tree. በጠዋት አሮጊቷ የዛፉን ቅርንጫፍ ሰብረዋል።
 في الصباح كسرت العجوز فروع الشجر See: pqéepqéshé ; sg. verb: kquúla .

pqeshu -yú ህ ግ. break in two pieces (solid material, with little force) ሰበረ
 أكره *Ñgó pqeshuóó hangírayú*. You broke the knife. ቢላውን ሰበረው።
 أنت كسرت السكين *Syn: kqúúlu* .

pqiidqa ህ ግ. bite ነከሰ عض *Gali pqiidqá gadi*. The dog bit the child.
 ውሻው ልጁን ነከሰው። عض الكلب الطفل

pqíila ህ ግ. bake ጋገረ يعوس القراصه *Niñéñkqo pqíila alguráza*. My wife just
 baked injera. የእኔ ሚስት እንጀራ ጋገረች። عاست زوجتي القراصه

pqilá ህ ግ. be angry, be dissatisfied ተቆጣ፣ ተናደደ زعل / شكل *Maabáλέ pqilóó*
niñékqedqe. This man is angry with his wife. ይህ ሰው በሚስቱ ተናደደ።
 هذا الرجل شاكل زوجته

pqílí ndu ህ ግ. be sharp ስል ሆነ / أجعله حاداً *Kqithá diiñí thá hangirá pqilí*
ndu! Cut the rope with a sharp knife! ገመዱን በሳለ ቢለዋ ቁረጠው!
 أقطع الحبل بالسكين الحاد *See: ápqila ndu* .

pqílíyu ህ ግ. be deep ጥልቅ عميق - غريق *Gaama walá pqílíyu*. The lake is not
 deep. ሐይቁ ጥልቀት የለውም። البركه ليست عميقه

pqilu ህ ግ. quarrel ተጫቃጫቀ شكل *Aathíkqóó maabí pqilugígú thá thoñorú*.
 I found people quarrelling on the street. ሰዎች መንገድ ላይ ሲጫቃጫቁ
 አገኘዋቸው።

pqiipqil (der.) *n ስ. anger ቁጣ غضب - زعل* *Pqiipqilá Alló shúni millañ*.
 God's anger is very terrible. የአላህ ቁጣ መጥፎ ነው። غضب الله كعب شديد

pqimpqil *n ስ. bread ዳቦ القراصه - الرغيف - الخبز* *Thiña pqimpqil!* Eat the bread!
 ዳቦ ብላ! كل الخبز

pqíipqió *n ስ. chicks ጫጩት السواسيو / الفراخ* *Pqíipió biiló madqiñi didínémáre*
gundi. Little chicks follow their mother. ጫጩቶች እናታቸውን ይከተላሉ።
 تتابع الفراخ الدجاجة أمهم

pqiisha ህ ግ. 1) please someone ፈለገ፣ ተደሰተ / احسن / كويس *Musháñámáñ pqiisha*
ñinéqí. He likes one specific girl. እሱ አንድ ሴት ይፈልጋል።
 هو يحب واحده من البنات

2) get well, be well ዳነ تعافى *Bokqoshíñgiñáthí pqiishé*.
 That wound has healed. ያ ቁስል ድኗል። *Syn: maná*

3) love ወደደ፣ አፈቀረ حب *Gadilé pqiishágé millañ gábul*. Before, I loved this child very much. በፊት
 እኔ ይሄንን ልጅ በጣም እወደው ነበር። زمان كنت أحب هذا الطفل كثيراً
See: pqishiga áñ .

pqishí (Fadq.: gódqí) *v* ግ. 1) be nice, be kind ደግ (ለምግባር) سماحه *Maabáthí pqishí*. That man is good. ያ ሰው ደግ ነው። *Ant*: shúní . 2) be good ጥሩ ሆነ / كويس / سمح *Shibilogé almáñga mbá pqishí*. Buy good mangoes for me. ጥሩ ማንን ግዛልኝ። سمح *Ñgó shákqálá ma pqishí*. You did well. ጥሩ ሠራህ። عملت كويس

pqiishí *adj* ቅ. right ቀኝ يمين *Áné hásqúla dqukqúnúñ tháábá gambí u dqukqúnúñ tháábá pqiishí*. He took one with his left hand and one with his right hand. እሱ በግራ እጁ አንድ በቀኙ አንድ ወሰደ። هو أخذ واحدة بيده اليسرى والآخر بيده اليمنى

pqishiga áñ *v* ግ. be happy ተደሰተ فرحان *Aapqishiga áñ*. I am happy. ደስተኛ ነኝ። أنا فرحان *See*: pqiisha .

pqiishu *n* ስ. black biting ant ጉንዳን النمل

pqodqo 1) *n* ስ. stud, non-castrated animal (used for breeding) ኮርማ በሬ فحل *Pqodqólé áqoluogé thaañí millañ* . This bull produces many offspring for me. ይህ ኮርማ በሬ ለእኔ ብዙ በሬዎች አስገኘልኝ። هذا الفحل ولد لي البقر كثير *Ant*: ábagia *Syn*: hod . 2) *adj* ቅ. brave, strong ጠንካራ፣ ጎበዝ شجاع / قوى *Maabá lé pqodqó né maané fióó borid*. This man is so brave/strong that he killed a lion. ይህ ሰው በጣም ጎበዝ/ጠንካራ ነው፣ አንበሳን ገድሏል። هذا الرجل فحل قوى قتل الأسد

pqúa *v* ግ. tear, rip apart ቀደደ شرط ومزق *Ñgó ñinéñ pqúóó alwárgáñkqo*.

You were the one who tore my paper. ወረቀቴን የቀደደው አንዱ አንተ ነህ። أنت الذي شرطت ورقتي

pqudá *v* ግ. open ከፈተ أفتح *Pqudá hánduñ!* Open the door! በሩን ክፈት! أفتح الباب

pquudqa alú *v* ግ. 1) pour, dump everything ቀዳ፣ ፈሰሰ صب - أسكب *Niñé*

pquudqá firi alú thá sqakqayúéqí. The woman is pouring water on the ground. ሴትየዋ ውሃውን ወደ መሬት እያፈሰሰች ነው። المرأة دفتت الماء في الأرض *Partial Syn*: kqithá (albún) . 2) spill, shed (blood) ፈሰሰ دقق *Bakqá giiñó hatháñ*

míthil hatháñ maabí pquudqóó kqáfákqedqe alú. Do not do to us as if we were people who shed his blood. የዚህን ሰው ደም መፍሰስ በእኛ ላይ አታድርግ። لاتعاملنا مثل الذين سفكوا دم الولد

pquudqa álu *v* ግ. be spilled, be shed ፈሰሰ *Irá zióóqí tha algubáyayú*

pquudqá álu. The milk (which was) in the glass has been spilled. ብርጭቆ ውስጥ የነበረው ወተት ፈሰሰ።

pqúúdqá alú ህ ግ. soak (add into water) ጨመረ(ውሃ ውስጥ) دفته *Aapqúúdqóó*
oorí alú thá fíri. I soaked cloth in the water. ልብሱን ውሃ ውስጥ ጨመርኩ።
 أنا دفقت الماء في الملابس

pqulá ህ ግ. tell, make known ነገረ أخبر *Pqulágéqí*. Tell me. ንገረኝ። أخبرني
 Syn: pqúliña 1

pqulu fá rothe ህ ግ. discuss (Fadq.) ተወያየ كالم الكلام

pqulé (Imp.: pqula) ህ ግ. burst, pop ፈነዳ፣ ተነፈሰ أفتح *Alqarabía hu pqulé*.
 The car's tire burst. የመኪናው ጎማ ተነፈሰ። تنفست عجل السيارة See: ápqula .

pqúliña ህ ግ. 1) tell, inform, announce አሳወቀ أعلن *Pqúliñiné fámíilíéqí*.

He informs the people. ለህዝቡ አሳወቀ። كلم الناس Syn: pqulá . 2) show አሳየ
 وريني طاقتك *Pqúliñagé gúbíqá!* Show me your hat! ኮፍያህን አሳየኝ!

pqúsqí (Imp.: pqúúsqa) ህ ግ. 1) be wet, get soaked ራሱ፣ ረጠበ لين / رطب
Aabida róqi lémmín ooríñkqó pqúúsqé. It rained on me until my clothes
 were wet. ልብሴ እስኪረጥብ ድረስ ነው የዘነበብኝ። نزل فوقى المطر حتى ابتل ملابسى

2) be fresh, be new (for newly harvested plants) አዲስ ሆነ፣ እርጥብ طازج
Gaagú pqúsqí walá dúdí. Fresh bamboo does not burn. እርጥቡ ቀርከሃ

አይነድም። القنا اللين لا يولع 3) sprout, start grow አደገ፣ በቀለ نبت ونما *Shaashá*
pqúsqí thálé ma pqishí. Cabbage grows well here. እዚህ በታ ጎመን በደንብ
 ይበቅላል። في هذا المكان ينبت البقدونس بصورة جميلة

Q q

-qa poss አገ.ተ.ስ. your (2.sg) ያንተ حقا *Aamadi miáqaqi*. I can see your goat.
 የአንተን ፍየል አይቸዋለሁ። أنا شايف بهيمتك

-qi prt የገ.ቃ.ክ. marker for missing object, for intransitivity, or for perfective
 sense. የማይሻገር ግስ

R r

rábba (From:Arabic) (Free Variant: rábbaqa) *v* ግ. raise, bring up አደገ ገብ

Ammá rábbaqa waquí hólóñóniñ. My mother brings up two orphan

children. እናቱ ሁለት ወላጅ አልባ ህፃናትን ታሳድጋለች። تربى والدتي يتيمين

Syn: ádqañthiña .

radián (From:Arabic) *n* ስ. volunteer ፈቃደኛ راضى / رضيان *Ndá ma radián thá*

hathúyú né pqaadagi? Who of you is a volunteer to help me? ከእናተ ውስጥ

ሊያግዘኝ ፈቃደኛ የሆነ ማን ነው? من منكم راضى أن يساعدنى ؟

rááfa *v* ግ. cook e.g. stew (stirring easily) ስራ (ወጥ) أطبخ *Niñéñkqó rááfóó*

hárañ. My wife cooked stew. የእኔ ሚስት ወጥ ስራች። طبخت زوجتى الملاح

Syn: gia 2, gúúza .

rasqá *v* ግ. splash ረጨ رش *Bakqá rásqíñogi thá firi.* Do not splash water on

me. ውሃ አትርጭብኝ። لا ترشنى بالماء

rial (From:Arabic) (Pronun. Variant: real) *n* ስ. currency unit, mostly referring to 'Birr' in Ethiopia ብር

rigisqí *v* ግ. be smooth, be finely ground (e.g. powder) አደቀቀ ناعم *Neqéma*

kqusha zili misqikqí na guula ma rigisqí. Neema ground the sorghum

into flour that is very smooth. ኔኔማ ማሽላውን አደቅቃ ፈጩችው።

دققت نعيمه الذره دقيقاً ناعماً *See:* rígisqiña .

rígisqiña (Pronun. Variant: rikqisqiña) *v* ግ. pound smooth, grind into fine

powder ደቀቀ أجعله ناعماً *Aafédqí ñgó rígisqiñagé zili misqikí.* I want you to

grind the sorgum smooth for me. ማሽላው በደንብ እንዲደቅልኝ እፈልጋለሁ።

أريدك أن تدقق الذره ناعماً *Partial Syn.:* pqááha ; *Syn:* kqushá . *See:* rigisqí .

ríisha *v* ግ. chop, cut into small pieces ከተፈ يقطعه قطع صغيره *Ríisha bilía.*

Chop the onion. ሽንኩርቱን ከተፍ። قطع البصل الى شرائح

risqá *v* ግ. cultivate, plant ዘራ أزرع *Ñine risqa amúhulé thá gáfú.* He plants

maize in the field. እሱ ማሳው ላይ በቆሎ ዘራ። هو يزرع الذره الشاميه فى الحقل

See: arisqa .

rô *n* ስ. rain ዝፍብ المطر *Ró kqísqa duudu ileqi.* The rain washes the leaves.

ዝፍቡ ቅጠሎቹን አጠባቸው። غسل المطر الورتاب وورق الشجر

ró ndu *n* ስ. year ዓመት السنه / العام *Belej. for róóndu .*

rohé (Imp.: rohá) *v* ግ. fall apart ተሰበረ (ተለያየ) أوقف الاشتعال *Shíila alkúrsilé tha*

almusmár, sha rohé. Fix this chair with a nail, because it is loose.

ወንበሩ ስለተሰበረ በሚስማር ምታው።

róóndu (Belej.: ró ndu) *n* ስ. year ግመት / السنه / العام *Aagúdo thá Sudanú*
róóndu holóñóníñ. I stayed in Sudan for two years. ሱዳን ለሁለት ግመት
 ቆይቻለው። أنا كنت في السودان لمدة عامين *Syn: hól, sána* .

róóña *v* ግ. wander about ዞረ (ያለ ምክንያት) حوم ولف *Rooña walá pqishi*
thábíthañ. It is not good to wander about in the night. በሌሊት መዞር ጥፋ
 አይደለም። الحوامه ما جميل في الليل *Syn: tqoora* .

rootha 1) *v* ግ. speak, say, tell አወራ ተናገረ - قول - تحدث *Roothagé tharáha!*
 Speak to me slowly! ቀስ ብለህ አወራልኝ! تتكلم بالراحه *Syn: kqala*. 2) *n* ስ. thing,
 talk, idea ወራ፣ ሀሳብ፣ ነገር - حديث - رأى - كلام *Nám maané na roothálé*
roothiñogéqí? What is this that you are talking about? ምን አይነት ነገር ነው
 የምትነግረኝ? ما الكلام الذى تتكلمه ؟ *Syn: alwanása* . 3) *n* ስ. matter, problem,
 affair ጉዳይ - شأن - موضوع - مشكله *Gillé walá rootháñkqó né maané*. This is none
 of my business/problems. ይህ የኛ ጉዳይ አይደለም። هذا ليس شأني وماكلامي

rootha dqoosha *v* ግ. promise ቃል ገባ أوعد *Syn: tháára rootha hu* .

roothá tqokqoló *n* ስ. news ዜና خبر جديد *Ró bidóóqí gíidí roothóólá thá*
roothá tqokqolóyú. It was said in the news that it rained yesterday.
 ትላንትና ዝናብ እንደሚዘንብ በዜና ተነግሯል። تكلموا أمس في الأخبار أن المطر ينزل
Syn: alhábar .

roothámáñ *n* ስ. another idea, new thought አዲስ ሃሳብ *Roothámáñ*
ñinéñ magé róóthalé rothiñogéqí. This is a new thought, what you are
 telling me. የምትነግረኝ ይህ አዲስ ሃሳብ ነው። هذا الكلام الذى تتكلمه هو كلام آخر

ruuba *n* ስ. forest, jungle ጫካ الغابه *Thá ruubayú ñinéñ gúdi óño*. The monkey
 lives in the jungle. ዝንጅሮዎች በጫካ ይኖራሉ። يعيش القروود في الغابات

rúbu (From:Arabic) *n* ስ. quarter ፋብ ربع *Sqoomagé allemún na rúbúkqedqe*.
 Tear off a quarter of a lemon for me. የሎሚውን ፋብ ስጥኝ። اقسام لى ربع هذا الليمون

rumpquñ *n* ስ. sky ሰማይ السماء *Syn: assáma, shor 1* .

S s

saa *n* ስ. *Pronun. Variant of assáqa*

sábala -qi *v* ግ. *Pronun. Variant of shábala -qi*

sábaqa (From:Arabic) *num* ቁ. seven (M) ሰባት سبعة *Syn:* thabohoole, labohole, makqera ma olo manañkqu . *See:* assábit .

sáfara (From:Arabic) *v* ግ. travel, go ተጓዘ፣ ሄደ سافر

sáhan (From:Arabic) (Free Variant: assáhan) *n* ስ. plate ሳህን الصحن *Kqísqagé assáhánáléyú!* Wash this plate for me! ሳህኑን እጠቢልኝ። أغسل لى الصحن

sákari (From:Arabic) *v* ግ. be drunk ስከረ سكران *Maabá dqááñílé ma sákari án.* This old person is drunk. ይህ ሸማግሌ ሰካራም ነው። هذا العجوز سكران

sálafa (From:Arabic) *v* ግ. 1) borrow from አበደረ / تسلف / تدين *Ali sáláfóó Jámâl fuudathi.* I have borrowed money from Jamal. ከጀማል ገንዘብ

ተበደርኩ። أنا تدينت من جمال القروش *Syn:* gurudá . 2) lend to ተበደረ *Ali sáláfóó Jámálé fuuda.* I lent money to Jamal. ለጀማል ብር አበድሬአለው። أنا سلفت جمال القروش

salamalekum (From:Arabic) (Free Variant: asalam alekum) *interj* ቃ.አ .greeting ሰላምታ عليكم السلام

sána (From:Arabic) (Free Variant: assána) *n* ስ. year ዓመት / العام

Didínémáre mín mbá músháné tímmá árba assána. Their mother died four years ago. የእነሱ እናት ከአራት ዓመት በፊት ነው የሞተችው።

مما ماتت أمهم تم أربعة سنوات *Syn:* róóndu, hól .

sáqa *n* ስ. hour ሰዓት الساعة *Free Variant of assáqa*

sáwa (From:Arabic) *adv* ተ.ግ. together አንድ ላይ سواء *Hatháñ gúde sáwa*

hámsa assána. We lived together for five years. ለአምስት ዓመት አንድ ላይ ኖረናል። نحن عايشين سواء لمدة خمسة سنوات

ségena (From:Arabic) *v* ግ. imprison, punish, keep in custody ቀጣ أسجنه

Agorthé ségenóólá ashaharéén. The thief was imprisoned for two months. ሌባው ለሁለት ወር ታስሮ ነበር። الحرامى سجنوه شهرين *Syn:* dqoosha 2 .

sítta (From:Arabic) *num* ቁ. six (M) ስድስት ستة *Shúlindú sitta né zíñó*

thayuá? Are you in grade six? ስድስተኛ ክፍል ነህ? هل أنت فى الفصل السادس؟ *Syn:* makqerá .

sûg (Free Variant: assûg) *n* ስ. market ገበያ السوق *Aazióóqí tha súúgú gíídí.*

I was in the market yesterday. ትላንትና ገበያ ነበሩኩ። كنت أمس في السوق

súkar (Free Variant: assúkar) *n* ስ. sugar ስኳር السكر *Sqósqo dqethé thá*

sukarúé. Ants have gotten into the sugar. ቁጭጮቹ ስኳር ውስጥ ገቡ።

النمل دخل في السكر

Sh sh

sha (Pronun. Variant: tha) *conn መግ. 1*) because, since, when ስለ-፣ ምክንያቱም
 ك / -- ل *Sha borid agúr ñinéñ maané, ...* Since the lion is a boss,... አንበሳ
 አለቃ ስለሆነ... لأن الأسد ملك **2**) that, so that እንደ -ذاك *Né kqalinégéqí sha*
ááhia tháñtháñé. He told me that I should enter into the house. ወደ ቤት
 ውስጥ መግባት እንዳለብኝ ነገረኝ። هو قال لي لابد أن تدخل داخل البيت *Syn: thá 1.*
See: ashan ; shámbá .

sháába alú *v ግ.* cover (with grass or branches) ሸፈነ *Sháába bilía*
áshaqaf alú! Cover the onion seedlings (with grass) ያበቀለውን ሽንኩርት በሳር
 ሸፍነው! غطى نبت البصل بالقش *Syn: pqaara are, húrmiña alú, húrmiña -qí .*

shábala -qi (Pronun. Variant: sábala -qi) *v ግ.* pretend አስመስለ *Baqqá*
shábaliñóqí thá búsqáñ tha ñgó bádqí. Don't pretend that you are sick.
 እንደታመምክ አታስመስል። لا تتحيل بالكذب لأنك مريض

shabaro *n ስ.* whirlwind, with dust cloud አውሎንፋስ -الهبوب الرياح المثيرة للغبار -
Shabaro adôqí. The whirlwind is blowing. አውሎንፋስ መጣ። جاء الهبوب

shábbaha (From:Arabic) *v ግ. 1*) resemble, look alike መስለ *Miálé*
shábbaha miáñkqo. This goat looks like my goat. ይህ ፍየል የእን ፍየል
 ይመስላል። هذه البهيمة تشبه بهيئتي *Syn: namu -qí. 2*) it seems (impersonal subj)
 መስለኝ (የግል አስተያየት) يشبه *Shábbahagéqí shámbálo.* It seems to me like
 that. እንደዚህ ይመስለኛል። يشبه لي كذلك *Syn: shohiñí 1 .*

shabohoole *num ቁ.* seven ሰባት *Sبعة* *Pronun. Variant of thabohoole*

shadíd (From:Arabic) *adj ቁ.* strong, healthy ጠንካራ፣ ጤነኛ *Maabáλέ ma*
shadíd. That man is strong/healthy. ያ ሰው ጠንካራ ነው። هذا الرجل قوى
See: bádqi qí .

shafa *n ስ.* **1**) skin, leather ቆዳ *Anóoba górilá álú thá thañ shafa.*

A drum is made out of cow skin. ከበሮ ከበራ ቆዳ ይሰራል። تصنع النوبة من جلد البقر

2) shoe ጫማ *Aashibilóo shafa geediñkqóqí.* I bought shoes for
 my children. ለልጆቼ ጫማ ነገቻለው። أنا اشتريت نعال للأطفال

sháhar (From:Arabic) (Dual: sháharéén; Free Variant: asháhar) *n ስ.* month
 ወር *Hatháñ adí máthóóqí asháhár pqeriñí.* We are going to return in
 the coming month. እኛ በሚቀጥለው ወር እንመለሳለን። نحن سوف نعود في الشهر القادم
Syn: zigi 2 .

shainé (Pronun. Variants: shañ; shañiné) *adv +.ግ.* how, in which manner
 እንዴት? / كيف / بأى طريقه? *Oráqa shainé kqísqíñóne?* How do you wash your
 clothes? ልብስህን የምታጥበው እንዴት ነው? / كيف تغسل ملابسك? *Shainé sqúllá ñgó?*
 What is your name? የአንተ ስም ማን ነው? / ما اسمك?

shákara (From:Arabic) *v ግ.* give thanks, thank አመሰግን أشكره *Ali shákáróó*
maabá lé shámbá pqaadóóné gi millañ. I gave thanks to this man because
 he helped me a lot. ይህ ሰው ብዙ ስለረዳኝ አመስግኜዋለው።
 أنا شكرت هذا الرجل لأنه ساعدني كثيراً *See: shukuran .*

shákqala (From:Arabic) *v ግ.* work, build ሰራ اشتغل - أعمل *Shákqalagé alkúrsi.*
 Build a chair for me. ወንበር ስራልኝ። اشتغل او اعمل لى الكرسي *See: ashúkqul .*

shakqe *n ስ.* coffee grounds አተላ (የቡና) تفل *Pquudqa albún shakqe alú mín*
tha jébanayú. Dump the coffee grounds out of the jebena. ጀቡና ውስጥ
 ያለውን አተላ ድፋ። دفع تفل البن من الجبنة

shámbá *adv +.ግ.* 1) after, as, when በኋላ بالطريقه *Aagísqóó thábáñkqo shámbá*
kqóódóólí thiñthíñ alú. I washed my hand after I had finished eating.
 ምግብ በልጅ ከጨረሱኩ በኋላ እጄን ታጥቤ ነበር። أنا غسلت يدي بعد ما أكلت الأكل
Syn: báqad . 2) like this, same እንደዚህ *Lé hathâñ shíñ shámbá*
kqálóóñanenno. We, too, have said like this! እኛም እንዳልነው ነው።
 نحن أيضاً قلنا ذلك *See: sha .*

shan *adv +.ግ.* because ምክንያቱም ل...ك *Pronun. Variant of ashan*

shanshá (Pronun. Variant: shañshá) *n ስ.* net መረብ الشبكه *Gadi thámóó*
shanshá thá firú. The child put the net into the water. ልጁ መረቡን ውሃው
 ውስጥ ዘረጋው። وضع الوالد الشبكة في الماء *Und. for ashábaka*

shañ *adv +.ግ.* how እንዴት? / كيف - بأى طريقه? *Pronun. Variant of shainé*

shañiné *adv +.ግ.* how *Pronun. Variant of shainé*

shapqútha *v ግ.* 1) hit (once) መታ أضرب *Musháñáthí shápútha gadi.* That girl
 hit the child. ያች ልጅ ህፃኑን መታችው። تلك البنت ضربت الولد *Syn: kqurá, fia 1 .*

2) shoot once, aim at ተኮሰ፣ አነጣጠረ صوب وأضرب *Maabá madi thabá walá lafi*
gíñmáñ ma shapqútháné. A hunter does not miss if he shoots something.
 አዳኙ ከተኮሰ አይስትም። الصياد لا يخطئ شيئاً اذا ضربه

sháreka (From:Arabic) *v ግ.* trap አጠመደ أنصب الشرك *Fágadiné shámbá*

shárekilá. He knows how to trap. እሱ ወጥመድ እንዴት እንደሚጠምድ ያውቃል።
 هو يعرف كيف ينصب الشرك *Syn: énda .*

sharí (Imp.: shaara) *v* ግ. be absent, be non-existent የለም مافي *Algiráya sharí shókqóñ*. There is no school today. ዛሬ ትምህርት የለም። ما في مدرسة اليوم

Syn: walá zíí .

shari íle *v* ግ. deaf ደንቆሮ أصم *Maabí holóñóniñ sheri ílegú*. Both men are deaf. ሁለቱም ሰዎች ደንቆሮዎች ናችው። الرجلين اصميين

sharí ndu *v* ግ. be dull, be blunt ዱልዱም ሆነ (የማይቆርጥ) غير حاد *Hangirálé sharí ndu*. This knife is dull. ቢለዋው ዱልዱም ነው። السكين غير حاد ما سنين

shárthiña ndu *v* ግ. make dull አደለደመ أجعله غير حاداً *Bakqá shárthiñiñó hangirálé ndu!* Do not make this knife dull! ቢለዋውን አታደልዱም!

لا تجعل هذا السكين غير حاداً See: sharí ndu .

shaashá *n* ስ. spinach, cabbage ጎመን - شاشا البقدونس *Billá, ma ñgó ádí tha súúgú, shibilogé shaashá*. Please buy some greens for me if you go to the market. እባክህ ገበያ የምትሄድ ከሆነ ጎመን ግዛልኝ።

بالله اذا أنت ماشى السوق اشترى لى البقدونس

shay *n* ስ. tea ሻይ

-shé *infl* እር. 1) past tense marker for verbs of movement away from speaker አላፊ ጊዜ አመልካች *Adishéqí*. He went from here. ضمير المتكلم / علامة الفعل الماضي

ከዚህ ነው የሄደው። 2) past tense marker showing perfectiveness and location. *Aathiñshéqí*. I ate here. እዚህ ነው የበላሁት። انا أكلت

shéékqe *n* ስ. sand አሽቅ *Dírshi thá shéékqe alú*. He is lying on the sand. الرمله

በአሽቅ ደለል ላይ ተኝቷል። هو نائم فوق الرمله

shegé *n* ስ. sorgum-like plant (its stem is eaten like sugarcane) ጥንቅሽ

العنكوليب - القصب *Aashibilóó shegé mín tha súúgú*. I bought sorgum-cane from the market. أنا اشتريت عنكوليب من السوق

shehéra *v* ግ. make a turn, turn into different direction ዞር አለ፣ ታጠፈ

الف / حول مساره *Aashehéri áágeera alkajámáñkqo alú ma múúfóóqí*.

I am going to take a turn to see if my trap has caught anything.

انالفيت لى أشوف كجامى مسك؟ ዞር ብዬ ወጥመዴን አያለው ምን አልባት ይዞ ይሆናል።

shehéra -qi *v* ግ. give way ዞር በል *Shehéragéqi sha aafédqí*

ááqadá. Give way for me, I want to go. ዞር በልልኝ መሄድ እፈልጋለሁ።

زح لى اريد أن أذهب

sheetqán (From:Arabic) (Free Variant: ashetqán) *n* ስ. devil ሰይጣን شيطان

Ashetqán gudí thá firú. A devil lives in the water. ሰይጣን በውሃ ውስጥ

ይኖራል። يعيش الشيطان في الماء See: ma sheetqán .

shíibé *n* ስ. leaves of palm tree (thin, soft, for making mats) ዘንባባ السعف البلدي

Shíibé shákalilí albírish tháñ. I am making an albirish/mat out of palm

leaves. يعمل البرش من السعف Syn: duukqu .

shibila *v* ግ. buy ገዛ اشتري *Walá aashibili almáñga.* I am not buying mangos.

ማንጎ እየገዛው አይደለም። أنا لا أشتري المانجو

shibila alú *v* ግ. sell ሸጠ بيعه *Aashibili kqosh alú tha súúgú.* I sell oil at the

market. ገብያ ውስጥ ዘይት እሸጣለው። أنا ابيع الزيت في السوق

shídda *v* ግ. saddle ድብዳብ አስቀመጠ። Múñgúnuñ mǎré shídda

shiñír, mǎré thúúlá thaayúéqí ma álé háá mǎré gundi. Some people

saddled their donkeys and rode away quickly. አንዳንድ ሰዎች በአህዮቻቸው

ላይ ድብዳብ አስቀምጠው ቶሎ ቶሎ ይሄዳሉ።

بعض الناس شدوا الحمير لكي يجروا البيت وهم راكبين الحمير

shidirí *v* ግ. be numb, without feeling ደነዘዘ خدر *Aashidirá búá.* My arm got

numb. እጄ ደንዘዘል። ذراعى خدر

shikqidqi olo *n* ስ. head cover (cloth wrapped around man's head) ጥምጣም

العمامة *Fadq. for alqímma*

shíila *v* ግ. 1) repair ጠገነ أصلح وصان *Shíila alkúrsilé tha almusmâr sha harábé.*

Fix this chair with a nail, it is broken. ወንበሩ ስለተሰበረ በሚስማር ምታው።

2) hammer in መታ اضربه الى الأرض *Shíila lmusmáralé*

alú thá dúúme! Hit the nail in with a hammer! ሚስማሩን በመደሻ ምታ!

دق المسمار بالشاكوش Syn: kqátqasa .

shílí (Imp.: shilá) *v* ግ. be tired ደከመ فتر وتعب *Aashilé.* I'm tired. ደክሞኛል።

أنا تعبت وفترت

shimbil *n* ስ. wealth ሃብት الثروة *Shimbilálé Álla ñinéñ dááne ñinéqí.*

Alla gave him this wealth. ይህን ሁሉ ሃብት አላህ ነው የሰጠው። الله أعطاه هذه الثروة

shimbír *adj* ቅ. round ክብ قنا يلف دائرياً *Alqarabía hu ma shimbír.* A car's tire is

round. የመኪና ጎማ ክብ ነው። عجلة العربة دائرية See: áshimbiriña .

shimiñ *n* ስ. advice ምክር وعظ - ارشاد *Maabí dqoñondí fári geedíé shimiñ.*

Old men give children advice. ትልልቅ ሰዎች ለልጆቻች ምክር ይሰጣሉ።

يعظ العجوز الأطفال ويرشدهم

shíñ *prt* የገ.ቃ.ክ. 1) too, also, again, furthermore ደግሞ أيضاً *Lé hathâñ shíñ shámbá kqalóóñanenco*. We, too, have said like this. እኛ ደግሞ እንዳልነው። نحن أيضاً قلنا ذلك 2) but, on the other hand ደግሞ፣ ግን أيضاً / لكن *Adorálé ali shíñiñ ádí!* But this is my turn! (lit: This turn I am the one to go.) ግን ይህ ተራ የእኔ ነው። أنا الذي أذهب هذه المرة

shiñír *n ñ*. donkey አህያ الحمار *Shiñíráñkqo gori shiñqíri kqílliñ*. Of all the donkeys, my donkey is the best. ከሁሉም አህያዎች የእኔ ይበልጣል። حمارى أحسن من كل الحمير

shiñkqa *n ñ*. flue, cold ጉንፋን الزكام *Walá aaqáñoniga gíñmañ, aafii shíñkqa*. I cannot smell anything, I have the flue. ጉንፋን ስለያዘኝ ማሽተት አልችልም። أنا لا أشتم شيئاً عندى زكام

shíuu *n ñ*. big needle መርፌ (ፍራሽ የሚሰፋበት) المسلة التي تستخدم في الكى *Daagé shíuu áágorá ashowál ndu*. Give me a needle so that I can sew a sack. መርፌውን ስጠኝ እና ጅንያውን ልሰፋበት። أعطنى المسلة لى أخط به الشوال Partial Syn.: mundqíl .

shohiñí *v ግ*. 1) seems like (only 3.sg) መሰለኝ يستحق *Almáñgálé lissa walá shohiñá thinthíñ*. This mango doesn't seem like it is edible yet. ይህ ማንን የበሰለ አይመስለኝም። هذه المانجو لم يستحق الأكل حتى الآن Syn: shábbaha 2 . 2) almost ready, almost ripe (only 3.sg) ደረሰ وصل *Musháñalé shohiñá idé*. This girl is almost ready to get married. ይህች ልጅ ለትዳር ደርሳለች። هذه البنت استحققت الزواج

shohoñ *n ñ*. Pronun. Variant of thohoñ

shókqóñ (Fadq.: mufá) *adv* ተ.ግ. today ዛሬ اليوم *Aagídi asqísqí shókqóñ*. I have a guest today. ዛሬ እንግዳ አለኝ። عندى ضيف اليوم

shóli (Imp.: sholá) *v ግ*. be ignorant of, not know አላውቅም لايعرف *Aashóli algiráya shámbá gárraláne*. I don't know how to read. እንዴት ማንበብ እንዳለብኝ አላውቅም። أنا لا أعرف كيف أقرأ

shóli gúndi *v ግ*. 1) be insufficient, to not be enough በቂ ያልሆነ مهيدل *Assúkaralé shóli gúndi*. There is not enough sugar. በቂ ስኳር የለም። هذا السكر بسيط Syn: thurá 2 . 2) not good enough, lazy ብቂ ያልሆነ غير كافي *Ñgó shóli gúndi*. You are not good enough (lazy, dirty). አንተ ብቂ አይደለህም። أنت مهيدل

shóóra¹ *v ግ*. rest አረፈ ارتاح *Hatháñ shóóróo doréén, walá hatháñ zióóqí tha algiráyayú* We rested two weeks, we have not been in school. እኛ ለሁለት ሳምንት እረፍት ስለነበረን ወደ ትምህርት ቤት አልሔድንም። أخذنا راحه اسبوعين لم نذهب المدرسة

shóóra² *v* ግ. breathe hard (eg. after running) ተነፈሰ النفس *Náñ shórigañó*

míllañ? Why are you breathing hard? ለምን በጣም ትተነፍሳለህ? لماذا تتنفس كثيراً؟

shor *n* ስ. 1) sky ሰማይ السماء *Náñ miiluga shor íyu shókqóñ shúgo?* Why is

the sky so dark today? ዛሬ ሰማይ ልምን ጠቆረ? لماذا أسود السماء اليوم هكذا؟ *Syn:*

assáma, rumpquñ . 2) ceiling ኮርኒስ السقف

showál (Free Variant: ashowál) *n* ስ. sack ጃንያ الشوال / الجوال *Dámage áshowál*

ndu ááfiudqa kqilkqisho. Hold the sack open for me, so I can fill it with

charcoal. ጃንያውን ከፍተህ ያዝልኝ ከሰል እንድሞላበት። أمسك لى الشوال لكى أكب فيه الفحم

showóya (From:Arabic) *adj* ቅ. a little, a few ጥቂት / بسيط / شويه

Syn: baalá shúgo .

-shu *prt* የገ.ቃ.ክ. polite imperative ትዕዛዛዊ አክብሮትን አመልካች للتلطف *Geediñkqo,*

adá gééroshu maaba. My children, go see the man (who stands there).

ولدى أمشى شوف الرجل *See: -me .*

shúdqí (*Imp.:* shúúdqa) *v* ግ. be thin, be skinny ቀጠነ (አይወት ላላቸው) ضعيف

Maabá lé shúdqí. This person is skinny. ይህ ሰው ቀጭን ነው። هذا الرجل ضعيف

{only for living beings}

shúgo *adv* ተ.ግ. like this, this way such እንደዚህ مثل هذا *Bakqá giiñó gíñ shúni*

shúgo. Stop doing bad things like this. እንደዚህ አይነት መጥፎ ነገር አትሰራ።

لا تعمل الشيء الكعب مثل هذا

shukuran *interj* ቃ.አ. Thank you! አመሰግናለሁ! شكراً *Shukuran! Afwan!*

Thank you! You're welcome! አመሰግናለሁ! ምንም አይደለም! شكراً - عفواً

See: shákara .

shúúkqa *v* ግ. pierce, stab ጦጋ أظعن *Aashúúkqóólá na bua thá hañgír.* I was

stabbed in my arm with a knife. በቢላዋ እጄን ተወግቼ ነበር። طعنوني فى ذراعى بالسكين

shukqa álu *v* ግ. become startled, be frightened, be shocked ደነገጠ፣ ፈ.ፈ. أنخلع

Aamaadóó kquriaqi, né shúkqagi álu. I saw a snake and I was startled.

እባብ አይቼ ደነገጥኩ። أنا شفت الثعبان وانخلعت *See: shúkquthiña alú; alú*

shuushúkq .

shúkquthiña alú *v* ግ. frighten አስደነገጠ أخلعه *Gadilé shukquthiñóógi alú.*

This child scared me. ይህ ህፃን አስደነገጠኝ። هذا الولد خلعني *See: shukqa álu .*

shúli *n* ስ. house ቤት البيت *Aaqágithiñi shúli assánalé.* I will have a house

built this year. ዘንድሮ ቤት አሰራለው። انا سأبني البيت هذه السنة

shúli buá *n. n.* veranda, porch (outside area under the roof of the house) በረንዳ البرنده *Dqoñosha thá shúl buáyú pqishí.* Sitting on the veranda is nice.

በረንዳ ላይ መቀመጥ ደስ ይላል። الجلوس طيب في البرنده

shúli busqikqe *n. n.* wall ግድግዳ الجدار / الحائط *Náñ gothíñgóqi thá shúli busqikqe?* Why are you leaning against the wall? ለምንድን ግድግዳ ላይ ትደገፋለህ? لماذا تتكأ على الجدار

shúli dqooshó *n. n.* prison እስር ቤት السجن *Ma ñgó gía roothá shúúni ñgó shuushilá thá shúli dqooshóyúéqí.* If you did wrong you will be taken to prison. መጥፎ ነገር ከሠራህ ወደ እስር ቤት ትወሰዳለህ።

السجن اذا غملت الفعل الكعب يأخذوك الى السجن *Syn: assígin . See: dqoosha .*

shúli faradó *n. n.* court ፍርድ ቤት المحكمة *Syn: firdibet . See: fárada .*

shúli ñera *n. n.* hut ኅጃ بيت القش - كوخ *Tha alhilláñkqayú shúli ñera hámsa ninéñ zúqí.* There are five huts in your village. በመንደራችሁ ውስጥ አምስት ኅጃዎች አሉ። يوجد في حلتنا خمس أكواخ

shúli pqulu fá rothe thayó *n. n.* regional council ፓርላማ (ቤት) البرلمان

Fadq. for alparramâl 2 .

shúlindu *n. n.* 1) room, entrance of a house ክፍል مدخل البيت / غرفة

Shúlindu kámmu gídíñó? How many rooms do you (does your house)

have? ቤትህ ሰንት ክፍል አለው? كم غرفة عندك? 2) school grade ክፍል الصف - الفصل

Shúlindu kámmu mbá gárrañó? What grade are you in? (at school)

ሰንተኛ ክፍል እየታምርክ ነህ? أنت تقرأ في أى الفصول?

shumpqú (Pronun. Variant: shumbú) *n. n.* hedgehog ጁራት أبو قنفت *Shumpquí*

múfi amaziñ. A hedgehog catches rats. ጁራት አይጦች ይይዛል። أبو قنفت مسك الفأر

shúnaga áñ *v. ግ.* 1) be sorry, be disappointed, be dissatisfied አዘነ حزين *Gadi*

shúnaga áñ tha ñine fióólá. The boy felt sorry because he had been

punished. ልጄ ስለተቀጣ አዘነ። الولد حزنان لأنه جلدوه 2) be annoyed (impersonal

subject) ተናደደ زعلان *Shámbá pqúóó órañkqó ñinéñ shúúnagé áñ.*

When my clothes were torn it annoyed me. ልብሶቼ ሲቀደዱ ያናድደኛል።

أنا زعلت عندما تشترط تمزق ملابسى *See: shúní .*

shúní (Imp.: shúúna) *v. ግ.* be bad, be wicked, be ugly መጥፎ ሆነ (ለምግባር)

بطلان ذلك الرجل كعب *Maabáthi shúní.* That man is bad. ያ ሰው መጥፎ ነው።

Ant: pqishí 1 . See: shúnaga áñ .

shuuna *n* ስ. wickedness, badness ክፋት / بطال / كعب *Maabá ithíguñóqi tháñ bakqá pqúliñgañóne shuuna*. Don't show wickedness to your neighbour. ለጎረቤትህ ክፋት አታሳይ። جارك لاتوريه الكعوبه *Syn: azzamb* .

shupqá alú *v* ግ. displace, move ተጠጋ፣ ቀየረ (ለቦታ) زح *Aafédqi áashupqá alú añá zígá máábíqi*. I want to move to where there are people. ስዎች ወደ አሉበት ቦታ ለመጠጋት እፈልጋለሁ። أريد أن أزح الى حيث الناس موجودين

shúriña (Fadq.: pqeela) *v* ግ. stand, stand up ቆመ ቆመ Maabíñgúnuñ dgoñóshi *u maabíñgúnuñ shúriñí*. Some people are sitting, others are standing. ጥቂቶቹ ሲቀመጡ ጥቂቶቹ ደግሞ ቆመዋል። ناس جالسين وآخرين واقفين *Syn: ahátha 1* .

shúriña hu *v* ግ. stop, stand still, wait ቆመ ቆመ *Áshúriña shinír hu!*

Stop the donkey! አህያውን አቁም! أوقف الحمار

shúúsha *v* ግ. take (s.o., while the other is walking himself), accompany ወሰደ / سوقه / خذه *Shúúshagi tha alhakimúé*. Take me to the doctor. ወደ ሀኪም ቤት ወሰደኝ። خذني الى الحكيم

shuthá *v* ግ. pull out (one thing) ወጣ أفلع *Aashúkqóó ááshi thabá, adó shuthágéqi*. I have a splinter in my finger, come and pull it out. እጄ ውስጥ እሾህ ገብቶብኛልና አውጣልኝ። طعنى الشوك فى يدي تعال أقلعه لى *pl. verb: bíida* .

shuthá alú *v* ግ. undress, take off, take out (one thing) አወለቀ أقلعه

Aashuthóó alfamiláñkqo alú shámbá bádqóó áñ. I took off my pullover as I felt hot. በሞቀኝ ጊዜ ቲሽርቴን አውልቄ ነበር። عندما اشتد الحر قلعت فينيلتي

pl. verb: bíida alú .

Sq sq

sqáába *v* ግ. make/be wet, make/be damp ረጠበ به بالماء *Ñgó sqáábé thá firi dqashí ma badqa busqikqeyú míllañ.* You should make yourself wet with cold water if your body is very hot. ሰውነትህን ከሞቀህ በቀዝቃዛ ውሃ ሰውነትህን አርጥብ። انت تبله بالماء البارد اذا في سخانه شديده في جسمه *See: sqabare .*

sqabare *n* ስ. tears እንባ الدموع *Aahohóriñi sqabare aré ma ali záhágé.* My eyes fill with tears when I get sad. ስናደድ አይኖቼ እንባ ይሞላሉ። عندما أزهج يمتلئ الدموع عيوني *See: sqáába .*

sqabí (Imp.: sqaaba) *v* ግ. 1) tasty ጣፍጧል طاعم *Yaguth sqabí.* The fish is tasty. አሳው ጣፋጭ ነው። السمك حلو 2) sweet ጣፍጧል حلو المذاق *Ñonshó sqabí míllañ.* Honey is very sweet. العسل حلو شديد *Syn: menémeniñí .*

sqafíífi *n* ስ. pin, peg (out of wood) ቸካል ضقل يسن ويستخدم في البناء *Daagé sqafíífi ááshiíla thálé ma aqethó.* Give me a peg to hit in here as a boundary. ቸካሉን ስጠኝና ድንበሬ ላይ ልትካል። اعطني ضقل أثبته في الحدود ليبقى حد

sqafíífi ma dqoñ *n* ስ. nail (lit. 'peg of iron') ሚስማር المسامير *Fadq. For musmâr*
sqakqa *n* ስ. 1) ground, soil, earth, land መሬት التراب / الأرض *Sqakqa hosheli álu tha amoozó.* The ground is dry during the dry season. በበጋ መሬቱ ደረቅ ነው። يجف الأرض في الصيف 2) land, area, place መሬት (ክልል) الأرض *Ndá gídi sqakqálé? Who owns this piece of land? የዚህ ክልል ባለቤት ማን ነው? لمن هذا الأرض? *Syn: añ¹ 1 .**

sqakqa are *n* ስ. surface of the earth (to differenciate from sqakqa) ምድር الله هو الذى خلق السماء والبحار والأرض *Álla ñinénñ hálágá assáma u dééli u sqakqa are.* God is the one who created heaven and sea and the surface of the earth. አላህ የሰማይ፣ የባህር እና የምድር ፈጣሪ ነው።

sqará *v* ግ. 1) be clean ነፃ نظيف *Fírlé sqárí.* This water is clean. ውሃው ንፁህ ነው። هذا الماء نظيف 2) be clear, lit, shiny ብርሃን ሆነ أصبح / وضع *Áné boróñ*

miilá u sqara, alyomá alhámsa. It became dark and light: the fifth day. በአምስተኛው ቀን ጨለማ እና ብርሃን ሆነ። اذا أمسى وأصبح المكان يكون اليوم الخامس

sqará añ *v* ግ. dawn, become light ነጋ أصبح / الفجر *Aahaalóó añiyú tha maabí buri alú ma añ sqaré.* I heard about the meeting at dawn. ነገ ጠዋት ስብሰባ እንዳለ ሰምቻለሁ። أنا سمعت لأنه في اجتماع الصباح *See: añsqasqír, mansqaré .*

- sqará áre** *v* ግ. recover በረታ - فاق *Shámbá sqara ñine áre, ...* After he recovered, ... ከበረታ በኋላ ... عندما فاق ...
- sqawarí** *v* ግ. be pretty, handsome, beautiful ቆንጆ ሆነ أصبح جميل *Amudqa sqawarí.* The flower is pretty. አበባ ቆንጆ ነው ። الزهر جميل
- sqééra** *v* ግ. cut, split ፈለጠ يشقق *Ali sqééra sqisqía.* I cut some firewood. እኔ እንጨቱን ፈለጥኩ። أنا شققت الحطب
- sqéésqeña** *v* ግ. write, scribble የፈ. يشخبط / يكتب *Aamaadóo maabíqi ma álé sqéésqeñi giñmañgú.* I saw many people scribble something. ብዙ ሰዎች የሆነ ነገር ሲጽፉ አይቻለሁ። أنا شفت ناس كثيرين يشخبطون الأرض *Syn: kátaba .*
- sqéekqela** *v* ግ. eat grain or hard food (maize, nuts) በላ (ጥራጥሬ) الفول / البلبلة يأكل *Maabígú sqéekqeli amúhulé.* Those people eat maize. እነዚያ ሰዎች በቆሎ ይበላሉ። هؤلاء الناس يأكلون العيش الريف *Partial Syn: thiña ; kqáá ; kqóla 1 .*
- sqésqeriña** *v* ግ. talk, chat, converse ተጫወተ (የወሬ) تواسر / تسامر *Añ záá tha sqesqeriñayú.* Let us go to chat. ወደ ምንጨዋወትበት ቦታ እንሂድ። فلنذهب الى السمر *Syn: wánasa .*
- sqíí** *adv* ተ.ግ. quietly ፀጥ سكوت وسكون *Náñ dqoñóshigañó sqíí?* Why are you sitting so quietly? ለምን ፀጥ ብለህ ትቀመጣለህ? لماذا تجلس ساكت؟ *See: gúdá sqíí .*
- sqikqá** *v* ግ. 1) fall ወደቀ وقع *Ñine sqikqóóqí mín thá sqisqía alú.* He fell out of the tree. ከዛፉ ላይ ወደቀ። هو وقع من فوق الشجرة *Syn: lufá .* 2) happen ሆነ حدث *Áné sqikqa boróñ shámbá kqala na Alla.* Then it happened like God said. አላህ እንዳለው ሆነ። هذا حدث كما قال الله *Ró walá ma adí bidé huláñ sqikqí.* If it does not rain, there will be famine. ዝናብ ካልዘነበ ረሃብ ይከሰታል። إذا لم ينزل المطر يحدث الجوع
- sqííña** *v* ግ. cut up, slice (soft materials) ቆረጠ፣ ከተፈ. يقطع الى قطع صغيره *Ñine sqííni uqûñ.* He cuts up some meat. እሱ ሥጋውን ቆረጠ። هو يقطع اللحم
- sqíira** *v* ግ. mow, cut by swinging the machete or sickel ቆረጠ፣ አጨደ፣ መነጠረ *Sqíira ñera!* Cut the grass! ሳፋን እጨድ! دق القش - اضرب القش
- sqisqía** (Pronun. Variant: hisqía) *n* ስ. 1) tree ዛፍ شجره *Sqisqía dqáání zíiqí thá buli ndu.* There is a big tree near the stream. በጅረቱ አቅራቢያ ትልቅ ዛፍ አለ። توجد شجرة كبيرة على ضفة النهر
- 2) wood እንጨት حطب *Buura sqisqía alú thaléqí.* Gather the wood here (this place). እንጨቶቹን ወደዚህ ሰብስባቸው። أجمع الحطب الى هنا

sqooma *v* ግ. 1) pinch ቆነጠጠ أقصر *Náñ mbálé sqomigi na maaba mbá zíiqi shúgo!* What kind of person is this who is pinching me! ምንዓይነት ሰው ነፃ

የምትቆነጥጠኝ። من هذا الانسان الذي يقصرنى هكذا 2) pinch off, tear off ጎረሰ

Sqooma algurása na sqoomo. Tear off half of the injera. ግማሹን እንጀራ

ጉረሰ። أقطع لى قطعة من القراصاة

sqoomu -yú *v* ግ. divide ቆረሰ፣ አካፈለ أقسمه *Sqoomu alpapáyáléyú tha núsú!*

Divide this papaya in half! ፓፓያውን ለግማሽ ቆረሰው! أقسم الباباى النصف

sqoomo *n* ስ. half ግማሽ النصف *Daagé almóz sqoomóthí.* Give me that half of the banana. ያን ግማሽ ሙዝ ሰጠኝ። أعطيني نصف الموز Syn: nús .

sqoro *n* ስ. urine ሽንት البول *Sqoro zíí thá ooríléqi.* There is urine on the clothes. ልብሱ ላይ ሽንት አለ። فى بول فى هذا اللبس

sqósqo *n* ስ. small black ant (not biting people) ቁጫጭ النمل الصغار *Sqósqo*

dqethé thá súkáríué. Ants have gotten into the sugar. ቁጫጮቹ ስኳሩ ውስጥ

ገቡ። دخل النمل السكر

sqúa alú *v* ግ. wipe away, wipe clean (for wet dirt) ጠረገ نظف وأخرج *Sqúa thañ*

añgúñ alú! Clean out this cow dung! የበሬውን እበት ጥረግ! نظف وأخرج روث البقر

Partial Syn.: feetha 2 .

sqúdqúkqa alú *v* ግ. uproot, pick out ነቀለ أقلعه *Ndá kqalóó ñgóqi thá ñgó*

sqúdqúkqa alú na sqisqíálé? Who told you to uproot this tree? ይህን ዛፍ

እንድትነቅል ማን ነው የነገረህ? من الذى قال لك أن تقلع هذه الشجرة

squí *v* ግ. be spoiled, rotten በሰበሰበ عفن *Alpapáya squé.* The papaya is spoiled. ፓፓያው የበሰበሰ ነው። الباباى عفن

squlá *v* ግ. call ጠራ نادى *Áásqulá Suleman.* Let me call Suleman. ስለሞንን

ልጥራው። ناديت سليمان

sqúllá sha (Free Variant: *sqúllá tha*) *v* ግ. be called by ... ስሙ (የመጠሪያ ስም)

-- ناديه ب *Mamánáñ ahátháqí mbá sqúllá sha Atqéib,* Once there was a

man, who was called At'eib, በድሮ ጊዜ አታዲብ የሚባል አንድ ሰው ነበር

كان فى رجل يسمى الطيب

squnthiña *v* ግ. suck መጠጠ يمتص *Bakqá squnthiñiñóne na kqaarálé.*

Don't suck on this bone. እዚህ አጥንት አትምጠጥ። لا تمص هذا العظم

squrgunúñ *n* ስ. big, white edible mushroom which grows on termite hills

እንጉዳይ نوع من الفطريات *Aahibba squrgunúñ thiñthiñ míllañ.* I love eating

mushrooms. እንጉዳይ ሙብላት በጣም እወዳለሁ። انا أحب أكل الفطريات كثيراً

squriñí ህ ግ. be tall, long ረዘመ طويل *Thañó sqisqíá dqáání squiriní zíiqí.*

There is a tall tree over there. እዚያ ረኝኖ ዛፍ አለ። هناك شجرة طويلة

squriñi añ ህ ግ. be far away ራቀ بعيد *Abramo mín thale squriñi añ míllañ.*

Abramo is very far from here. አብራም ሰፈር ከዚህ በጣም ብዙ ይርቃል።

أبرامو بيعيد من هنا كثيراً See: añ squriñí .

squthí (Imp.: squutha) ህ ግ. be sour ኮመጠጠ خيمير - خامض *Allemónalé squthí.*

This lemon is sour. ይህ ሎሚ ኮምጣጣ ነው። هذه الليمونه حامضه Ant: nekqethí .

T t

tafagu (From:Arabic) *v* ግ. agree, reconcile ተስማማ اتفق *Maabí ma pqiluoqí gia átafaguqigú*. If the people disagree, make them agree/reconcile.

ሰዎቹ ካልተስማሙ እንዲስማሙ አድርጋቸው። اذا تخاصم الناس تافقهم وصالحهم *Syn: gamúla, gíbila 1* .

talata (From:Arabic) *num* ቁ. three (M) ሶስት ثلاثة *Syn: moothe, mohote* .

See: attaláta .

tamania (From:Arabic) *num* ቁ. eight (M) ስምንት ثمانية *Syn: labohote, thaboothe, makqera ma olo mahole* .

tááni (From:Arabic) *adv* ተ.ግ. again እንደገና ثانی *Náñ mbáthí tááni? What is that again? እንደገና ያ ምንድን ነው? ما ذاك ثاني? *Syn: físh, gáne, máthí* .*

tímma *v* ግ. 1) be complete, full, whole (time) ሙሉ أكمل *Tímmá assána dqukqúnúñ mímbá maadálíñgó*. It is a whole year since I met you.

ከአገኘውህ ሙሉ አንድ አመት ሆነኝ። تم سنة واحدة مما عرفتك 2) pass by (time),

spend (time) አሳለፈ. قضى *Aatímmá assáná thálé*. I have spent a whole year here already. እዚህ ቦታ አንድ አመት ቆይቻለሁ። أنا قضيت سنة هنا

tísaqa (From:Arabic) *num* ቁ. nine (M) ስጠኝ تسعة *Syn: thabamannamu, labannamu, makqera ma olo mohote* .

tóoba (From:Arabic) *v* ግ. vow, swear ማል التوبه *Maré tóobaqi Álléqí*.

They swore to God. በአላህ ስም ማሉ። هم تابوا الى الله

Th th

thá 1) *conn መግ.* that, so that እንደ - *Walá ñine fédqí thá áné shákqala.*

He does not want to work. ለመስራት አይፈልግም። هو ما داير يشتغل *Syn: sha 2.*

2) *prep መግ.* to, towards ወደ الى *Ma hathú zááqí thá máábá, háthú geerathá maré.* If you go to people you have got to greet them.

3) *prep መግ.* at በ على *Shúriña thá sqísqíaqi.*

Stand at the tree. قف على الشجرة 4) *prep መግ.* with (for instruments) በ مع/الآله

Shapqútha gálilé thá basqaróqa! Hit this dog with your stick! በልምጭህ

ወሽዋን ምታት! أضرب الكلب بالسوط 5) *prep መግ.* by (for instruments) በ

Aashapqúthóólá thá bele. I was hit by a stone. ب — / الآله في الماضي

thá shorú *adv ተ.ግ.* high, above, in the air ላይ فوق *Misqé ñero badí thá*

shorú. Birds fly up high (in the sky). ወፎች በሰማይ ላይ ይበራሉ።

تطير الطيور فوق في الفضاء

thá -le *prep መግ.* together with (s.o. or s.th., company) ከ -ጋር مع *Ibrahim adi*

thá niñékqedqele. Ibrahim will come (together) with his wife. ኢብራሂም

ከሚስቱ ጋር ይመጣል። سيأتي ابراهيم مع زوجته

thabá *n ስ.* 1) hand እጅ اليد *Aapqáli gafáñkqó tháábá.* I cultivate my land by

hand. እርሻዬን በእጄ ነው የማርሰው። أنا زرت بلادى حقلي باليد 2) arm እጅ الذراع

Ber shúkqa ñine na thabá pqishí. The spear pierced his right arm.

ጦሩ ቀኝ እጁን ነው የወጋው። طعنه الحربه في ذراعه الأيمن

thabá alú *n ስ.* finger ጣት الأصبع *Mádiñagé thabá alúqa!* Show me your

finger! ጣትህን አላየኝ። أريني أصبعك

thabá gambí *n ስ.* left-hand side በግራ በኩል اليد الشمال *Ñine dqoñóshí bábáné*

thabá gambí alúéqí. He is sitting to the left of his sister. እሱ ከእህቱ በስተግራ

በኩል ተቀምጧል። هو يجلس شمال أخته

thabá pqiishí *n ስ.* right-hand side በቀኝ በኩል اليد اليمنى *Thoñór tháábá*

pqiishíéqí. The road is on the right-hand side. መንገዱ በቀኝ በኩል ነው።

It is on the right-hand side. በቀኝ በኩል ነው። الطريق على يدك اليمنى

thabamannamu *num ቁ.* nine (Und.) ስጦኝ تسعه *Syn: tísaqa, labannamu,*

makqera ma olo mohote .

thábítháñ *adv ተ.ግ.* at night ሌሊት في الليل *See: habítháñ .*

thabohoole (Pronun. Variant: shabohoole) *num* ቁ. seven (Und.) ሰባት سبعة

Syn: sábaqa, labohole, makqera ma olo manañkqu .

thaboothe *num* ቁ. eight (Und.) ስምንት ثمانية *Syn:* tamania, labohote, makqera ma olo mahole .

thálé *adv* ተ.ግ. here እዚህ هنا *Nine thálé né dírshóóné.* He slept here.

እሱ እዚህ ነበር የተኛው። هو نام هنا

thálo *adv* ተ.ግ. there (close by) እዛ هناك *Aathámóó or thálo.* I have put the cloth over there. እዛ ልብስ ላስቀምጥ። أنا وضعت القماش هناك

tháma *v* ግ. put አስቀመጠ ضع *Tháma thálo alkábal.* Put it exactly there.

እዛው አስቀምጧው። ضعه قبله في مكانه

tháma albál *v* ግ. watch out, pay attention ተከታተለ تابعه / راعبه *Abó, tháma*

albál tha aldiráyayú. Pay attention in school. ትምህርት ቤት ውስጥ ተከታተል።

ياولد اهتم بالمدرسة *Partial Syn:* tháma ile 1.

tháma alú thíri *v* ግ. lie down ተጋደመ نوم / ضع رأسك *Thámi alú thíri lakín*

walá dírshí ma nindígi. He is lying down but he is not sleeping.

እሱ ተጋደሟል ነገር ግን አልተኛም። وضع رأسه مسترخي لكنه ليس نائماً

tháma fuudá *v* ግ. pay ከፈለ دفع *Thámáli na fuudá álmozalé.* I paid for

these bananas. የሙዞቹን ዋጋ ከፍያለሁ። أنا دفعت قروش هذا الموز

tháma ile *v* ግ. 1) listen, pay attention አዳመጠ أسمع *Tháma ile giñ kqalilíé!*

Listen to what I am saying! እምለውን አዳምጥ! أسمع لما أقول *Partial Syn:* tháma

albál . 2) sit quietly በፀጥታ ተቀመጠ أجلس بهدوء *Wánasa, bakqá thamiñó ile!*

Talk, don't sit quietly. አውራ ዝም አትበል። تونس لا تكن مستمعاً

tháma albál alú (Spell. Variant: thámbálálú) *adv* ተ.ግ. besides, apart from

that, on top of that በተጨማሪ ደግሞ مع - بزياده - آخر *Thámbálálú, thañ ólgiñáqí.*

Besides, the cow was pregnant. በእዚህ ላይ ላሟ እርጉዝ ነች።

هذه البقرة مع هذا كله حامل *See:* albál .

thámbálálú *adv* ተ.ግ. *Spell. Variant of tháma albál alú*

thamer *n* ስ. sword ሰይፍ السيف *Maabí gabulú bashuqígú thá thamer.* Ancient

people fought with swords. የዱሮ ሰዎች በሰይፍ ይሰየሩ ነበር።

الناس القدامى يتحاربون بالسيوف

thandule *adj* ቅ. whole ሙሉ كله غير ناقص *Áádaa ñgó lemún thandule wálla*

áádaa ñgóqí na sqoomo. Shall I give you a whole lemon or a half?

ሙሉ ወይም ግማሽ ሎሚ ልስጥህ? هل أعطيك نصف ليمونه ولا ليمونة كاملة؟

thañ (Pl. thaañí) *n* ስ. cow, ox ላም፣ በሬ البقر *Thaañí kámmu gidiñó?*

How many cows do you have? ስንት በሬ አለህ? كم من البقر عندك؟

tháñ *post* መዋ. by, with (for tools) በ مع *Baqá máré zaa tháñ thayúé na alqarabíá mbá Ábdu.* Let them go home with Abdu's car. በአብዱ መኪና ይሁኑ። أتركهم يذهبوا البيت بعربة عبده

thaañí *n* ስ. OX ላም፣ በሬ الأبقار *Pl. of thañ*

thañô (Pronun. Variant: thoño) *pro-form* ተ. ስ. there እዚያ هناك *Ñine dqañóshi thañô.* He is sitting over there. እሱ እዚያ ተቀምጧል። هو جالس هناك

thañor *n* ስ. *Pronun. Variant of thoñor*

tháñtháñ (Pronun. Variant: thántháñ) *adv* ተ.ግ. inside (the house) ውስጥ *Dqañósha thántháñ.* Sit down inside (the house). ቤት ውስጥ ተቀመጥ። في الداخل

thapqá -qi *v* ግ. add more, increase ጨመረ زیده *Thapqágé firiqí ááméera.*

Add some more water for me to drink. ውሃ ጨምርልኝ። يزيدني ماء لأشرب

Partial Syn.: lákqasqa .

thapqá alú *v* ግ. add numbers, calculate ደመረ፣ አሰላ زيد عليه ضف عليه *Thapqá hamsa alú thá áshara!* Add 5 plus 10! 5 እና 10 ደምር! ضف خمسة على عشرة!

thará *v* ግ. begin ጀመረ بدأ *Tharanénno na rootha.* He started speaking.

መናገር ጀመረ። هو بدأ الكلام

tháára ndu hu *v* ግ. promise ቃል ገባ أوعد

tháára rootha hu *v* ግ. promise ቃል ገባ أوعد *Náñ pqañigañógé fuuda, walá ñgó thááróógé rootha hu tha daañógéá?* Why do you refuse me the money? Have you not promised to give it to me? ብሩን ለምን ከለከልከኝ እንደምትሰጠኝ ቃል አልገባህም? لماذا تمنعني القروش ألم توعدي بأنك سوف تعطيني؟

Syn: rootha dqaosha .

tharáha (From:Arabic) *adv* ተ.ግ. slowly ቀስ ብሎ بالراحه *Rootha tharáha tha maabí dqañondí holí.* Speak slowly because there are old people present. ሽማግሌዎች ስላሉ ቀስ ብለህ አውራ። تكلم بالراحه لأن الناس الكبار موجودين *Syn: goróñ 1 .*

thaare *adj* ቅ. alive በአይወት حي *Ma aazía thaare áágárra míllañ.* If I stay alive I will learn a lot. በአይወት ካለሁ ብዙ እማራለሁ።

إذا عشت وكنت على قيد الحياة سوف اتعلم كثيراً

thayú *adv* ተ.ግ. inside ውስጥ في البيت *Húúhúlúnné. Náñ zíiqí ñine thayú?*

Pqíipqíó ñinéñ zíiné thayú. This is an egg. What is inside? It's a chick that is inside.

thaayú *adv* ተ.ግ. home እቤት في البيت *Añ záá thaayúé!* Let us go home!

እቤት እንሂድ። فلنذهب الى البيت

théele *n* ስ. waist, side ጎጎ الصفحة - الجنب - هنا *Náñ kquróogagi na théele shúgo?*

Why have you hit me on my waist like this? እንደዚህ ጎኔ ላይ ለምን መተሃኝ?

لماذا ضربتني في صفحتي مثل هذا؟

thémema *v* ግ. taste, eat a little ቀመስ ذوقه *Thémema gíñléqi, sqabíá!* Taste this

to see whether it tastes good! እስኪ ቅመስ ይጣፍጣል። ذوق هذا الشيء هل هو حلو ؟

-thí *dem* አምል. that (far away from both speaker and hearer) እዛ ذاك

Náñ mbáthí. What is that there? ما ذاك ؟ See: -lé, -lo .

thíkqa *v* ግ. find አገኘ وجد *Ñine thíkqa hangír.* He found the knife. እሱ ቢላውን

አገኘው። هو وجد السكين

thiña *v* ግ. eat (general term) በላ أكل *Maabíthígú thiñi alguráza thá hárañ.*

Those people eat injera with stew. እነዚያ ሰዎች እንጀራ በወጥ ይበላሉ።

أولئك الناس يأكلون القراصنة بالملح *Partial Syn: sqéqqla ; kqáá ; kqóla 1 .*

thiñthiñ *n* ስ. food ምግብ الطعام *Maabíthígú thiñthiñámáre tqukqá né maané.*

The main food of these people is porridge. እነዚህ ሰዎች ምግባችው ገንፎ ነው።

أولئك الناس طعامهم هي العصيدة

thiri *adv* ተ.ግ. down እታች تحت *Aadqoñóshí thiri u ñgó dgoñóshí thá shor.*

I am sitting low, you are sitting up high. እኔ እታች አንተ ግን ላይ ነው

أنا أجلس تحت أنت أجلس فوق

thohoñ (Pronun. Variant: shohoñ) *n* ስ. malt ብቅል الذريعة *Thohoñ giilá báásqá*

tháñ. Ale is made out of malt. ጠላ የሚሰራው ከብቅል ነው። تعمل المريسة من الذريعة

thoñor (Pronun. Variant: thañor) *n* ስ. road መንገድ الطريق *Hatháñ zááqí thá*

thoñorú. We are walking on the road. እኛ በመንገዱ ላይ እየሄድን ነው።

نحن الآن ماشين في الطريق

thora -qi *v* ግ. wring, squeeze ጩመቀ / اعصر *Thora oráléqi ma pqishí!*

Wring this cloth out well! ልብሱን በደንብ ጭመቀው! لف وأعصر هذا القماش كويس

Syn: hórbasqa .

thuudqa *v* ግ. add (e.g. salt) ጨመረ كَب *Mimbá manané, ñgó thuudqayú*

thá kqorí. After it becomes soft, add some salt. ከበሰለ በኋላ ጨው ጨምርበት።

بعد ما نضج كب فيه الملح *Syn: lákqasqa, fuudqa .*

thúf *n* ስ. rope of twisted bamboo strings ገመድ / السوط / القنا / حبل يستخرج من القنا *Ali adí áákqiiro thúfá shúlú.* I am going to cut rope for the house. ለቤት መስሪያ ገመድ ልቆርጥ እየሄድኩ ነው። أنا ماشى أقطع القنا للحبل *Partial Syn: diiñí .*

thulá (Pl. thulátha) *v* ግ. run (pl.) in a direction ርጡ أجرى *Gíñbuushúgú thúli thá beleyúéqí.* The animals are running towards the hill/stones. እንስሶቹ ወደ ኮረብታው እየሮጡ ነው። الحيوانات جارية في الجبل *sg. verb: buuna .*

thúúma *v* ግ. thresh ወቃ (እህል) دق المحاصيل *Maabí thúúmóó zíli.* People threshed the crop. ሰዎቹ እህሉን ወቁ። الناس دقوا العيش

thurá *v* ግ. 1) find not, not get አጣ / لم يجد *Ali adíshé tha súúgú né thúrôlí almáñga.* I went to the market and I didn't find mangos. ወደ ገበያ ሄጄ ማንኛ አጣሁ። ذهبت السوق ولم أجد المانجو 2) lack አጣ فقد *Ma ñgó thura firi yoméén ñgó mushí tha kqulúñ.* If you lack water for two days, you will die of thirst. ለሁለት ቀናት ወሃ ከአጣህ በውሃ ጥም ትሞታለህ። اذا فقدت الماء ليومين تموت من العطش *Syn: shóli gúndi 1 .* 3) miss a chance ዕድል አጣ فقد *Ibináádam walá thúriñó shámbá allamiñóne.* Never miss a chance to teach a human being. የሰው ልጅ የምታስተምርበትን እድል አታጣም። أنت لا تفقد الفرصة التي تحتال به الى الناس

thurí *n* ስ. testicle ቆለጥ الخصيه

thuutha *adv* ተ.ግ. outside ውጭ / في الخارج / به *Adá thuuthéqí.* Go outside. ወደ ውጭ ውጣ። أطلع به *See: maabá thuuthó .*

thuthúl *n* ስ. migration ስደት / اللجوء / الهروب / الجرى *Abasho ma zíqí hasqúli thuthúl.* If there is a war it results in migration. ጦርነት ካለ ለስደት ያመራል። الحرب لو موجود يجيب الهروب *(der. of thulá)*

U u

- u** *conn መግ.* and እና፣ ደግሞ واو العطف *Mamánáñ hááróóqí u mamánáñ hózóóqí.*
 Someone sang and someone danced. አንድ ዘፈነ አንዱ ደግሞ ጩፈረ።
 غنى زول بينما رقص الآخر
- u** *infl እር.* each other (reciprocal suffix, also used for passive sense) እርስ
 በእርስ كل واحد *Áñ damu thabá.* Let us hold each other's hand. እርስ በእርስ
 እንያያዝ። فلنتمسك الأيدي
- ú** (Irreg. Infl.: -ó) *infl እር.* of, 's (declination for genitive) የ *gíñbuushú, mbá*
handuñú u mbá ñero animals, of the house and of the bush (tame and
 wild) የቤት እንስሳ እና የዱር እንስሳ الحيوانات منها الأليفة والمتوحشة
úñ (Belej.: , Fadq.: meteke) *n ስ.* elephant ዝሆን الفيل *Úñ gíñbuushú mbá walá*
kqolilá né maané. An elephant is not an edible animal. ዝሆን የማይበላ የዱር
 አራዊት ነው። الفيل هو الحيوان الذي لا يؤكل *Syn: alfíl .*
- uqûñ** *n ስ.* meat ስጋ اللحم *Uqúñá mbá pqiishinné.* This is good meat. ጥሩ ስጋ
 ነው። اللحم الطيب
- uutha** *v ግ.* dig (with hands) ቆፈረ بالحيد البحت *Uutha albatqátqis alú.*
 Dig up the potato. ድንቺን ቆፍረህ አውጣ። أبحث البطاطس

W w

walá *prt የገ.ቃ.ክ.* not, negation particle አይደለም ,አል- -ም ላ *Walá mathóóqíá?*

Is she/he not back yet? እሷ አልተመለሰችም? لم يرجع بعد

walá maíyu *v ግ.* be empty ባዶ / فارغ / فاضى *Albáákqálé walá maíyu.*

The jerrycan is empty. ጄሪካን ባዶ ነው። هذه الباعة فارغة *Ant: ma íyu .*

walá zíí *cop የመ.ግ.* not here مافى / غير موجود *Neqema zííqíá? Walá zííqí.*

Is Ne'ema here? No, she is not here. *Syn: sharí .*

wálla (From:Arabic) *conn መግ.* or ወይም أو *Aafédqí áaqágarraña wálla áama*

agúr. I want to teach or become a leader. እኔ አስተማሪ መሆን ወይም ኃላፊ

መሆን እፈልጋለሁ። أنا أريد أن أتعلم ماداير أكون رئيس

waló (From:Arabic) *adv ተ.ግ.* even, at least ቢሆንም حتى *Waló ma kqosqí*

daagéqí. Give me at least a bit. ትንሽ ቢሆንም ስጠኝ። حتى ولو صغير أعطينى اياه

Partial Syn.: bardu .

wánasa (From:Arabic) *v ግ.* talk, chat, converse ጨዋታ (የንግግር) الونسه

Wánasa, bakqá thamiñó ile! Talk, don't sit quietly! አውራ ዝም ብለህ

አትቀመጥ! تونس لا تسكت *Syn: sqésqeriña . See: alwanása .*

wááné (Pronun. Variant: wáá) *interrog መጠ.ተ.ስ.* where የት أين *Miáñkqó wááné*

zíiné? Where is my goat? ፍየሌ የት አለ? أين بهيتى؟ *Syn: ándí 1 .*

waqú *n ስ.* orphan ወላጅ አልባ اليتيم *Ammá rábbaqa waqú hólóñóniñ.*

My mother brings up two orphan children. እናቴ ሁለት ወላጅ አልባ ህፃናት

ታሳድጋለች። تربى أمى يتيمين

wássala *v ግ.* *Pronun. Variant of wóssala*

waza (Free Variant: awaza) *n ስ.* 1) horn, traditional musical instrument

made out of dried gourd ባህላዊ የሙዚቃ መሳሪያ (ከቅል የተሰራ)

الموسيقى بلدى يعمل من القرع/ الوازا *Aabióó awaza thábithañ.* I played awaza (horn)

at night. አዋዛ በማታ ተጫወትኩ። رقصت الوازا بالليل 2) traditional music of horns

ጡሩምባ (ባህላዊ ሙዚቃ መሳሪያ) الموسيقى بلدى من القرع *Aahaaló wazayú ma álé*

beeqí añá squriñi áñ. I can hear the music from a far away place.

እኔ ከርቀት ሙዚቃን መስማት እችላለሁ።

wólla (From:Arabic) (Free Variant: wolláhi) *n ስ.* truth (used for swearing)

እውነት والله *Wolláhi, ali adí assabá.* I swear I will go tomorrow. እውነቴን

ነው ነገ እሄዳለሁ። والله سوف أذهب غداً *Syn: azzé .*

wóssala (From:Arabic) (Pronun. Variant: hóssala; wássala) *v* ግ. arrive ደረሰ
 وصل *Abbá wóssalóóqí thábíthañ mín tha Addis Ababa.* My father arrived
 from Addis Ababa at night. አባቴ ከአዲስ አበባ ማታ ገባ። وصل ابى من أديس أبابا بالليل

Y y

-yá *quest መጠ.የገ.ቃ.ክ.* Spell. Variant of -á

yaguth *n* ስ. fish አሳ السمك *Yaguth zúqí míllañ.* There are a lot of fish.

ብዙ አሳዎች አሉ። السمك كثير

yamkin (From:Arabic) *adv* ተ.ግ. possibly ምናልባት (በግምት) يمكن

yámúth *n* ስ. mosquito ቢ.ምቢ. البعوض / الناموس *Yámúth ámari maabí almilária*

Mosquitos transmit malaria to people. ቢ.ምቢ. ወባ ታስተላልፋለች።

ينقل البعوض مرض الملاريا

yaani (From:Arabic) *adv* ተ.ግ. it means (impersonal subj.) ማለት يعنى

ye! *interj* ቃ.አ. Oh! መገረም (ቃል አልባ) يا - للتعجب

yébuga (From:Arabic) *adv* ተ.ግ. maybe, could be ምን አልባት يكون - يصبح - يبقى

Yébuga tha Músa adí ádóqíá? Could it be that Musa is going to come?

ምን አልባት ሙሳ ሊመጣ ይችላል። يبقى سوف يأتي موسى *Syn: náma .*

yekqásqí (Pronun. Variant: yekqází) *v* ግ. end up, die out ሞቱ፣ አለቁ

انقرض مات / انقرض *Misqáñkqo yekqásqégú.* My chickens died. የእኔ ደሮዎች ሞቱ።

مات دجاجي كلها

yôm (From:Arabic) (Dual: yoméén) *n* ስ. day ቀን اليوم *Pqúliñagé alyómá ádí*

ádóñó. Tell me the day you are going to come. መቼ እንደምትመጣ ንገረኝ።

كلمنى باليوم الذى تأتى به

-yú *post* መዋ. in, by, inside ውስጥ مع / فى *Fir zúqí thá buliyú.* There is water in

the river. በሃይቁ ውስጥ ውሃ አለ። يوجد الماء فى الخور *See: iyú .*

Z z

záá *v* ግ. go (pl) ሄዱ *أمشي* *Ma hathú zááqí thá maabú, geerathá maabí shúlú!*

If you (pl) go to someone's house, greet the people there! ሌላ ቦታ ከሄድክ

እዚያ ያሉ ሰዎችን ሰላም በልልኝ። اذا مشيتم عند الناس سلموا على ناس البيت *sg. verb: adá .*

zabula *v* ግ. send ላክ أرسل *Belej. for ágena*

záhaga (From:Arabic) *v* ግ. be sad, be angry ተናደደ፣ አዘነ *زج* *Aahohóriñi*

sqábare aré ma ali záhágé. My eyes fill with tears when I am deeply

troubled. ስናደድ አይኖቼ እንባ ይሞላሉ። تمتلئ عيوني دموعاً عندما أزعج *Syn: badqí ndu .*

zañzaña *v* ግ. think, reflect አሰበ تذكر *Zañzañi, ñinéñ walá rothigane giñmáñ.*

He is not saying anything, he is thinking. እሱ እያሰበ ስለሆነ ምንም አልተናገረም።

تذكر ولم يحدثني بشئ *Partial Syn.: tqirthiña ; zíigé ; Syn: fákara, háساب² .*

záo *v* ግ. come (pl.) መጡ جاؤا *Asqísqí záóóqígú mín tha Addis Ábeba.*

Guests have come from Addis Ababa. እንግዶች ከአዲስ አበባ መጡ።

جاء الضيوف من أديس أبابا *sg. verb: adô .*

zarabu *n* ስ. maize በቆሎ الذره الشاميه *Und. for amúhulé*

zíí *v* ግ. be, exist አለ፣ ቆየ፣ ኖረ موجود *Pqimpqíl zíí thaayú.* There is bread in the

house. እቤት ዳቦ አለ። الخبز موجود في البيت *pl. verb: holí .*

zíí thaare *v* ግ. be alive አይወት حي *Índa ababáñó zíí thaare wálla múshéá?*

Is your grandfather still alive or has he died? አያትህ በአይወት አለ ወይስ

ሞቷል? هل جدك حي ولا مات؟

zíigé (zíí ñinéqí) *v* ግ. I think; it seems to me (impersonal subject) ይመስለኛል

يشبه لي *Zíigé ró adí bídí.* I think it will rain. የሚዘንብ ይመስለኛል።

يشبه لي أن المطر سوف ينزل *Partial Syn.: zañzaña ; fákara .*

zigi *n* ስ. 1) moon ጨረቃ القمر *Hatháñ walá madi zigiqi múnzú zíí águuru.*

When there are clouds, we cannot see the moon. ደመና ባለ ጊዜ ጨረቃዋን

ማየት አንችልም። نحن لا نرى القمر عندما يكون السحاب 2) month ወር الشهر *Mimbá*

ádólí aatímmá zigiyú hólóñóníñ. It is two months since I came. ከመጣው

ሁለት ወር ሆኖኛል። بما جئت أكملت شهرين *Syn: sháhar .*

zíli *n* ስ. grain እህል ሰብል العيش *Tha añkqulañgi maabígú kqesqékqi zíliqi.*

At harvest time people harvest grain. ሰዎች በበጋ ጊዜ ሰብል ይሰበሰባሉ።

يحصد الناس المحاصيل في الدرد

zíli biiló *n* ስ. sorgum, millet ማሽላ الذره الرفيعه *Syn: zíli misqikqí .*

zili misqikqí *n* ስ. small, fine grain (sorghum, millet,...) ማሽላ / الذرة الرفيعة العيش
Zili misqikqí pqúsqí ma pqishí assánalé. The sorghum grows very well
 this year. በዚህ አመት ማሽላ ጥሩ በቅጊል። نبتت الذرة الرفيعة بطريقة جميلة هذه السنة
 Syn: zili biiló .

ziriñziríñ *n* ስ. dragonfly ተርብ / اليعسوب فراشه تأكل البعوض *Ziriñziríñ gúdí thá buli*
ndu. Dragonflies live near the river. ተርብ በወንዝ አካባቢ ነው የሚኖረው።
 يعيش اليعسوب على ضفاف النهر

zozo *adj* ቅ. lazy ሰነፈ. الكسل *Maabálé ma zozo.* This person is lazy. ይህ ሰው
 ሰነፍ ነው። {always with /ma/} هذا الرجل كسلان

zure *n* ስ. mud ጭቃ / الطين *Geedí biiló pqishiga zúregú.* Small children love
 mud. ህፃናት ጭቃ ይወዳሉ። الأطفال يحبون الطين